

“Kyläkeskus”-konsepti kuntakeskusten kehittämiseksi

Pertunmaan kirkonkylän kehittämissuunnitelma

Pirita Nykänen | 2019

Elinvoimainen taajama -hanke
Rakennussuunnittelun professuuri
Arkkitehtuurin laitos
Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
2019

Diplomityö
Pirita Nykänen

”Kyläkeskus”-konsepti kuntakeskusten kehittämiseksi Pertunmaan kirkonkylän kehittämissuunnitelma

Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Arkkitehtuurin laitos
2019

Tiivistelmä

Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Arkkitehtuurin laitos

Tekijä	Pirita Nykänen
Työn nimi	“Kyläkeskus”-konsepti kuntakeskusten kehittämiseksi: Pertunmaan kirkonkylän kehittämissuunnitelma
Professori	Rakennussuunnittelu
Työn valvoja	Professori Pirjo Sanaksenaho, arkkitehti
Työn ohjaaja	Jonna Taegen, arkkitehti
Vuosi	2019
Sivumäärä	96
Kieli	suomi

Tiivistelmä.

Kaupungistuminen ja maaseudun tyhjeneminen ovat globaaleja ongelmia, jotka näkyvät Suomessa kutistuvina kuntakeskuksina erityisesti maaseudulla. Tämä työ pyrkii luomaan uusia näkökulmia kutistuvien kuntien elinvoiman ja vetovoimaisuuden säilyttämiseksi rakennetun ympäristön keinoin. Pääpaino on ”kyläkeskus”-konseptissa, jonka avulla kuntakeskuksia pyritään aktivoimaan ja tiivistämään sekä saattamaan kunnan toimijoita yhteen.

Tämä diplomityö jakautuu kolmeen osaan. Aluksi tarkastellaan kutistuvan kaupungin käsitettä, ilmiöön liittyviä haasteita sekä pohditaan yleisiä strategioita, joilla näihin haasteisiin voidaan vastata. Työn toisessa osassa paneudutaan ”kyläkeskus”-konseptiin, jonka tarkoituksena on luoda alusta, joka tuo yhteen kuntalaisia, päättäjiä, yhdistysten ja yritysten edustajia lisäten kohtaamisia ja keskustelua. Konseptin tarkoitus on luoda turvallinen julkinen ympäristö, jossa vaikuttamisen kynnys madaltuu ja asukasosallisuus korostuu. Työn kolmannessa osassa sovelletaan toisen osan ”kyläkeskus”-konseptia tämän työn yhteistyökunnan, Pertunmaan, tarpeisiin.

Tämä työ on tehty osana Elinvoimainen taajama -hanketta, jonka tavoitteena on tunnistaa pienenevien kuntien haasteet ja vahvuudet ja luoda näiden pohjalta realistisia ratkaisuja kuntien kehittämiseksi tulevaisuudessa. Hankkeessa ovat mukana Aalto-yliopiston tutkimusyksikkö Sotera, yhteistyökunnat Harjavalta, Keuruu, Kurikka, Pertunmaa ja Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä sekä ARA, Ympäristöministeriö ja Sosiaali- ja terveysministeriö.

Avainsanat: yhteisöllisyys, asukasosallisuus, kutistuvat kaupungit, Elinvoimainen taajama, Pertunmaa

Abstract

Aalto University
School of Arts, Design and Architecture
Department of Architecture

Author	Pirita Nykänen
Title of thesis	“Kyläkeskus”-konsepti kuntakeskusten kehittämiseksi: Pertunmaan kirkonkylän kehittämissuunnitelma
Professorship	Building Design
Supervisor	Professor Pirjo Sanaksensaho, Architect
Advisor	Jonna Taegen, Architect
Year	2019
Number of pages	96
Language	Finnish

Abstract.

Urbanization is a global phenomenon that can be seen in Finland particularly in the shrinking municipalities in rural areas. This master’s thesis aims to create new perspectives on how to maintain city’s vitality and necessary services, despite of the shrinking number of residents and resources. The focus is on “kyläkeskus” concept that is a platform which gathers together services and people creating a safe and compact city center.

This master’s thesis is divided to three parts. The first part introduces the challenges concerning shrinking cities and collects example strategies on how to respond to them. The second part is about “kyläkeskus” concept. In addition to creating a safe and compact city center, “kyläkeskus” is meant to be a place where residents, policy-makers, association members and entrepreneurs encounter to develop new services and co-operations. In third part of this thesis “kyläkeskus” concept is applied to municipality of Pertunmaa.

This master’s thesis is part of the Vivid Municipalities project that aims to recognize the strengths and weaknesses of shrinking cities in Finland. New approaches and future strategies are developed through these observations. The participants of the Vivid Municipalities project are Aalto University research unit Sotera, co-operative municipalities Harjavalta, Keuruu, Kurikka, Pertunmaa and Suupohja, The Housing Finance and Development Centre of Finland, Ministry of Environment and Ministry of Social affairs and Health.

Keywords: sense of community, civic participation, shrinking cities, Vivid Municipalities, Pertunmaa

Sisällysluettelo

Aluksi

taustaa

1 Kutistuvat kaupungit viitekehyksenä	10
1.1 Strategiana keskustan tiivistäminen	12
1.2 Julkiset tilat ja turvallisuus	14
1.3 Palveluiden yhdistäminen osana tiivistä kaupunki- tai kuntakeskusta	16

2 Asukasosallisuus ja yhteisöllisyys keskiöön	18
2.1 Kaupunkien ja kuntien vaikutusmahdollisuudet	21
2.2 Yksilön, yhdistysten ja yritysten vaikutusmahdollisuudet	22
2.3 Esimerkkinä Kirkonkylät palvelukeskuksina -hanke	23

konsepti

3 ”Kyläkeskus”-konsepti elävöittämään kuntakeskuksia	24
3.1 Kuinka ”kyläkeskuksesta” tuli tämän työn keskipiste	26
3.2 ”Kyläkeskus”-konsepti	28
3.3 ”Kyläkeskuksen” ominaisuudet	30
2.3.1 Sijainti ja lähestyttävyyys	32
2.3.2 Väliaikaisuus ja joustavuus	34
2.3.3 Mahdolliset toiminnot	40
2.3.4 Kierrätettävät materiaalit	44
3.4 Ajatuksia ”kyläkeskuksen” käytettävyydestä	46
3.4.1 Miten toiminta käynnistetään?	46
3.4.2 Kuka toimintaa ylläpitää?	47
3.4.3 Mitä tapahtuu, jos palvelut vaihtuvat tai tilat jäävät tyhjilleen?	47

sovellus

4 Case Study: Pertunmaa	48
4.1 Kuntaesittely	50
4.2 Pertun tori ja sen ympäristö	54
4.3 Asukaskyselyn tulokset	58
4.4 Kehittämissuunnitelma: ”kyläkeskus”-konseptin soveltaminen Pertunmaalla	62
4.3.1 Sijainti: tori, puisto ja ”shared space”	64
4.3.2 Väliaikaisuus: vapaa-ajan asukkaat	68
4.3.3 Toiminnot: palvelureitti	70
4.3.4 Materiaalit: kunnantalon uudelleenkäyttö suunnitelma	80

Lopuksi	90
---------------	----

Lähteet

Aluksi

Tämän diplomityön tavoitteena on löytää keinoja kutistuvien kuntien kohtaamiin haasteisiin rakennetun ympäristön avulla. Työn pääpaino on ”kyläkeskus”-konseptin luomisessa, jolla pyritään kehittämään kutistuvien kuntien keskustoja tiiviimmiksi ja turvallisemmiksi ja näin ollen parantamaan koko kunnan elinvoimaisuutta. ”Kyläkeskuksen” on tarkoitus tarjota alusta, jossa kuntalaisilla, päättäjillä, yhdistysten ja yritysten edustajilla on yhdenvertainen mahdollisuus luoda kuntaa elävöittävää toimintaa yhdessä tai erikseen.

Tämä diplomityö on tehty osana Elinvoimainen taajama -hanketta, jossa ovat mukana Aalto-yliopiston tutkimusyksikkö Sotera, yhteistyökunnat Harjavalta, Keuruu, Kurikka, Pertunmaa ja Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä sekä Asumisen kehittämis- ja rahoituskeskus ARA, Ympäristöministeriö YM ja Sosiaali- ja terveysministeriö STM. Samaan hankkeeseen tehdään neljä muuta diplomityötä, niin että jokainen diplomityö on tehty yhteistyössä yhden yhteistyökunnan kanssa. Tämän työn on ohjannut arkkitehti Jonna Taegen. Valvojana on toiminut professori Pirjo Sanaksenaho.

Tämä diplomityö jakautuu kolmeen osaan. Aluksi tarkastellaan kutistuvan kaupungin käsitettä ja ilmiöön liittyviä haasteita sekä pohditaan yleisiä strategioita, joilla näihin haasteisiin voidaan vastata. Luvussa nostetaan esille keskustojen tiivistäminen palveluiden ympärille ja pohditaan asukasosallisuuden merkitystä kutistuvissa kunnissa. Työn toisessa osassa paneudutaan ”kyläkeskus”-konseptiin, jonka tarkoituksena on luoda alusta, jonka käyttöön kuntalaisilla, päättäjillä, yhdistysten ja yritysten edustajilla on yhdenvertainen mahdollisuus. Konseptia pohditaan sijainnin, väliaikaisuuden, toimintojen ja materiaalien kautta. Työn kolmannessa osassa sovelletaan toisen osan ”kyläkeskus”-konseptia tämän työn yhteistyökunnan, Pertunmaan, tarpeisiin.

Kaupungistumista ja maaltamuuttoa voidaan pitää globaalina ilmiönä, joka näkyy myös Suomessa maaseudun tyhjenemisenä. Koulutusmahdollisuudet, työpaikat ja monipuoliset palvelut vetävät ihmisiä kasvukeskuksiin ja niiden kehyskuntiin, joista suurimpia ovat pääkaupunkiseutu, Tampere, Turku, Oulu, Kuopio ja Jyväskylä. Alueellisesti suurin kasvu suuntautuu Etelä- ja Lounais-Suomeen. (Aro, 2016) Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan väestö kasvaa noin joka kolmannessa kunnassa ja vähenee kahdessa kolmesta kunnasta vuoteen 2030 mennessä (Tilastokeskus, 2018a). Tämä tarkoittaa sitä, että noin 65 prosenttia Suomen kunnista ja kaupungeista kutistuu tulevana vuosina. Kutistuvia kaupunkeja koskevat haasteet koskettavat näin ollen suurta osaa Suomesta.

Kutistuvien kaupunkien ja kuntien yleisesti havaittuja ongelmia ovat palveluiden katoaminen ja liikkumisen hankaluus, iäkkäiden asukkaiden määrän kasvu suhteessa työikäiseen väestöön sekä asuntojen tyhjilleen jääminen huonon kunnon tai sijainnin vuoksi. Edellä mainitut ongelmat heikentävät osaltaan kaupungin tai kunnan elinvoimaisuutta ja vetovoimaisuutta.

Palveluiden katoamisen, tai niiden suuriin kaupunkikeskuksiin siirtymisen, seurauksena kutistuvien kaupunkien ja kuntien asukkaiden jokapäiväinen elämä hankaloituu. Terveystieteiden huolto, erikoisliikkeet sekä yhteisöllisyyttä lisäävät palvelut keskittyvät kaupunkeihin, joissa niitä käyttää suurempi joukko

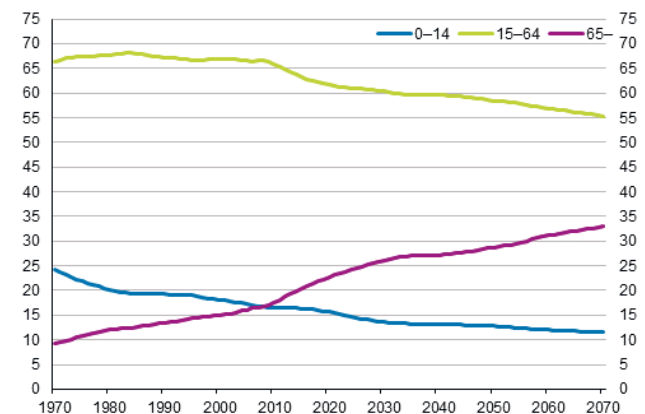
ihmisiä ja niiden ylläpito on näin ollen kannattavampaa. Kutistuvien kaupunkien pienet resurssit eivät riitä tällaisten palveluiden ylläpitämiseen, jolloin palvelutarjonta auttamatta kutistuu heikentäen kunnan vetovoimaisuutta ja viihtyvyyttä. Rakennuskantaa ja infrastruktuuria on haastavaa ylläpitää ja usein kutistuvissa kaupungeissa kumpikin on ylimitoitettua menneisyyden tarpeiden tai tulevaisuuden toiveiden vuoksi. (Sepp, Veemaa, 2017) Suuret ostoskeskukset, supermarketit ja huoltoasemaketjut, jotka ovat korvanneet kivijalkaliikkeet, vetävät puoleensa asiakkaita laajalla kuntarajat ylittävällä säteellä, minkä kanssa pienet palvelun tuottajat pystyvät harvoin kilpailemaan. Koulutusmahdollisuudet kutistuvat, kun peruskouluja yhdistetään ja lukioita ja ammatillisia kouluja keskitetään. Suomesta on kadonnut reilussa 10 vuodessa lähes 1 200 peruskoulua ja lukioverkkoa on kutistettu jopa keskisuurissa kunnissa (Tilastokeskus, 2017). Kouluttautumisen puute lisää nuorten riskiä syrjäytymiselle. Kunnan sosiaaliset verkostot heikkenevät, kun nuori ja innovatiivinen työvoima siirtyy kaupunkeihin. (Ročak, 2016)

Hajanaiset keskukset vaikeuttavat palveluiden jokapäiväistä käyttöä kävellen tai pyörällä ja, usein palveluita käyttääkseen tarvitaan autoa. Jos julkinen liikenne puuttuu, tai toimii heikosti, vaikeutuu palveluiden saavutettavuus ilman yksityisautoilua. Käveltävät reitit eivät usein ole esteettömiä, eivätkä näin ollen tue ikäihmisten liikkumista.

Suomessa ikääntyneiden määrä kasvaa koko ajan suhteessa työikäisiin. Vuoden 2017 lopussa huoltosuhde, eli alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden suhde 100 työikäistä kohti, oli 60 (Tilastokeskus 2018a). Tämän suhteen on ennustettu kasvavan tulevaisuudessa, nimenomaan sen takia, että ikäihmisten määrä kasvaa suhteessa työikäisiin ja syntyvyys vähenee. Erityisesti yli 75-vuotiaiden määrä kasvaa suurten ikäluokkien ikääntyessä. Laitospaikkojen ja hostetun palveluasumisen asiakaspaikkamäärät ovat kuitenkin lähes koko Suomessa riittävät myös tulevaisuudessa. Suuremmaksi haasteeksi nousevat sellaiset asunnot, joissa ikäihmiset pystyisivät asumaan itsenäisesti mahdollisimman pitkään. (Forecon, 2018) Eläkeläiset muuttavat usein kasvukeskuksiin, mikäli heillä ei ole enää mahdollisuutta asua vanhasa asunnossaan eikä kotikunta pysty tarjoamaan laadukkaita asumisen vaihtoehtoja. Eri elämänvaiheisiin soveltuvat asunnot lisääisivät asumisen joustavuutta ja mahdollistaisivat monenlaiset tavat asua. Ikäihmiset kokevat usein myös yksinäisyyttä, jota voitaisiin helpottaa lisäämällä asumiseen yhteyden yhteisöllistä toimintaa.

Kutistuvilla alueilla myös asuntomarkkinat kutistuvat. Asuntoja on hankala saada myydyksi ja niiden arvo heikkenee. Myymättä jääneet asunnot jäävät tyhjilleen ja pahimmassa tapauksessa niitä uhkaa purkutuomio. Valtion tukemat ARA-vuokra-asunnot ovat useissa kutistuvissa kunnissa vajaa-

käytössä tai jopa tyhjiillään. Vajaakäytön yleisimpiä syitä ovat heikko kysyntä, sijainti, kunto sekä oikean kokoisen asunnon puute. Lisäksi monessa kunnassa markkinavuokrat ovat ARA-vuokria edullisempia. Vajaakäytössä olevat asunnot ovat taakka kiinteistöjen omistajille, joilla ei ole välttämättä edellytyksiä rakennusten ylläpitoon tai perusparannusinvestointeihin. Valtiolle asunnot muodostuvat ongelmaksi, jos omistajan kyky suoriutua maksuvaatimuksista heikkenee. (Forecon, 2018; Ahola, 2015)

Ikäryhmien osuus väestöstä 1970-2017 ja ennustettu osuus 2018-2070, prosenttia. Tilastokeskus ¹

1.1 Strategiana keskustan tiivistäminen

Saksassa käynnistettiin vuonna 2002 Internationale Bauaustellungin (IBA) toimesta Stadtumbau-hanke, jonka tarkoituksena oli luoda strategioita, erityisesti entisen Itä-Saksan Saksi-Anhalt-alueen, kutistuvien kaupunkien ongelmiin vuosien 2002–2010 aikana. Hanketta rahoitti kaupunkien ja kuntien lisäksi Saksan valtio. Mukana oli monia kutistuvia kaupunkeja, jotka kärsivät teollisuuden häviämisen seurauksena väkiluvun vähenemisestä. Useissa kaupungeissa keskusta-alueet olivat hajanaisia, joita tyhjillään olevat teollisuusrakennukset ja liikehuoneistot näivettivät. Asunnot sijoittuivat usein kaupungin laiduille ja olivat sijaintinsa vuoksi vajaakäytössä tai tyhjillään. Vuonna 2000 Itä-Saksassa oli noin miljoona tyhjää asuntoa, joka on noin 13 prosenttia koko Saksan asuntokannasta. Ascherslebenin, Staßfurtin ja Dessau-Roßlaun kaupungeissa ongelmaa lähestyttiin keskusta-alueen tiivistämisellä. (IBA, 2019)

Ascherslebenin kaupungissa strategiaksi otettiin reuna-alueiden rakennusten purkaminen ja samaan aikaan keskustan elävöittäminen ja sen vetovoiman lisääminen. Keskustan historialliset rakennukset korjattiin ja julkiset palvelut uudelleen sijoitettiin tiiviiksi keskustaksi, jonne rakennettiin myös uudisrakennuksia tukemaan olemassa olevaa toimintaa. Keskustassa teollisuuden jättömaalla sijainneeseen tehtaaseen rakennettiin koulutuskeskus, johon keskitettiin peruskouluja, ammatillinen koulu sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon keskittyvä oppilaitos.

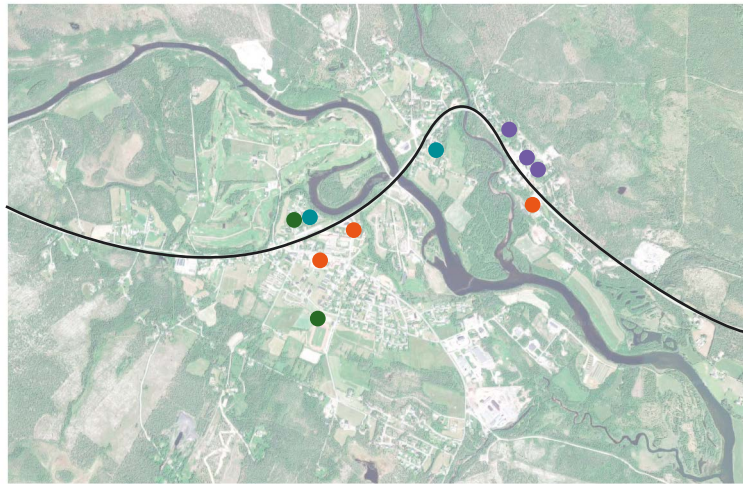
Kampus määriteltiin vihreäksi kampukseksi, jonka puistomaiset piha-alueet toimivat myös julkisessa virkistyskäytössä. Staßfurtin kaupungissa keskustaan luotiin kaivosteollisuuden jättämään kuoppaan tekojärvi, jota myös ympäröivien kaupunkien asukkaat käyttävät virkistyskäytössä. (IBA, 2019)

Dessau-Roßlaun kaupungissa kehitettiin yhden keskustan sijaan monia pieniä keskuksia, koska kaupunki oli muodostunut kahden kaupungin yhdistyttyä, eikä sillä ollut selkää yhtä keskustaa. Tiukan yleissuunnitelman sijaan kaupunki päätti luoda yleiset toimintatavat seuraavan kolmenkymmenen vuoden ajalle, joissa määriteltiin keskeisiksi piirteiksi kaupunkikeskusten yhdistäminen viheralueilla sekä keskusta-alueiden tiivistäminen. Päätöksen toivottiin olevan pitkäjänteinen kaupunkikuvan ja ajattelutavan muutos hätäisten ja pienten parannusten sijaan. Ascherlebenin esimerkistä poiketen ainoastaan tyhjillään olevat teollisuus- ja asuinrakennukset purettiin, sillä kaupunkiin haluttiin jättää merkkejä sen teollisesta historiasta. Kaupungin asukkaat osallistettiin suunnitteluprosessiin jo alkuvaiheessa kyselytutkimuksella ja he ovat olleet mukana suunnittelussa siitä lähtien. Kaupungin asukkailla on suuri rooli julkisten tilojen ylläpitäjinä ja osallistuminen alueiden kehittämiseen on vähentänyt alueiden eriarvoisuutta ja synnyttänyt aktiivisia yhteisöjä. Kaikissa hankkeissa osallistettiin kaupungin asukkaita, jolloin asukkaat kokivat pystyvänsä paremmin vaikuttamaan kotikau-

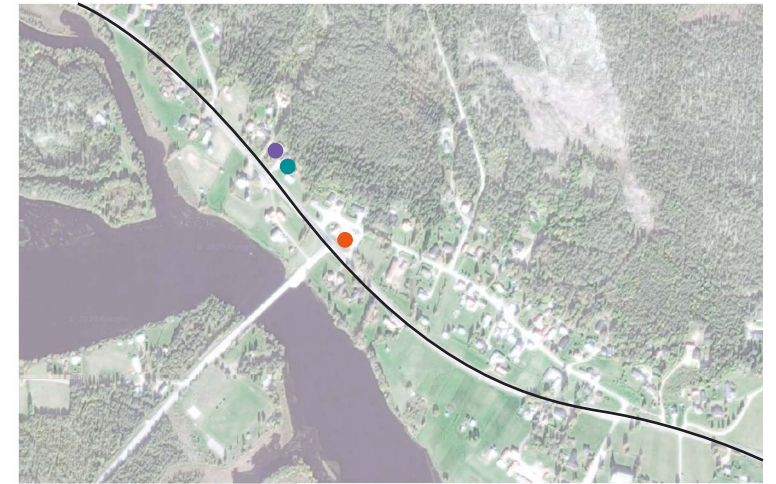
punkinsa tulevaisuuteen. (IBA, 2019) Onnistuneiden Stadtumbau-hankkeiden seurauksena koko Saksassa tehtiin vuoteen 2016 mennessä 1200 erilaista kehityshanketta. (Stadtumbau Ost, 2019)

Keskustojen tiivistämisellä on havaittu olevan yhteys pienten, kutistuvien kuntien säilymiseen niin ikään Pohjois-Ruotsissa, jossa kaupungistumisen seurauksena monet kylät ovat väkiluvultaan pienentyneet. Ne kylät, joissa keskustoiminnat on keskitetty pienelle, käveltävälle etäisyydelle toisistaan, ovat säilyneet. Esimerkiksi Härjedalen-maakunnassa Pohjois-Ruotsissa monissa kylissä on huomattavissa samankaltaisia piirteitä, jotka liittyvät tiiviiseen kaupunkikeskukseen päätien varrelle. Linsellin, Älvrosin, Heden ja Funäsdalenin kylät rakentuvat päätien varrelle niin, että kaikki kylän palvelut ovat kävelytäisyydellä toisistaan. Palveluiden saavutettavuus jalakaisin, elävöittää aluetta ja lisää asukkaiden kohtauksia. Edellä mainittujen kylien palvelut koostuvat elintarvikekaupasta, ravintolasta tai kahvilasta, turisti-infosta sekä usein urheilupalveluista. Lisäksi useissa kylissä on jonkinlainen hotelli tai muun tyyppistä majoitustoimintaa.

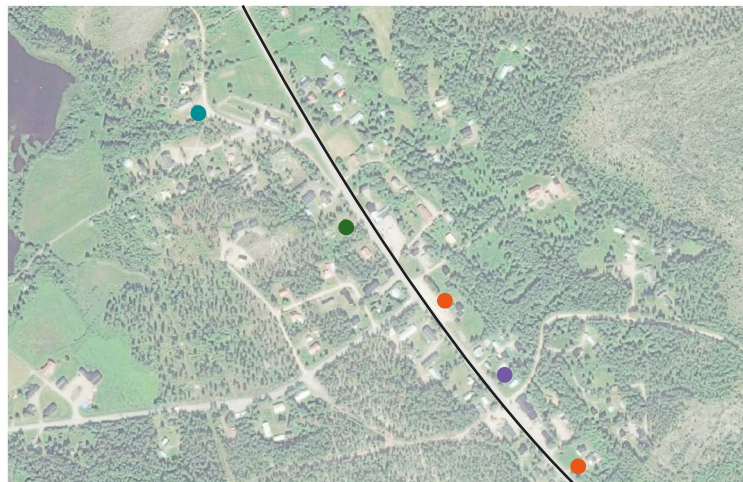
Pohjois-Ruotsin kutistuvista kunnista ne ovat säilyneet elinvoimaisina, joissa palvelut sijoittuvat kävelyetäisyydelle toisistaan yhden selkeän pääväylän varrelle.

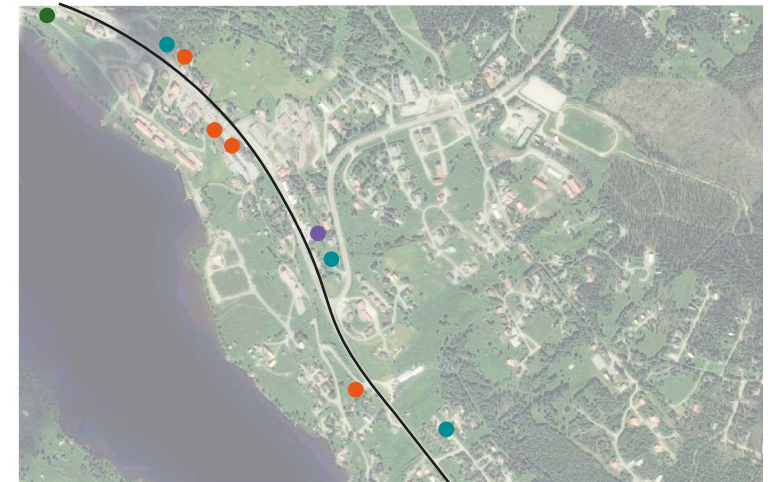
Hede, Ruotsi.²

Älvros, Ruotsi.²

Linsell, Ruotsi.²

Funäsdalen, Ruotsi.²

MERKKIEN SELITYKSET

- pääväylä
- elintarvikekauppa
- ravintola/kahvila
- urheilutoiminta
- hotelli/muu majoitustoiminta

1.2 Julkiset tilat ja turvallisuus

Palveluiden lisäksi joustava keskusta-asuminen ja viihtyisät ja turvalliset julkiset tilat ovat keskeisessä roolissa kutistuvien kaupunkien elinvoimaisuuden turvaamisessa, kuten Saksan Stadtumbau-hankkeissa todettiin. Luomalla selkeitä julkisia tiloja ja reittejä, parannetaan alueen turvallisuutta ja toimintojen käytettävyyttä. Kööpenhaminaan toteutettu Superkilen -puistosuunnitelma tehtiin yhteistyössä arkkitehti-toimisto BIG:n, maisema-arkkitehti-toimisto TOPOTEK1:n ja taiteilijan Superflex:n kanssa. Puiston tarkoitus oli parantaa sosiaalisesti haastavan ja monikulttuurisen asuinalueen viihtyisyyttä ja turvallisuutta. Suunnitelmaa tehdessä alueen asukkaat haluttiin ottaa mukaan prosessiin jo alkuvaiheessa ja he saivat vaikuttaa puistoon valittaviin taideteoksiin ja toimintoihin. Puisto valmistui vuonna 2012 ja siitä on muodostunut asuinalueen keskus, jossa voi viettää aikaa erilaisten urheilutoimintojen parissa tai markkinoilla. Puisto on synnyttänyt ympärilleen palveluita ja alueen yleinen ilmapiiri on kohentunut. (BIG, 2019) Tärkeää on, että kaikki iästä tai kulttuurista riippumatta tuntevat olevansa tervetulleita julkiseen tilaan.

Reittien ja risteysten lisäksi myös maamerkit selkeyttävät kaupunkikuvaa siellä liikkujalle. Lynch (1960) puhuu kirjassaan *The Image of the City* kaupunkikuvan elementeistä, joiksi hän lukee reitit, reunat, alueet, solmukohdat ja maamerkit. Selkeät maamerkit auttavat suunnistamisessa ja helpottavat oikean paikan löytämistä, mikä osaltaan luo turval-

lisuuden tunnetta kaupunkiympäristöihin. Maamerkillä ei välttämättä tarkoiteta patsasta tai korkeaa rakennelmaa, vaan sellaisena voi toimia tunnistettava rakennus, merkki, vuori tai esimerkiksi viheralue. Myös pienemmän skaalan maamerkit kuten puut, kauppojen näyteikkunat tai oven kahvat voivat toimia kiinnityskohtina kaupungeissa ja luoda tuttuuden tunnetta reitille. (Lynch, 1960) Ruotsin Göteborgiin Kjellgren Kaminsky Architecture -toimiston suunnittelema Bicycle Tower -ehdotus on valaistu pyöräparkki, joka viestii värivaloin, onko parkissa tilaa uusille pyörille vai onko se täynnä. Suunnitelmalla on pyritty ratkaisemaan pyöräsäilytyksen lisäksi aukioiden turvallisuutta ja selkeyttä valaistuksen keinoin. (Kjellgren Kaminsky Architecture, 2019)

Berliinin Marzahn-Hellersdorfin kaupunginosaan luotiin kahden maamerkin välille turvallinen ja selkeä julkinen promenadipuisto, joka ohjaa ihmisten liikkumista ja yhdistää sen varrella olevia palveluita toisiinsa. Vuonna 2012 järjestetyn maisema-arkkitehtikilpailun oli määrä elävöittää alueen keskustapromenadi, joka oli kuihtunut Saksojen yhdistymisestä johtuneen vähentyneen väestön, sekä kävelypromenadin toiseen päähän rakennetun suuren kauppakeskuksen valmistumisen jälkeen. Keskeisellä paikalla sijainnut puisto oli päässyt huonoon kuntoon, mikä osaltaan heikensi koko kaupungin vetovoimaisuutta. Voittanut kehityssuunnitelma painotti kävelyteiden kunnostusta, lepopaikkojen lisää-

mistä sekä alueen selkeämmän identiteetin luomista opasteilla, väreillä ja logolla. Tarkoituksena oli yhdistää metroasema ja kauppakeskus promenadin toisessa päässä olevaan monitoimirakennukseen, jossa on esimerkiksi uimahalli ja kirjasto. Onnistuneen muutoksen seurauksena alue on aktiivisessa käytössä ja monet ovat muuttaneet alueelle sen uuden parantuneen identiteetin seurauksena. (Marzahn Promenade, 2019)

Marzahn-Hellersdorfin kaupunginosa, Saksa. Marzahn-Hellersdorf Info-lehti ³

Bicycle Tower, Ruotsi. Kjellgren
Kaminsky Architecture ⁴

Superkilen, Tanska. Iwan Baan ⁵

Pyhämaan kyläkaupassa yhdistyvät sekatavarakauppa, kahvila ja posti. Toisinaan pihalla järjestään myös tapahtumia. Tällaiset kyläkaupat ovat perinteisiä tapoja yhdistää palveluita. *Pyhämaan kyläkauppa* ⁶

1.3 Palveluiden yhdistäminen osana tiivistä kaupunki- tai kuntakeskustaa

Käyttäjien vähentyessä kysyntä kutistuvissa kaupungeissa vähenee, mikä luo haasteita sekä yksityisten että julkisten palveluiden tuottajille. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (2010) esittää ratkaisuksi samankaltaisten palveluiden yhdistämistä sekä palveluiden tuomista samaan paikkaan. Yhdistämällä palveluita fyysisesti samaan paikkaan voidaan vähentää niistä aiheutuvia kustannuksia, kuten energiankulutusta, valvontaa ja hallinnollisia kuluja. Myös käyttäjä hyötyy palveluiden yhdistämisestä, koska siirtymisestä aiheutuvat kulut katoavat.

Niin sanotut ”one-stop-shop” OSS-ratkaisut ovat kehittyneet juuri palveluiden yhdistämisen ajatuksen pohjalta maaseuduille täyttämään palveluiden hupenemisesta johtuvaa aukkoa. Niissä yhdistetään usein yhteen valtion tarjoamia julkisia palveluita joko rakennukseen tai esimerkiksi palvelutiskiksi. (OECD, 2010) Yhteispalvelu toimii Suomessa tällä periaatteella ja se tarjoaa 190 palvelupisteessä yhdistetysti esimerkiksi Kelan, TE-toimiston, poliisin lupahallinnon ja maistraatin palveluita. (Yhteispalvelu, 2019) Myös erilaiset kyläkaupat ovat perinteisiä esimerkkejä palveluiden yhdistämisestä.

Professori Jarmo Suomisen mukaan perinteinen palvelutuotanto on staattista ja palvelut toimivat tyypillisesti tiloissa, jotka on suunniteltu vain tiettyä käyttötarkoitusta varten. Jotta tilat olisivat muuntojoustavampia, eikä niiden uudelleenkäyttö edellyttäisi aina suuria kehittämistoimenpiteitä, täytyisi panostaa adaptiivisempiin ratkaisuihin. Tilojen kuuluisi olla rakenteeltaan dynaamisia ja sallia verkostomainen toiminta erilaisten toimijoiden kesken, niin että tiloja voivat hyödyntää sekä palveluntuottajat että käyttäjät. (Elinvoimainen taajama-raportti, 2019) Juuri tämä tilojen staattisuus muodostuu OSS-pisteiden sijoituskaupunkien erilaisten hallintotapojen ja rahoituksen lisäksi toiminnan suurimmaksi haasteeksi (OECD, 2010). Erityisesti ter-

veydenhuoltolaitokset ja koulut muuntuvat huonosti toisenlaiseen käyttöön, koska ne on suunniteltu vain tiettyä käyttötarkoitusta varten.

Yhdistettävien palveluiden ei aina tarvitse olla pelkästään julkisen tai yksityisen palveluntuottajan tarjoamia vaan voidaan puhua myös yhdessä tuotettavista palveluista. Tällöin yhteen tuodaan esimerkiksi alan ammattilaisia, tutkijoita, suunnittelijoita, kehittäjiä ja käyttäjiä, jotka pyrkivät yhteistyössä luomaan uudenlaisia palveluita. Yhteistyössä tiedonvälitys ja luova toiminta korostuvat ja sillä päästään parempiin tuloksiin kummankin sekä käyttäjän että palveluntuottajan näkökulmasta. (Steen et. al., 2011) Uudenlaisen palvelun tuottaminen tai olemassa olevan palvelun kehittäminen elävöittävät palvelukenttää ja parhaassa tapauksessa aktivoivat käyttäjiä, joista saattaa erilaisten yhteisöjen tai vapaaehtoistoiminnan kautta tulla myös palveluntuottajia. (OECD, 2010)

Palveluiden saavutettavuutta voidaan parantaa kutistuvilla aluilla myös erilaisilla tavarantoimitusmenetelmillä, kehittämällä teknologiaa sekä yhteistyöllä viereisten kuntien ja kaupunkien kanssa esimerkiksi luomalla alueiden yhteinen palveluverkko.

Asukasosallisuus ja yhteisöllisyys keskiöön

Osallisuus määritellään kuulumisen ja mukanaolon tunteen kautta. Se liittyy yhteisöön, lähialueeseen, kuntaan tai ympäröivään yhteiskuntaan. Osallisuus sitouttaa yksilön, saa ottamaan vastuuta toiminnasta sekä vaikuttamaan yhteisön toimintaan. (Syvärinen 2015; Vantaan kaupunki, Osallisuusmalli, 2013) Asukasosallisuuden on todistettu lisäävän asukkaiden hyvinvointia. Se lisää keskeisesti kaupungin yhteisöllisyyttä ja juurruttaa asukkaat kotipaikkaansa, koska he kokevat voivansa vaikuttaa siihen, mitä heidän ympärillään tapahtuu. Asukasosallisuus luo yhteisöjä, jotka toimivat kaupungin elinvoimaisuuden takaamiseksi. Päättäjät saavat asukkailta kohdistettua tietoa kaupungin tarpeista ja haasteista, mikä mahdollistaa täsmälliset korjaukset ja synnyttää tulevaisuudessa tehokkaampia ratkaisuja. Asukkaiden osallisuus politiikkaan ja palveluiden ylläpitämiseen lisää heidän vastuutaan ja he ymmärtävät helpommin erilaisten päätösten, niin helppojen kuin vaikeidenkin, taustasta, kun he ovat olleet mukana toteuttamassa toimintaa ja palveluita. (Haase, 2012)

Osallisuuteen liittyy myös haasteita, joista suurin on, erityisesti kutistuvissa kaupungeissa, asukkaiden tunne siitä, että heidän osallisuudestaan ei ole konkreettista hyötyä. Ympärillä tapahtuvat muutokset saattavat aiheuttaa negatiivisuuden kierteen, jossa pienet teot eivät korvaa suuria menetyksiä. Usko vaikutusmahdollisuuksiin ja päättäjiin heikkenee. (Ročak, 2016) Usein tällaisiin tilanteisiin liittyy myös väärinymmärryksiä, jotka aiheutuvat päättäjien ja asukkaiden erilaisesta kielenkäytöstä ja työskentelytavoista. Myös hidas byrokratia hankaloittaa asukkaiden mahdollisuuksia tehdä pieniä arkipäiväistä elämää kohentavia parannuksia. (Haase, 2012)

Tärkeintä onkin juuri luottamuksen vahvistaminen hallinnon ja asukkaiden välille. Rakentamalla luottamuksellisen ilmapiirin tiiviin ja tasapuolisen vuorovaikutuksen keinoin, voidaan vahvistaa

asukkaiden luottamusta siihen, että heidän mielipiteensä kuullaan ja, että sillä on tärkeä rooli päätöksentekijöille ja palveluiden tuottajille. Päättäjien puolestaan tulisi sitoutua noudattamaan avoimia hallintoperiaatteita ja hyödyntämään erilaisia osallistamisen keinoja. (Syvärinen 2015; Vantaan kaupunki, Osallisuusmalli, 2013)

Ideaa siitä, että asukkaat osallistuisivat vapaasti ja vapaaehtoisesti kaupungin tai kunnan toimintaan, voidaan pitää demokratian peruspilarina. Jotta asukasosallisuus ja yhteisöllisyys toimisivat optimaalisesti, päättäjien, kuntaorganisaation ja asukkaiden välinen avoin keskusteluyhteys on luotava. Turvalliset alustat, joissa päättäjät ja asukkaat voivat keskustella tasavertaisina, nousevat keskiöön. Niin sanotut ”tittelit ja solmiot naulaan” -tyyppiset tilat mahdollistavat vuorovaikutuksen, johon molemmat osapuolet ovat usein tyytyväisiä. (Syvärinen, 2015)

Asukasosallisuuteen liittyy keskeisesti myös yhteisöllisyyden käsite. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan usein yhteisön välille vuorovaikutuksesta syntyntä toiminnallista tai emotionaalista sidettä. Yhteisöksi mielletään ryhmä, jolla on jotain yhteistä – toimintaa, tunnetta tai ominaisuuksia. Kun näitä ominaisuuksia ylläpidetään tietoisesti, on kyse toiminnallisesta yhteisöllisyydestä. Toiminnallinen yhteisöllisyys tuottaa usein konkreettisia tuotoksia, esimerkiksi parempaa asuinympäristöä tai tapahtumia. Symbolinen yhteisöllisyys perustuu yhteisön yhteiseen tunteeseen. Kyse voi olla samanlaisesta aatteesta, maailmankatsomuksesta tai suhtautumisesta johonkin ilmiöön tai asiaan. Symbolinen yhteisöllisyys ei ole rajoihin sidonnaista, vaan vaikuttaa samalla tavalla ajattelevien käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen. (Okulov, 2008)

Asuntokohteissa on huomattu, että rakennuksen tietyillä ominaisuuksilla on yhteys yhteisöllisyyden muodostumiselle. Yhteisöllisyys syntyy

tietenkin yksilöiden välille ihmisten vuorovaikutuksesta, eikä sen syntymistä voi pakottaa, mutta kohtaamisia tuottavat tilat sekä sellaiset ratkaisut, joissa kokemus yhdessä toimimisesta lisääntyy, edesauttavat yhteisöllisyyden muodostumista. Selkeät reitit, siirtymätilat ja torit aiheuttavat kohtaamisia, kun taas visuaaliset yhteydet, yhteinen kädenjälki ja puutarha luovat tunteen yhteenkuuluvuudesta yhteisen toiminnan kautta. Yhteisöllisyyteen ohjaavien tilojen ei aina tarvitse sijaita sisätiloissa, vaan toiminta voi tapahtua myös ulkona. (Helamaa, 2012) Koen, että samoja ominaisuuksia on mahdollista hyväksikäyttää myös asuntokohteista poikkeavissa rakennuksissa tai tiloissa, jotka pyrkivät edesauttamaan yhteisöllisyyden syntymistä. Yhteisöllisyyden on todettu vähentävän ikäihmisten yksinäisyyttä ja nuorten syrjäytyneisyyttä, joten se on tärkeä tekijä myös julkisten tilojen suunnittelussa.

2.1 Kaupunkien ja kuntien vaikutusmahdollisuudet

Asukkaiden aktiivinen osallistaminen ja yhteistyö ovat keskeisessä roolissa yhteisöllisyyden luomisessa kaupungeissa ja kunnissa. Osallisuus luo tunteen asukkaiden kuuluvuudesta ja vähentää näin ollen poismuuttoa. Vaikka kaupungin tai kunnan väkiluvun kutistuminen saataisiin pysähtymään ja palveluiden määrä vakaaksi, se ei silti aina takaa yhteisöllistä ympäristöä. Esimerkiksi Virossa sijaitsevassa Otepäässä ongelmaksi on hyvistä taloudellisesta kehityksestä huolimatta noussut asukkaiden kaipaus yhteisöllisyydestä ja paremmista julkisista palveluista.

Otepää sijaitsee 45 kilometrin päässä Viron toiseksi suurimmasta kaupungista Tartosta ja siellä on noin 4000 asukasta. Kaupunki kärsi monien muiden Viron kaupunkien lailla Neuvostoliiton romahtamisesta 1990-luvulla ja siitä seuranneesta teollisuuden hiipumisesta sekä muuttoliikkeestä suuriin kaupunkeihin töiden ja koulutuksen perässä. Vuonna 1999 Otepäässä järjestettiin ensimmäiset kansainväliset hiihtokilpailut, mikä käynnisti kaupungin brändäyksen talviurheiluun. Nykyään Otepää tunnetaan talviurheilukeskuksena ja siellä järjestetään suuria tapahtumia myös kesäisin. Vaikka Otepäätä pidetään onnistuneena esimerkkinä kutistuvien kaupunkien elinvoimaisuuden palauttamisesta, ongelmaksi ovat muodostuneet ulkopuoliset yksityisyrittäjät, epävakaa hallinto ja ristiriidat asukkaiden ja päättäjien välillä. Kaupunki on taloudellisesti riippuvainen ulkopuolisista sijoittajista, joiden rahat harvoin löytävät tiensä julkisiin palveluihin tai yhteisöllisyyttä lisääviin toimintoihin, jotka asukkaat kokevat tärkeäksi osaksi kaupungin elinvoimaisuutta. Asukkaat kokevat, ettei heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa kaupungin toimintaan, ja että he jäävät usein suurten yritysten jalkoihin. Turismi on tässä tapauksessa ajanut yhteisöllisyyden edelle. (Leetmaa, 2015)

Usein asukkaiden osallistamiseksi mielletään

erilaiset asukaskyselyt ja -tutkimukset, äänestäminen tai erilaiset kaupungin tai kunnan järjestämät työpajat. Brasilialaisen Porto Alegren kaupungin vuoden 1989 esimerkin mukaan monissa kutistuvissa kaupungeissa on kokeiltu osallistamismenetelmänä osallistavaa budjetointia. Porto Alegressa otettiin vuonna 1989 käyttöön osallistava budjetointi -menetelmä, jonka tarkoitus oli ratkaista kaupungin sosioekonomiset ongelmat. Siitä lähtien kaupungin asukkaat ovat joka vuosi saaneet määrittää, mihin kaupungin rahaa käytetään, ja kuinka paljon. Kuntaorganisaatio laatii tiheällä tahdilla ehdotuksia, joista asukkaat äänestävät parhaan vaihtoehdon. Menetelmä on parantanut asukkaiden elämänlaatua ja poistanut eriarvoisuutta. Samankaltaisia kokeiluja on tehty Euroopassa Solingenissa Saksassa, Sevillassa Espanjassa, Örebrossa Ruotsissa sekä Plockissa Puolassa. (Haase, 2012)

Yhdysvalloissa useat kutistumisesta kärsivät kaupungit, kuten Youngstown, ovat ottaneet strategiaakseen toisenlaisen tavan osallistaa asukkaitaan. Asukkaita kannustetaan laajentamaan tonttejaan edullisille, tyhjillään oleville tonteille. Näin tonttien ulkopuoliset alueet on saatu hyötykäyttöön, ne pysyvät hoidettuina ja vältetään rähjäisiltä jättömailta. Toimenpide on edesauttanut miellyttävämmän ja viihtyisemmän kaupunkiympäristön syntymistä, joka kannustaa ulkoiluun ja parantaa alueen turvallisuutta. Strategiaa hyödyntämällä asukkaiden yhteydenpito naapureihin sekä yhteisön sisällä on parantunut ja yhteisöllisyys on ylipäättään lisääntynyt. (Pallagst, 2009)

2.2 Yksilön, yhdistysten ja yritysten vaikutusmahdollisuudet

Kaupunkien ja kuntien lisäksi myös yksilöllä, yhdistyksillä ja yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen ympäristössään. Luomalla palveluita, jotka tuovat ihmisiä yhteen syntyy yhteisöjä, jotka lisäävät osaltaan kaupungin tai kunnan elinvoimaisuutta.

Erilaiset yhdistykset, esimerkiksi kyläyhdistykset, ovat keskeisessä roolissa kuntien yhteisöllisyyden luomisessa. Tämän työn yhteistyökunta Pertunmaalla toimii miesryhmä ÄijäVirtaa, joka auttaa ikäihmisiä sellaisissa arjen askareissa, jotka eivät heiltä enää onnistu. Moni ikäihminen asuu omakotitalossa, joten miesryhmä leikkaa nurmikkoja, karsii pensaita ja pilkkoo polttopuita vapaaehtoisvoimin. Rahallista palkkiota miehet eivät työstä ota, mutta pullakahvi maistuu. (Parta, 2019) Ryhmään osallistuminen tuottaa hyvää mieltä, mielekästä tekemistä arkeen sekä kokemuksen osallisuudesta. Ikäihmiset saavat avun lisäksi myös kahvivieraita, mikä ehkäisee yksinäisyyden tunnetta.

Järvenpääläiset yrittäjät Taina Schildt ja Tarja Jussila perustivat kotikuntaansa vuonna 2012 Lentävä Lapanen -lankakaupan, jonka ohessa toimii kahvila, jossa kahvikupin ääressä suunnitellaan ja toteutetaan neulontaunelmia. Muut alueen yrittäjät olivat ihmeissään liikeideasta, eivätkä pitäneet sitä kannattavana. Kahvila on muodostunut monille, ennen kaikkea ikäihmisille, paikaksi, jossa harrastetaan ja seurustellaan. Kauppatoiminnan ohella yritys-

järjestää kursseja ja käsityötapauhtumia. Lankakauppa on niin suosittu, että sinne tullaan ostoksille ja neulomaan myös lähikunnista ja kauempaakin. (Varnavuori, 2018) On selvää, että myös yhteisöllistä toimintaa luomalla, on mahdollista tehdä kannattavaa liiketoimintaa.

Myös yksilö voi omalla esimerkillään kehittää yhteisöllistä toimintaa. Markku Juhola perusti leikkimielessä Sulkavan soutuja vastaavan soututapahtuman Hausjärvelle vuonna 1988. Alkuaikoina osallistujat saunoivat Juholan omalla mökillä, mutta kun osallistujamäärä vuosi vuodelta kasvoi, täytyi Juholan ottaa yhteyttä muihin kunnan mökkiläisiin, jotta osallistujat pääsisivät kaikki saunomaan. Vapaaehtoisvoimin toteutettava tapahtuma on elossa edelleen ja yhdistää kunnan asukkaita ja mökkiläisiä järjestelyn merkeissä. Tapahtuman perimmäinen ajatus oli suojella soututapahtuman turvin lampea, jossa soutelu tapahtuu ja näin ollen ylläpitää alueen viihtyvyyttä. (Syrjälä 2018)

Neulontaa Lentävässä lapasessa. Suomi. Rouva Sana ⁷

2.3 Esimerkkinä Kirkonkylät palvelukeskuksina -hanke

Kirkonkylät palvelukeskuksina -hanke tuo yhteen kuntalaiset, päättäjät, yhdistysten ja yritysten edustajat Pohjois-Savon alueella. Hankkeen tarkoitus on kehittää kumppanuuksia, joiden kautta pyritään säilyttämään olemassa olevia palveluita ja synnyttämään uusia palvelutuotannon muotoja. Toiminna hyödynnetään kirkonkyläiden tyhjillään tai vajaakäytössä olevia tiloja. Hanke on käynnissä 1.10.2017 - 30.11.2019 ja sitä rahoittaa ELY/maaseuturahasto yhdessä Pohjois-Savon liiton/Pohjois-Savon kehittämisrahaston kanssa. Pilottihankkeet sijoittuvat Pohjois-Savoon ja Joroisiin.

Hankkeen tarkoituksena on hyötykäyttää tyhjiksi jääneitä tai vajaassa käytössä olevia tiloja kirkonkyläiden ja kyläkeskusten elävöittämiseksi ja riittävien palveluiden takaamiseksi. Tämä on pyritty saavuttamaan tiiviillä yhteistyöllä asukkaiden, päättäjien, paikallisten yhdistysten ja yritysten välillä. Eri-tyisesti asukasosallisuus koetaan tärkeäksi keinoksi kehittää kunnan yhteistä tahtotilaa ja parantaa asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia. Yksittäisen kunnan haasteiden ratkaisemisen lisäksi hankkeen tarkoitus on myös jakaa tietoa hyvistä käytännöistä maakunnan sisällä ja tätä kautta edesauttaa kuntarajat ylittävää yhteistyötä.

Hankkeeseen haettiin mukaan pilottikuntia, joista mukaan valikoituivat Sukeva (Sonkajärvi), Varpaisjärvi (Lapinlahti), Kangaslampi (Varkaus), Vesanto, Rautavaara, Karttula, Muuruvesi ja Vehmer-

salmi. Pilottikuntiin järjestettiin aloituskokous, jossa muodostettiin ydinryhmä. Ydinryhmä koostui parhaassa tapauksessa asukkaista ja päättäjistä sekä yhdistysten ja yritysten edustajista. Joissain pilottikunnista mukana oli vain asukkaita tai päättäjiä, mikä ei ole johtanut yhtä hyviin lopputuloksiin. Ydinryhmän tarkoitus on johtaa hanketta, järjestää kehittämisiltia ja jatkotyöstä ja toimeenpanna siellä kerättyjä ideoita.

Kehittämisillassa asukkaat, päättäjät, yhdistys- ja yritysedustajat pohtivat erilaisia ratkaisuja kunnan haasteisiin yhdessä. Tarkoitus on luoda kumppanuuksia ja konkreettisia ideoita, joilla kunnan palveluita voidaan kehittää. Ideat voivat olla pieniä tai suuria, tarkoitus on yhdistämällä erialojen toimijoita ja asukkaita kehittää uusia konsepteja ja yhteistyömahdollisuuksia. Pilottihankkeiden kunnissa tietyt teemat toistuivat. ”Kuntalaisten olohuone” tai ”kylätalo”, jossa kaikki voisivat toteuttaa turvallisessa ympäristössä itseään, perustaa yrityksen tai järjestää tapahtumia, koettiin tärkeäksi yhteishengenluojaksi. Nuorisotoimintaa haluttiin tukea, jotta nuoret saataisiin jäämään kuntiin ja voitaisiin ehkäistä nuorisotyöttömyyttä ja syrjäytymistä. Useissa hankkeissa puhuttiin matkailun kehittämisestä ja ulkopuolisista resursseista. Erilaisten rahoitusvaihtoehtojen esittely oli myös tärkeää, koska useilla asukaila ei ollut tietoa, mistä he voisivat saada rahoitusta omille hankkeilleen. Ratkaisuksi esitettiin osallistu-

vaa budjetointia, joukkorahoitusta, yhteisiä hankkeita ja ulkopuolisia rahoittajia. Yleinen ilmapiiri oli se, että rahaa kyllä on, jos sitä vain osaa etsiä oikeasta paikasta.

Kehittämisillan lisäksi pilottikunnissa järjestettiin laaja kyselytutkimus, jossa kartoitettiin kuntalaisten, yhdistysten ja yritysten toiveita. Yleensä tutkimus tehtiin lähettämällä kirjallinen kysely kotiin, nettikyselynä tai kyselynä, johon pystyi vastaamaan julkisessa tilassa, esimerkiksi kirjastossa. Kangaslammella tehtiin muista poiketen jalkautuva kyselytutkimus yhdistysten ja vapaaehtoisten voimin, jolla pyrittiin saavuttamaan myös ne asukkaat, jotka eivät pysty liikkumaan itse. Tällä haluttiin varmistua siitä, että kaikki kunnassa asuvat saavat mahdollisuuden vaikuttaa.

Sukevalla kehittämisillan seurauksena kirjasto muutettiin omatoimikirjastoksi. Tämä tarkoitti sitä, että kirjaston aukioloajat pitenivät, kun rakennukseen keskitettiin myös kirjaston ulkopuolisia toimijoita, kuten matkahuolto, VR:n toimipiste ja digineuvonta. Sukevalla järjestettiin myös palvelupäivä, jossa kausirokotukset yhdistettiin terveyteen liittyvään oheistoimintaan. Tapahtuma keräsi monta satua osallistujaa ja sitä pidettiin kunnan yhteishengen kasvattamisen kannalta onnistuneena tempauksena. (Mansikka ry, 2019)

3.1 Kuinka “kyläkeskuksesta” tuli tämän työn keskipiste?

Liityin Elinvoimainen taajama -hankkeeseen syyskuussa 2018 tehdäkseni diplomityöni seuraavan vuoden aikana hankkeen puitteissa. Elinvoimainen taajama -hankkeen tavoitteena on tunnistaa pienenevien kuntien haasteet ja vahvuudet, joiden pohjalta on tarkoitus luoda realistisia ratkaisuja kuntien kehittämiseksi tulevaisuudessa. Hanke on jatkumoa Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hankkeelle ja Täydentäen toimivaa (Täytyy) -kokeiluhankkeelle, joissa kehitystyö kohdistui ikääntyneiden kotona asumisen tukemiseen sekä keskustaajamissa ikääntyneiden asumisen ja palveluiden sijoittamiseen niin, että palvelut hyödyntäisivät myös muita taajaman asukkaita. Elinvoimainen taajama -hankkeen työryhmään kuuluu Aalto-yliopiston Sotera-instituutti, viisi diplomityön tekijää, yhteistyökunnat Harjavalta, Keuruu, Kurikka, Pertunmaa ja Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä sekä Asumisen kehittämis- ja rahoituskeskus ARA, Ympäristöministeriö YM ja Sosiaali- ja terveysministeriö STM.

Vuoden 2018 syksyn aikana osallistuin säännöllisesti järjestettäviin diplomityöpajoihin, joissa yhteistyökunnakseni valikoitui Pertunmaan kunta. Olen kotoisin Etelä-Savosta, joten valinta tuntui luontevalta sen sijainnin ja oman kotikuntani Ristiinan yhteisten piirteiden vuoksi. Vierailin Pertunmaalla ensimmäisen kerran lokakuussa yhdessä hankkeen projektipäällikön Jonna Taegenin kanssa, milloin tapasimme kunnanjohtajan Juha Torniaisen

sekä elinkeinoasiamiehen Juha Paasosen. Keskustelimme kunnan tavoitteista hankkeen suhteen ja yhdeksi teemaksi nousi yhteisöllisyyden parantaminen ja puuttuvan identiteetin kehittäminen.

Syksyn aikana tein analyysiä Pertunmaan kunnasta. Analyysin edistymistä esiteltiin työryhmälle diplomityöpajoissa, joissa jokainen diplomityön tekijä esitteli omasta kunnastaan samat perustiedot, kuten tilastolliset faktat, keskusta-alueen toiminnot sekä kunnan vahvuudet ja heikkoudet tulevaa suunnittelutehtävää ajatellen. Pysin pitämään oman työni tavoitteen pitkään avoinna, jotta voisin kunnan tarpeiden kautta kehittää kuntaan sopivaa vaihtoehtoa. Alusta asti oli kuitenkin selvää, että halusin kehittää konseptin, joka olisi sovellettavissa myös yhteistyökunnan ulkopuolella, koska koen, että kutistuvien kaupunkien haasteet koskettavat monia kuntia.

Koska olen keskittynyt opinnoissani rakennussuunnitteluun, halusin tehdä rakennussuunnittelun diplomityön. Pertunmaalla kaivattiin lisää yhteisöllisyyttä, joten joulun alla perehdyttyäni tarkemmin Mansikka ry:n Kirkonkylät palvelukeskukseen -hankkeeseen työni keskeiseksi ajatukseksi nousi idea ”kyläkeskuksesta”, jonka avulla yhteisöllisyyttä ja asukasosallisuutta voitaisiin parantaa kutistuvissa kaupungeissa. Pertunmaalla oli tehty torin elävöittämiseen tähtääviä toimenpiteitä onnistuneesti, joten tuntui luontevalta lähteä rakentamaan konseptia toritoiminnan tukemiseen. Kuulin Pertun torilla kesä-

ja joulutorin järjestämisestä ensin kunnanjohtajalta, jonka jälkeen luin yleisöryntäyksestä Pertunmaan ja Mäntyharjun paikallislehdestä Pitäjän uutisista, jonka vuositilaaajaksi liityin tammikuussa. Kävin uudelleen Pertunmaalla joululomalla valokuvaamassa toria ja sen ympäristöä. Joulukuussa järjestettiin myös konsortion kokous, jossa jokainen diplomityön tekijä pääsi esittelemään oman kehitysehdotuksensa kaikille hankkeen osapuolille.

Vuoden 2019 alussa aloin kerätä tietoa kutistuvista kaupungeista luodakseni ”kyläkeskus”-konseptilleni viitekehystä. Paneuduin erityisesti keskustan tiivistämiseen ja palveluiden keskittämiseen, jotka oli todettu toimiviksi strategioiksi monissa esimerkkikaupungeissa, ja jotka myös tukivat ajatustani ”kyläkeskuksesta”. Tämän lisäksi tutkin asukasosallisuutta ja yhteisöllisyyttä kunnan ja yksilön näkökulmista. Huomasin nopeasti, että asukasosallisuus nousi työssäni yhteisöllisyyttä tärkeämmäksi, koska pienissä kunnissa yhteisö on yleensä jo valmiiksi vahvempi kuin suurissa kaupungeissa ja kyse on ennemmin yhteisön osallistamisesta kunnan toimintaan, kuin itse yhteisöllisyyden luomisesta. Ajattelin tässä vaiheessa, että rajasin tutkimukseni yksittäiseen rakennukseen ja sen tuottamaan toimintaan yhdyskunta- tai kaupunkisuunnittelun sijaan. Pysin kuitenkin aktiivisesti keskittymään kutistuvien kaupunkien tutkimiseen, sekä ”kyläkeskuksen”-konseptin luomiseen, varsinaisten kehitysehdotusten sijaan. Tämä

”kyläkeskus”-konsepti esitellään kokonaisuudessaan kappaleessa 3 ”Kyläkeskus”-konsepti lisäämään yhteisöllisyyttä.

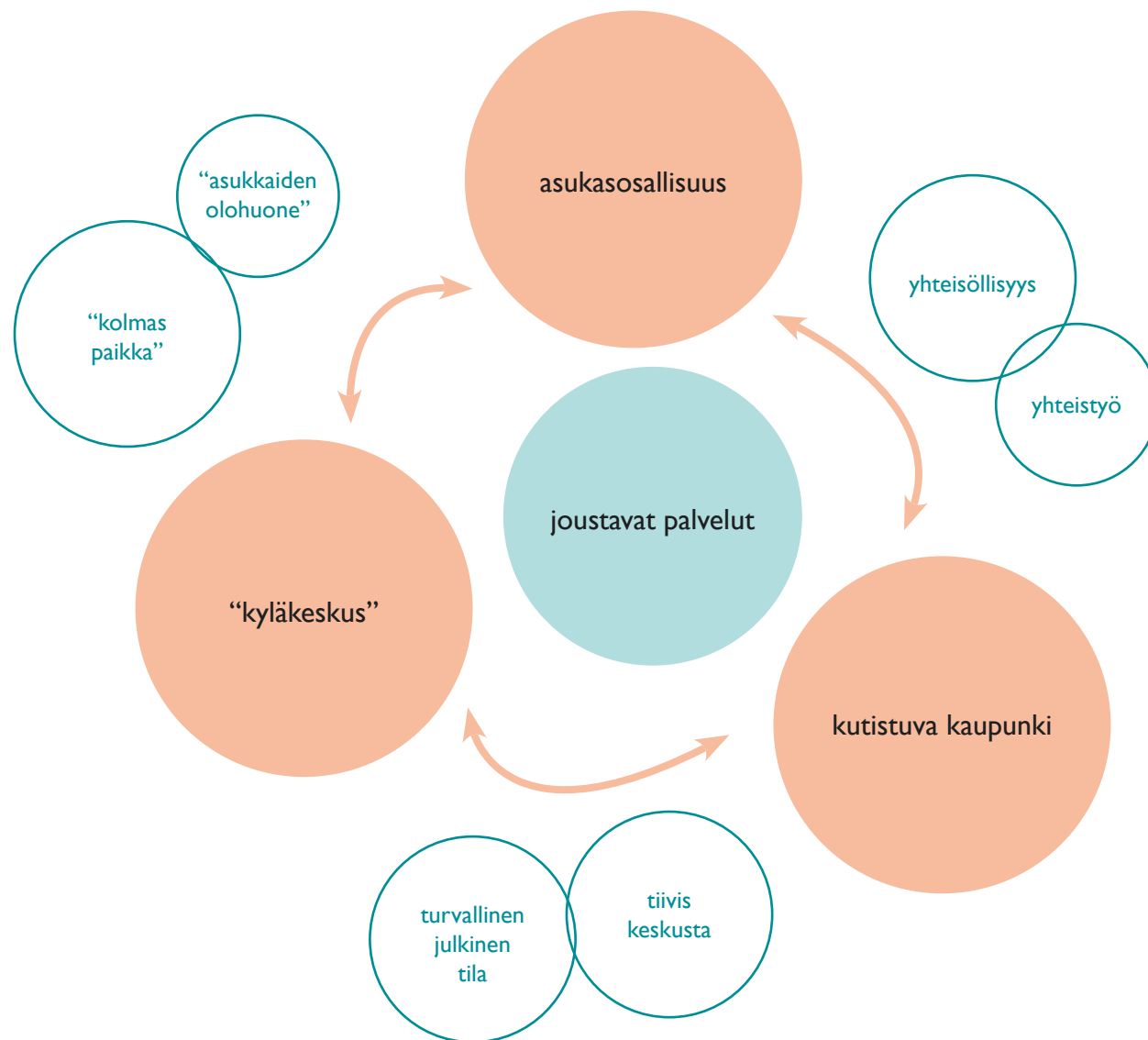
Luotuani raamit ”kyläkeskus” -konseptille aloin hahmotella konseptin puitteissa suunnitelmaa Pertunmaalle huhtikuun alussa. Ajatuksena oli luoda vaiheittain rakentuva ”kyläkeskus”, jonka viimeinen vaihe olisi uudisrakennus, johon voitaisiin keskittää Pertunmaan kirkonkylän palvelut ja jonka avulla voitaisiin tukea jo olemassa olevaa toritoimintaa.

Toteutimme yhdessä projektipäällikkö Jonna Taegenin kanssa Pertunmaalla asukaskyselyn huhtikuussa. Kysely lähetettiin kaikkien kuntalaisten lisäksi myös Pertunmaan vapaa-ajan asukkaalle. Kyselyn vastausten perusteella loin alustavan tilaohjelman uudisrakennukseen, jota kävimme esittelemässä Pertunmaalla kunnanhallituksen kokouksessa toukokuun alussa. Samalla esittelimme myös kyselytutkimuksen tuloksia. Kokouksessa kävi nopeasti ilmi, että Pertunmaalle ei haluta rakentaa uudisrakennusta ja että suurin osa kaivatuista palveluista oli jo olemassa, vaikka kyselytutkimuksessa monet olivat kokeneet palveluiden puuttuneen. Tiedostus ja opastus nousivat kehitettävien asioiden listalle.

Kokouksen jälkeen luovuin ajatuksesta toteuttaa työni viimeisenä vaiheena uudisrakennus ja päädyin sen sijaan keskittymään Pertun torin ja sen ympäristön kehittämiseen Pertunmaan tarpeiden ja resurssien puitteissa. Tärkeiksi teemoiksi nousivat

tyhjillään tai vajaakäytössä olevien tilojen toiminnan muutos sekä opastussuunnittelu, mihin aikaisemmin luomani ”kyläkeskus”-konsepti sopi hyvin. Jotta käyttäjät löytäisivät paremmin jo olemassa olevat palvelut, päätin luoda Pertunmaan keskustaan kevyenliikenteen reitin, joka yhdistää palvelut toisiinsa. Tämän lisäksi tein Pertunmaan kunnantalon uudeleenkäyttösuunnitelman, jossa pohdin kuinka keskeisellä paikalla sijaitsevan rakennuksen vajaakäytössä olevia tiloja, voitaisiin hyödyntää elävöittämään koko keskusta-aluetta. Tämä Pertunmaata koskeva kehityssuunnitelma esitellään kokonaisuudessaan luvussa 4.4. Kehittämissuunnitelma: ”kyläkeskus”-konseptin soveltaminen Pertunmaalla.

syyskuu 2018	työn aloitus
syksy 2018	kunta-analyysi
tammikuu 2019	kutistuvien kaupunkien viitekehys
maaliskuu 2019	”kyläkeskus”-konsepti
huhtikuu 2019	asukaskysely Pertunmaalle
keväät 2019	kehityssuunnitelma
syyskuu 2019	valmis työ

3.2 “Kyläkeskus”-konsepti

“Eräänä modernin kaupungin keskeisenä ominaisuutena on pidetty sellaisen julkisen tilan tuhoutumista ja katoamista, joka rohkaisee ihmisten spontaania kanssakäymistä ja vuorovaikutusta.” (Ilmonen, 1999). Nykyajan kaupungeista on vaikea löytää ei-kaupallista julkista tilaa, jota kuluttaminen ei hallitse. Kahviloissa oleskeluun on ostettava kahvi ja museoihin päästäkseen tarvitaan pääsylippu. Tämä julkisten tilojen kaupallistuminen on aiheuttanut keskuksissa toiminnan siirtymisen julkisista tiloista yksityisiin. Kauppakeskukset muistuttavat julkista tilaa, mutta tosiasiaa ne ovat suljettuja ja kontrolloituja (Andersson, 2009). Kaupallisesta tilasta ei muodostu kaupunkilaisten kohtaamispaikkaa, joka rohkaisi kanssakäymiseen, vaan siellä yksinkertaisesti vain käydään kääntymässä. (Ridell et. al., 2009) Ilmaisiin ja vapaasti käytössä oleviin tiloihin voi parhaassa tapauksessa muodostua uusia käyttötapoja ja merkityksiä (Riekkinen, 2012).

Kaupunkisosiologi Ray Oldenburg on kehittänyt käsitteen ”kolmas paikka”, joka tarkoittaa kodin ja työn ulkopuolista tilaa kaupungissa. Kolmas paikka on neutraali tila, jossa kaupunkilaiset viihtyvät ja viettävät aikaa. (Knuuti, 2007) Kirjasto on hyvä esimerkki tällaisesta kolmannesta paikasta. Tämän työn ”kyläkeskus” pyrkii olemaan samankaltainen.

”Kyläkeskus” -konseptin tarkoitus on edesauttaa yhteisöllisyyttä ja lisätä asukkaiden osallisuutta kaupungin tai kunnan toiminnassa. Idea tämän työn ”kyläkeskus”-konseptista perustuu Mansikka ry:n Kirkonkylät palvelukeskuksina hankkeen ideologiaan, jossa kuntalaiset, päättäjät, yhdistysten ja yritysten edustajat luovat yhdessä tasavertaisina palveluja kuntaansa ja pyrkivät toimillaan ottamaan käyttöön tyhjillään tai vajaakäytössä olevia rakennuksia. Yhdenvertaisuus luo pienemmän kynnyksen asukasosallisuudelle ja yhteistyö auttaa löytämään uusia tapoja tuottaa palveluita, jotka lisäävät kunnan elinvoimaisuutta. Yhteinen tila, jossa kaikki toimivat lisää kohtaamisia ja madaltaa keskinäisen kommunikoinnin kynnyksiä. Gehl (1980) nostaa ihmisten läsnäolon ja toiminnan kaupungin tärkeimmäksi vetovoimaksi. Mikään rakennus tai tila niiden välissä ilman toimintaa ei ole merkityksellinen ja elävä ilman ihmisiä.

Kuntalaisten, päättäjien, yhdistysten ja yritysten edustajien lisäksi kunnan ulkopuoliset käyttäjät, kuten turistit tai vapaa-ajan asukkaat, halutaan ottaa huomioon tätä konseptia suunnitellessa.

LÄHESTYTTÄVYYS

yksityinen ja julkinen tila
suhde ympäristöön

TOIMINNAT

tilaryhmittely

VÄLIAIKAISUUS

vuodenaikojen mukaan muuntuva
puolilämpimät tilat
joustavuus

MATERIAALIT

ekologisuus
kierrätys

3.3 “Kyläkeskuksen” ominaisuudet

Lähestyn ”kyläkeskusta” sen ominaisuuksien kautta. Tässä luvussa en pyri esittämään arkkitehtonisia ratkaisuja, enkä edes arkkitehtonisia tavoitteita, koska haluan, että konsepti on sovellettavissa moniin eri tilanteisiin ja tarkoituksiin. Ideana on luoda alusta, joka voi toimia niin ikään rakennuksessa kuin puistossa, toreilla, katoksissa, teltassa tai veneessä. Tällaisen alustan luomiseen paneudun neljän eri ominaisuuden kautta, jotka toimivat työkaluina diplomityön soveltavassa vaiheessa.

Ensimmäiseksi pohdin **lähestyttävyyttä** ja vastausta siihen, mikä tekee tilasta helposti lähestyttävän. Pohdin samalla yksityisen ja julkisen tilan eroja ja sitä, miksi ulkotila mielletään helpommin kaikkien käytettäväksi. Toiseksi tutkin **väliaikaisuutta ja joustavuutta** ja sitä, miten ”kyläkeskus” parhaiten soveltuisi erilaisten toimintojen tuottamisen alustaksi. Pohdin millaiset seikat johtavat joustavan

tilan syntymiseen ja millaisia mahdollisuuksia tilojen väliaikaisuus tarjoaa. Pohdin tämän lisäksi **muunneltavuutta** vuodenaikojen mukaan. Mielestäni on tärkeää, että ”kyläkeskuksen” kaikki potentiaali pystytään hyödyntämään vuodenajasta riippumatta. Kolmanneksi määrittelen mahdollisia **toimintoja tai palveluita**, jotka voisivat sijoittua ”kyläkeskukseen” ja luokittelen niitä toiminnan, erilaisten niitä määrittävien tekijöiden ja rajoitteiden mukaan. Tällä pyrin muodostamaan johtopäätöksiä tarvittavien tilojen luonteesta ja suhteesta toisiinsa. Viimeiseksi käyn läpi erilaisia **kierrätettäviä materiaali-vaihtoehtoja**, koska näen, että useissa kutistuvissa kunnissa resurssit ovat vähenevät, eikä uudisrakentaminen välttämättä ole vaihtoehto ”kyläkeskusta” toteutettaessa.

3.3 “Kyläkeskuksen” ominaisuudet

3.3.1 Sijainti ja lähestyttävyyys

Jotta ”kyläkeskuksen” avulla pystytään luomaan kohtaamisia ja joustavia palveluita, täytyy ”kyläkeskuksen” sijaita sellaisella paikalla, jossa se on helposti käyttäjien saavutettavissa. On tärkeää, että ”kyläkeskus” sijoittuu keskeisten reittien varrelle tai niiden risteyskohtaan, mieluusti niin, että se on saavutettavissa jalkaisin tai pyörällä. Gehl (1980) toteaa kirjassaan *Life between buildings*, että hitaammalla nopeudella kohteen ohittaminen lisää pysähtymisen mahdollisuutta. Normaalisti ihmisen jalkaisin kulkema matka on korkeintaan puoli kilometriä, mikä tarkoittaa sitä, että elämän keskeisten palveluiden tulisi sijoittua lähelle toisiaan. Kuten ensimmäisessä luvussa mainittiin kutistuvien kaupunkien ja kuntien tapauksessa keskustan tiivistäminen nähdään elinvoimaa lisäävänä tekijänä, joten on luonnollista sijoittaa ”kyläkeskus” kunnan keskustaan, jolloin pystytään hallitusti tiivistämään kaupunkirakennetta ja luomaan turvallisista julkisista tiloista, sekä keskittämään kunnan keskeiset palvelut samaan paikkaan. Suuremmissa kaupungeissa ”kyläkeskuksen” sijoittumista voidaan harkita myös pienempiin asutuskeskuksiin, joissa käyttäjäkunta on tarpeeksi suuri, jolloin ”kyläkeskus” muodostuu oman asuinalueensa, ”kylänsä”, keskuksiksi.

Keskeisen sijainnin lisäksi itse ”kyläkeskuksen” tulisi olla helposti lähestyttävä. Christopher Alexander (1977) esittää kirjassaan *Pattern Language* ratkaisuksi toiminnan läpinäkyvyyttä. Alexander sanoo, että tekemisen näkeminen edistää tekemistä ja ulospäin näkyvä toiminta edesauttaa uusien tekeijöiden liittymistä mukaan toimintaan. (Alexander, 1977) On siis tärkeää, että ”kyläkeskuksessa” tapahtuva toiminta näkyy ohikulkijoille. Tämä vähentää ohikulkijoiden väärinymmärryksiä, kun viesti ”kyläkeskuksen” julkisesta luonteesta käy ilmi jo ulkoapäin. Ehkä juuri tämä läpinäkyvyys tekee ulkotiloista

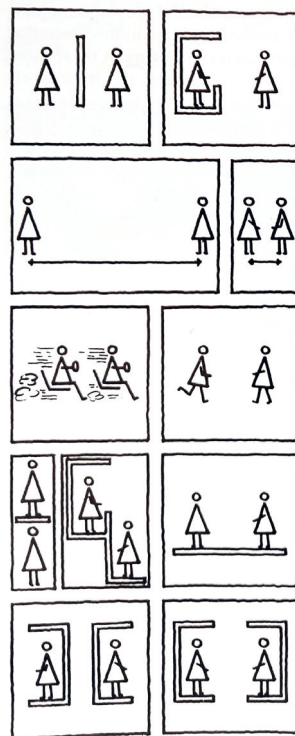
helpommin lähestyttäviä kuin sisätiloista.

”Kyläkeskuksen” tapauksessa on syytä pohtia toiminnan maksullisuutta tai maksuttomuutta. ”Kyläkeskus” luvun alussa puhuttiin ”kolmannesta paikasta”, jolla tarkoitetaan ei-kaupallista tilaa kaupungissa, jota asukkaat käyttävät mielellään. Luomalla palveluita, joiden käyttö ei vaadi rahaa, avataan ovia myös sellaisille asukkaille, joilla ei ole varallisuutta ja näin ollen parannetaan koko kunnan yhteisöllisyyttä ja vähennetään eriarvoisuutta. Toiminnan ei-kaupallisuuden tulisi käydä ilmi ulkoapäin, jolloin palveluiden käyttämisen kynnys madaltuu. Tutuilla rakenteilla tai rakennuksilla voidaan auttaa ohikulkijoita hyväksymään ”kyläkeskus” osaksi jo olemassa olevaa elinympäristöä ja näin ollen parantamaan lähestyttävyyttä.

Alexander (1977) nostaa esiin saapumisen merkityksen tiloja suunnitellessa. Hän toteaa, että pääsisäänkäynti tulee sijoittaa niin, että se on helposti havaittavissa lähestyttäessä. Sisäänkäynnin huono sijoittelu aiheuttaa turhaa kiertämistä tai edestakaisin kävelyä, joka voi johtaa pahimmassa tapauksessa käyttäjän hermostumiseen ja ympäristön tai rakennuksen välttelyyn. Pääsisäänkäynnin tulee erottua selvästi. (Alexander, 1977) Tällainen viesti voi olla esimerkiksi vaihtuva materiaali, katos tai väri.

Toimintojen tulee olla näkyvissä sisäänkäynniltä niin, että käyttäjän on helppo hahmottaa, mitä missäkin tilassa tapahtuu ja kuinka toimintojen välillä liikutaan. Toiminnan keskellä tulee olla julkinen tila, johon kaikista sen palveluista on selkeä reitti. (Alexander, 1977) ”Kyläkeskuksen” tapauksessa tällaisena tilana voisi toimia esimerkiksi kirjasto, kahvila tai tori. Alexander (1977) puhuu myös tilojen hierarkiasta ja julkisuusasteesta. On tärkeää, että käyttäjälle muodostuu selkeä kuva siitä, mitkä tilat

ovat julkisia ja mitkä yksityisiä. Alexander sanoo, että julkiset tilat tulisi sijoittaa lähelle sisäänkäyntiä, yksityisemmät tilat kauemmas. Näin ollen esimerkiksi varasto- ja huoltotilat voisi sijoittaa pois keskeisten kulkureittien varsilta ja julkiset tilat risteyksiin.

INHIBITING CONTACT
Visual and auditory

PROMOTING CONTACT
Visual and auditory

1. Walls

1. No walls

2. Long distances

2. Short distances

3. High speeds

3. Low speeds

4. Multiple levels

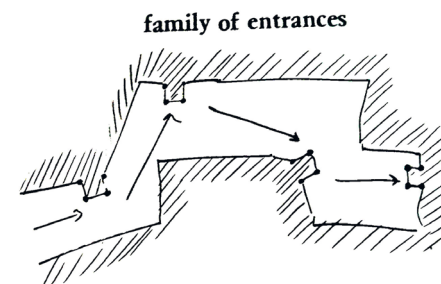
4. One level

5. Back-to-back orientation

5. Face-to-face orientation

Overview of services.

Jan Gehlin ajatuksia, kuinka parantaa kohtaamisia kaupungissa.
Living between buildings, Tanska. Jan Gehl ⁸

Christopher Alexanderin ajatuksia sisäänkäynnin merkityksestä.
Pattern Language, USA. Christopher Alexander ⁹

3.3 “Kyläkeskuksen” ominaisuudet

3.3.2 Väliaikaisuus ja joustavuus

Erityisen haasteen toiminnan laajuudelle asettavat Suomessa vuodenaajat. Kesäaikaan toiminta on helpoa levittää ulkotiloihin – toreille, katoksiin, parvekkeille, terasseille, laitureille ja kioskeihin, jolloin sisätilojen tarve toimintojen ylläpitämiseen vähenee. Talviaikaan sisätilat ovat välttämättömiä toiminnalle, jossa pysytään paikallaan pidempiä aikoja, mikä lisää sisätilojen tarvetta. Tämä synnyttää aaltoliikkeen, jossa sisätilojen käyttöaste laskee kesäisin ja lisääntyy talvisin. Samalla tavalla ulkotilat ovat tehokkaammin käytössä kesäisin, mutta talvisin niiden huolto saattaa olla hankalaa ja käyttö vähäistä. Tämän aaltoliikkeen tiedostamisella ja tilojen sopeuttamisella vuodenaikojen vaihteluun tai tilojen väliaikaisuudella pystytäisiin parantamaan joustavuutta ja samalla kasvattamaan tilojen käyttöastetta.

Tilojen käyttöasetta voidaan parantaa pohtimalla tilan suhdetta sitä ympäröiviin vuodenaikoihin. Rakennuksiin voidaan lisätä katoksia, sisäpihoja tai parvekkeita suojaamaan säävaihteluilta ja luomaan viihtyisiä paikkoja sisätilojen välittömään läheisyyteen, kuitenkin niin, että tilat ovat yhteydessä myös ulkotilaan. Ulkotiloissa taas voidaan oleskelua parantaa penkeillä, erilaisilla materiaaleilla ja luomalla suojaisia paikkoja oleskeluun. Edellä mainittujen sisä- ja ulkotiloissa olevien lisärakenteiden sijoittaminen etelään tai länteen parantaa niiden valonsaantia vuoden pimeimpinä kuukausina ja auttaa valon säätelyä sisätiloissa kesäaikaan (Alexander, 1977). Lisäksi on syytä ottaa huomioon tuuliolosuhteet, jotka voivat merkittävästi haitata toimintaa ulkotilassa.

Väliaikaisuuteen perustuva ratkaisu tilojen sopeuttamiseen voisi olla rakennuksen, rakennelman tai sen osan purkaminen, silloin kun sitä ei käytetä ja uudelleenrakentaminen tarpeen vaatiessa. Purkamisen ja uudelleenrakentaminen on yleinen ratkaisu

väliaikaisissa tiloissa, esimerkiksi torikojuissa, jotka puretaan talveksi pois tai festivaaliteltoissa, jotka puretaan tapahtuman jälkeen. Rakenteita ei kuitenkaan tuhota, vaan ne ovat helposti käytettävissä uudelleen, jolloin uudelleenrakentaminen helpottuu ja säästetään materiaalin tuottamiseen tarvittavia resursseja. Tällaisella ratkaisulla tilojen ylläpitoon vaikuttavat kulut voitaisiin minimoida ja tontin käyttöön saataisiin joustavuutta. Tyhjiillään olevan tilan sijaan tonttia voitaisiin käyttää esimerkiksi virkistyskäyttöön tai tapahtuma-alustana. Purkaminen, siirtäminen ja uudelleenrakentaminen on tärkeä osa hirsirakentamista, joka on keskeinen osa suomalaista rakennusperinnettä.

Toisaalta totaalisen purkamisen sijaan tilan joustavuutta lisäisi, jos mahdollistettaisiin tilanteen mukaan tilan muuttaminen kylmäksi tai puolilämpimäksi tilaksi. Kesäaikaan tällainen tila voisi toimia esimerkiksi varastona ja talviaikaan tila voitaisiin taas lämmittää tai pitää puolilämpimänä, jolloin sisätiloja vaativa toiminta voisi levittäytyä siihen. Tällöin välttyttäisiin purkamiselta ja uudelleenrakentamiselta, joka kuitenkin vaatii energiaa ja resursseja.

Arkkitehdit Lacaton & Vassal ovat tutkineet monissa töissään puolilämpimän tilan roolia välittäjänä asunnon ja ulkotilan välissä ja todenneet sen laajentavan kodissa käytettäviä neliöitä, kuitenkin kasvattamatta merkittävästi rakennuskustannuksia. Asuinkerrostalohankkeessa Transformation de la Tour Boir le Prêtr Lacaton & Vassal suunnittelivat asunnon ja parvekkeen välille talvipuutarhavyöhykkeen, joka on puolilämpimä tila vuodenajasta riippumatta. Talvipuutarhavyöhyke toimii välittäjänä sisä- ja ulkotilojen välissä, jolloin lämpiminä vuodenaikoina sisätilojen toiminta voi helposti levittyä ulkotilaan, kuitenkin niin, että se on suojassa esimer-

Talvipuutarhavyöhyke sisätilan ja parvekkeen välissä.
Transformation de la Tour Boir le Prêtr, Ranska. *Lacaton&Vassal* ¹⁰

Talon ympäröivä erillinen rakenne muodostaa talon eteen suuren katetun terassin.
Maison Latapie. Ranska. *Lacaton&Vassal* ¹¹

kiksi säävaihteluilta. Lacaton & Vassalin toinen merkittävä ajatus on se, että parveke on koko asunnon levyinen ja sinne pääsee kulkemaan kaikista asunnon huoneista. Näin parvekkeen käyttöaste nousee, kun se ei ole pelkästään oleskelua varten vaan toimii myös muiden tilojen välittäjänä. (Lacaton & Vassal, 2011)

Latapie-omakotitalossa taloa ympäröi erillinen ulkovaippa, joka on suurempi kuin sisällä oleva kantava rakenne. Näin talon ympärille muodostuu erillinen puolilämmin tila, jota voi vuodenaikojen mukaan käyttää varastona tai terassina. Vaipan materiaalina on käytetty läpikuultavaa tai läpinäkyvää muovilevyä, jolla on taattu terassin valonsaanti, mutta varmistettu, ettei yksityisyys kärsi. (Lacaton & Vassal, 1993)

Vuodenaikojen lisäksi tilojen joustavuutta ja monikäyttöisyyttä rajoittaa tilojen suunnittelu vain tiettyä toimintaa varten. Professori Jarmo Suominen esittää ratkaisuksi alustoja, jotka pystyvät muuntamaan palveluiden tarpeisiin. Tärkeää ei ole suunnitella koulua tai terveyskeskusta vaan pyrkiä luomaan tiloja, joilla on valmiudet taipua monenlaiseen toimintaan. Tämä mahdollistaa joustavan palveluntuotannon sekä tilan hyötykäytön myös tulevaisuudes-

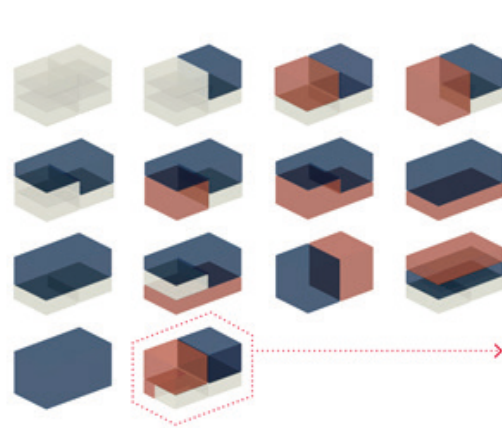
sa. (Elinvoimainen taajama – raportti, 2019) Tällöin tila on helposti muunneltavissa käyttäjän tarpeiden mukaan nykyhetkessä, mutta se taipuu erilaisiin tarkoituksiin myös tulevaisuudessa, mikäli sen käyttötarkoitusta tai siellä tapahtuvaa toimintaa tarvitsee muuttaa.

Karin Krokfors tutkii väitöskirjassaan Time for space asuntoa sen muunneltavuuden ja muuntuvuuden kautta. Krokfors (2017) painottaa, että asuntojen tulisi olla asukkaan näkökulmasta joustavia tässä hetkessä, mutta pystyä myös vastaamaan tulevaisuuden käyttäjän, uuden ostajan tai vuokraajan, tarpeisiin. Ratkaisuksi Krokfors ehdottaa muun muassa sisäänkäyntien lisäämistä, joustavaa kantavaa rakennetta, tarpeeksi suuria tiloja, jolloin niiden sisustaminen tai käyttötarkoituksen muutos on joustavampaa sekä asuntojen väliin sijoitettavia erillisiä tiloja, jotka yhdistämällä viereisiin asuntoihin, voidaan vaikuttaa elämäntilanteen muutoksiin uuden asunnon etsimisen sijaan. Tämä tarkoittaa sitä, että käytettävyyden tulisi nousta tehokkuutta tärkeämmäksi. Tällaisen muutoksen aikaansaamiseksi on pelkän asuntosuunnittelun lisäksi kyettävä tekemään muutoksia rakentamista ohjaileviin säädöksiin ja

kaavoihin.

Krokfors on testannut ajatustaan muuntojoustavasta asuinrakentamisesta vuonna 2011 valmistuneessa paritaloprojekti Kellokkaassa, jossa kolmikerroksinen paritalo voidaan tarpeen mukaan yhdistää yhdeksi isoksi asunnoksi tai jakaa moneksi pieneksi asunnoksi. Osa paritalosta voidaan ottaa kaupalliseen käyttöön tai myydä, mikäli tulevaisuudessa asukas ei tarvitse enää yhtä paljon neliöitä. Tämä mahdollistaa asumisen samassa asunnossa, vaikka elämäntilanne muuttuu. (Karin Krokfors Architects, 2011)

Samanlaista oman asumisen säätelyä elämänmuutosten mukaan, voidaan nähdä Elemental arkkitehtitoimiston Quinta Monroy asuntoprojektissa Chilessä. Projektissa town-house tyylisten asuntojen väliin jätettiin raakatilaa, jonka asukkaat ovat saaneet ottaa käyttöön haluamallaan tavalla. Osa asukkaista käyttää aluetta terassina, toiset ovat rakentaneet raakatilaan lisähuoneen. Ratkaisulla on pyritty saamaan aikaan samalla muuntojoustavaa, mutta myös edullista asumista. (ArchDaily, 2008) Ratkaisu mahdollistaa joustavan rakentamisen, jossa myös väliaikaisuudella on suuri rooli.

examples of division on dwellings

- separate spacial units, small dwelling
- a dwelling consisting of several spatial units
- a dwelling consisting of several spatial units

example for organizing the spaces

- a small unit
- b work space
- c extension of work space into garage

Paritalo muuntuu erilaisiksi asutkokonaisuuksiksi tarpeen mukaan.
Kellokas, Suomi. Karin Krokfos Architects ¹²

Asuntojen välissä oleva raakatila voidaan ottaa käyttöön asukkaan haluamalla tavalla.
Quinta Monroy, Chile. Cristobal Palma, Estudio Palma & Taduez Jalocha ¹³

3.3 “Kyläkeskuksen” ominaisuudet

3.3.3 Mahdolliset toiminnot

Tein listan erilaisista toiminnoista, jotka voisivat toimia ”kyläkeskuksessa”. Lista koostui itse valitsemistani toiminnoista, joita olen käyttänyt opintojeni aikana studiotöissäni tai nähnyt käytettävän julkisissa tiloissa yleisesti. Pyrin valitsemaan toimintoja mahdollisimman monipuolisesti erilaisista julkisista palveluista yksityisiin, yhteisön itse tuottamiin tai ulkopuolisen toimijan tarvitsemiin sekä sellaisiin toimintoihin, jotka tuottavat kulttuuria, urheilumahdollisuuksia ja ennen kaikkea vahvistavat yhteisöllisyyttä. Lopuksi valitsin listalta 35 toimintaa, joita ryhmittelemällä voisin muodostaa käsityksiä toimintojen ominaisuuksista, niiden käytöstä sekä siitä kuinka ne voisivat liittyä toisiinsa. Toiminnoiksi valikoituivat

artesaanituotteiden myymälä, ateljee, bändikämppä, digineuvonta, eläinten päiväkotit, festarit, ikäihmisten hyvinvointipalvelut, itsepalvelupesula, joogastudio, julkinen sauna, jäätelökioski, kahvila, kerhotila, kierrätyspiste, kirjasto, kirpputori, kuntosali, laiturit, lautapelipaikka, lava, meditaatiohuone, myyjäiset, pienviljely, pimiö, pop-up-liike, punkkirokotuspiste, sadesuoja, sähköautonlatauspiste, taidegalleria, tietokonehuone, turisti-info, työhuone, uimala, urheiluvälinevuokraamo ja versta.

Kierrätyspisteellä tarkoitetaan vapaasti käytössä olevaa roskien lajittelu paikkaa, ei varsinaista kierrätyskeskusta.

Aluksi luokittelin toiminnot viiteen pääkategoriaan, jotka kuvaavat toiminnan yleistä luonnetta, kuten harrastustoimintaa tai kulttuuritoimintaa. (Kaavio 1) Luokittelusta oli todettavissa, että valitut 35 toimintaa edustavat melko tasaisesti erityyppisiä toimintoja, eivätkä esimerkiksi pelkästään kulttuuri-toimintaa.

Yleisen luokittelun jälkeen mietin millaiset erilaiset tekijät vaikuttavat toimintoihin. Näillä erilaisilla tekijöillä pyrin löytämään yhteneväisyyksiä toimintojen välille ja tarkastelemaan vaikuttavakko tekijät eri tavalla samana pääkategorian toimintoihin. Ensimmäiseksi tarkastelin mitä toimintoja käyttäjä voi käyttää yksin ja mitkä toiminnot vaativat toimiakseen joukon käyttäjiä. Suurinta osaa toiminnoista on mahdollista käyttää sekä yksin että yhdessä, mikä lisää niiden joustavuutta osana ”kyläkeskusta”. Joukkoa vaativat sellaiset toiminnot, joissa on selkeä esiintyjä ja yleisö tai sellaiset, joissa on ohjaaja ja ohjattava. Yksin tehtäviä toimintoja ovat sellaiset, joissa paikalla käydään viemässä jotain ja siirrytään seuraavaan toimintaan, kuten sähköautonlatauspiste tai itsepalvelupesula. (Kaavio 2A) Pelkästään tällaisten yksin toteutettavien toimintojen sijoittamisella ”kyläkeskukseen” ei pystytäkään luomaan riittävästi yhteisöllisyyttä.

Sisätilaa vaativia toimintoja on enemmän kuin puhtaasti ulkotilassa toimivia toimintoja. Osa toiminnoista voi toimia sekä sisällä että ulkona riippuen vuoden ajasta ja puolilämpimistä tiloista, jotka tarjoavat tarpeeksi suojaa huonoissa sääolosuhteissa. On kuitenkin selvää, että suurin osa toiminnoista tarvitsee rakennuksen toimiakseen erityisesti talvikaan. Huomattavissa oli, että erityisesti kulttuuria tukevat toiminnot tarvitsevat toimiakseen sisätilaa. (Kaavio 2B)

Verrattaessa toimintojen tuottajia, yhteisö ja kunta tuottavat yhdessä suurimman osan palveluista, mutta myös ulkopuolisia yrittäjiä tarvitaan erityisalan palveluiden tuottajina. Esimerkiksi erilaiset terveyspalvelut ja erikoisliikkeet, kuten terveysneuvonta, itsepalvelupesula ja joogastudio, vaativat alan asiantuntijuutta toimiakseen oikein. Yleisesti ottaen

artesaanituotteiden myymälä
ateljee
bändikämppä
digneuvonta
eläinten päiväkotit
festarit
ikäihmisten hyvinvointipalvelut ja -neuvonta
itsepalvelupesula
joogastudio
julkinen sauna
jäätelökioski
kahvila
kerhotila
kierrätyspiste
kirjasto
kirpputori
kuntosali
laiturit
lautapelejä
lava
meditaatiohuone
myyjäiset
pienviljely
pimiö
pop-up-liikkeitä
punkkirokotukset
sadesuoja
sähköautonlatauspiste
taidegalleria
tietokoneita
turisti-info
työhuoneita
uimala
urheiluvälinevuokraamo
versta

TOIMINNAT

kulttuuritoiminnat

ateljee
festarit
julkinen sauna
kirjasto
lava
pimiö
taidegalleria

tukitoiminnat

digineuvonta
ikäihmisten hyvinvointipalvelut ja -neuvonta
kierrätyspiste
punkkirokotukset
sadesuoja
turisti-info
sähköautonlatauspiste

kaupalliset toiminnat

artesaanituotteiden myymälä
eläinten päiväkot
itsepalvelupesula
jäätelökioski
kahvila
kirpputori
myyjäiset
pop-up-liikkeitä

harrastustoiminnat

bändikämpä
kerhotila
laituri
lautapelejä
pienviljely
tietokoneita
työhuoneita
verstaas

urheilutoiminnat

joogastudio
kuntosali
meditaatiohuone
uimala
urheiluvälinevuokraamo

Kaavio I: Toiminnat luokiteltuna niiden yleistä luonnetta kuvaavan määrään mukaan.

juuri nämä ulkopuolisten tuottajien toiminnot tarvitsevat henkilökuntaa, kun taas yhteisön tuottamat palvelut toimivat itsenäisesti tai esimerkiksi jonkinlaisella varausjärjestelmällä tai kulkukortilla. Useat yhteisön tuottamat toiminnot vaativat toimiakseen luottamusta ja yhteisiä pelisääntöjä. Yhteisön tuottamat palvelut ovat useimmiten kulttuuri- ja harrastustoimintaa, kun taas tuki- ja urheilutoiminta vaatii ulkopuolista toimijaa. (Kaavio 2C)

Henkilökunnan määrä käytännössä rajoittaa toiminnan aukioloaikoja. (Kaavio 2D ja Kaavio 2E) Sellaiset toiminnot, jotka vaativat toimiakseen koko ajan henkilökuntaa ovat usein avoinna vain toimintoaikoihin. Avoimet tai kulkukortilla toimivat toiminnot sen sijaan ovat vapaammin käytettävissä vuorokauden ajasta tai päivästä riippumatta, mikä lisää käyttäjien itseohjautuvuutta ja toiminnan joustavuutta. ”Kyläkeskuksen” tilanteessa onkin hyvä pohtia, kuinka monta henkilöä ”kyläkeskuksessa” olevien toimintojen ylläpitämiseen tarvitaan. Yhdistelemällä toimintoja niin, että yksi henkilö pystyy hoitamaan monen toiminnan henkilöstötarpeen, voidaan ”kyläkeskuksessa” toteuttaa enemmän toimintoja yhtä aikaa. Mikäli yksi henkilökunnan jäsen toimii aulahenkilökuntana, vahtimestarina tai avaintenluovuttajana, voi ”kyläkeskuksessa” olla vaikeaa järjestää kaupallista toimintaa, ilman henkilökunnan määrän kasvattamista. Mikäli henkilökuntaa on enemmän, voidaan ”kyläkeskukseen” sijoittaa pysyvä kaupallinen palvelu.

Erityistä tekniikan tarvetta oli havaittavissa ilmastoinnin osalta kuntosalilla, työhuoneissa ja verstaalla. Festarit ja sähköautonlatauspiste tarvitsevat erityisen sähkövalmiuden. Bändikämpän ja verstaan osalta on otettava huomioon ääneneristävyys. Suurin osa toiminnoista ei kuitenkaan vaadi erityi-

siä teknisiä ratkaisuja, mikä osaltaan parantaa niiden muuntojoustavuutta ja siirrettävyyttä. On kuitenkin selvää, että sellaisia toimintoja, jotka aiheuttavat meluhaittoja, ei voida sijoittaa sellaisten toimintojen viereen, jotka vaativat hiljaisuutta. Sama pätee toimintoihin, joista voi olla toiselle toiminnalle esimerkiksi hajuhaittoja. (Kaavio 2F)

Tehdessäni tätä luokittelua pohdin myös käyttäjän iän vaikutusta toimintaan, toiminnan suhdetta ulkotilaan sekä näyteikkunoiden ja valon tarvetta. Tulin kuitenkin näissä seikoissa siihen lopputulokseen, että lähes kaikki toiminnot ovat kaiken ikäisten käytettävissä, jokaisen toiminnan voi liittää ulkotilaan ja että kaikki toiminnot, lukuun ottamatta pimiötä, hyötyvät luonnonvalosta ja näkyvyydestä ulospäin, joten en nähnyt hyödylliseksi tuottaa näistä tekijöistä erillisiä kaavioita.

TEKIJÄT

yksin	yksin tai yhdessä	yhdessä
pimiö	ateljee	festarit
eläinten päiväkot	julkinen sauna	lava
itsepalvelupesula	kirjasto	myyjäiset
meditaatiohuone	taidegalleria	joogastudio
sähköautonlatauspiste	artesaanituotteiden myymälä	kerhotila
	jäätelökioski	lautapelejä
	kahvila	
	kirpputori	
	pop-up-liikkeitä	
	kuntosali	
	uimala	
	urheiluvälinevuokraamo	
	digineuvonta	
	ikäihmisten hyvinvointipalvelut ja -neuvonta	
	kierrätyspiste	
	punkkirokotukset	
	sadesuoja	
	turisti-info	
	bändikämppä	
	laituri	
	pienviljely	
	tietokoneita	
	työhuoneita	
	verstas	

Kaavio 2A: Toimijoiden määrä

sisällä	sisällä tai ulkona	ulkona
ateljee	festarit	kierrätyspiste
kirjasto	julkinen sauna	sadesuoja
pimiö	lava	sähköautonlatauspiste
taidegalleria	artesaanituotteiden myymälä	uimala
eläinten päiväkot	jäätelökioski	laituri
itsepalvelupesula	kahvila	pienviljely
pop-up-liikkeitä	kirpputori	
joogastudio	myyjäiset	
kuntosali	urheiluvälinevuokraamo	
meditaatiohuone	turisti-info	
digineuvonta		
ikäihmisten hyvinvointipalvelut ja -neuvonta		
punkkirokotukset		
bändikämppä		
kerhotila		
lautapelejä		
tietokoneita		
työhuoneita		
verstas		

Kaavio 2B: Toiminnan paikka

TEKIJÄT

yhteisö tuottajana ..... kunta mahdollistajana ..... ulkopuolinen tuottaja

Kaavio 2C: Toiminnan tuottajat

henkilökuntaa ..... ei henkilökuntaa

Kaavio 2D: Toimintojen henkilökunnan määrä

auki tilauksesta ..... auki toimistoaikaan ..... auki iltaisin ja viikonloppuisin ..... käytettävissä aina

festarit
myyjäiset
punkkirokotukset

kirjasto
taidegalleria
artesaanituotteiden myymälä
eläinten päiväkot
pop-up-liikkeitä
joogastudio
urheiluvälinevuokraamo
digueuvonta
ikäihmisten hyvinvointipalvelut ja -neuvonta
turisti-info
verstas

julkinen sauna
itsepalvelupesula
jäätelökioski
kahvila
kirpputori

ateljee*
lava
pimiö*
kuntosali*
meditaatiohuone
uimala
kierrätyspiste
sadesuoja
sähköautonlatauspiste
bändikämpä*
kerhotila*
laituri
lautapelejä
pienviljely
tietokoneita
työhuoneita*

Kaavio 2E: Toimintojen aukioloajat

* merkityt toiminnot vaativat kulkukorttia/avainta

erityisen tekniikan tarve ..... normaali tekniikan tarve

ateljee
festarit
julkinen sauna
lava
pimiö
itsepalvelupesula
kahvila
kuntosali
kierrätyspiste
sähköautonlatauspiste
bändikämpä
tietokoneita
työhuoneita
verstas

kirjasto
taidegalleria
artesaanituotteiden myymälä
eläinten päiväkot
jäätelökioski
kirpputori
myyjäiset
pop-up-liikkeitä
joogastudio
meditaatiohuone
uimala
urheiluvälinevuokraamo

digueuvonta
ikäihmisten hyvinvointipalvelut ja -neuvonta
punkkirokotukset
sadesuoja
turisti-info
kerhotila
laituri
lautapelejä
pienviljely

Kaavio 2F: Toimintojen erityisen tekniikan tarve

3.3 “Kyläkeskuksen” ominaisuudet

3.3.4 Kierrätettävät materiaalit

Koska kutistuvissa kaupungeissa resurssien määrä on usein pieni, mahdollistavat jo olemassa olevan materiaalin hyväksikäyttö, uudelleen käyttö ja kierrätys suurempienkin hankkeiden toteuttamisen resurssien puitteissa. Lisäksi uudelleenkäyttö ja kierrätys tukevat osaltaan ekologista ja kestäväää rakentamista.

Kutistuvissa kaupungeissa ja kunnissa paikallisten materiaalien ja osajien hyväksi käyttäminen olisi paitsi ekologista, pystytään samalla luomaan työpaikkoja. Suomessa on pitkät perineet puurakentamiselle ja monissa kunnissa on edelleen olemassa pieniä sahoja tai muita puuteollisuuden yrittäjiä, joiden ammattitaitoa hyödyntämällä pystytään lähituottamaan rakennushankkeita ja näin ollen vähentämään materiaalin kuljetuksesta aiheutuvia kuluja. Tutkija Matti Kuittisen mukaan puurakentamisen avulla olisi mahdollista vähentää rakentamisen hiilijalanjälkeä merkittävästi ja sen sivutuotteena muodostuisi hiilineutraalia bioenergiaa (Laukkanen, 2014). Erityisesti maakunnissa tyhjilleen jääneet talousrakennukset ovat usein hirsirakenteisia. Tällaisia vajaakäytössä olleita rakennuksia siirtämällä tai materiaalin uudelleenkäyttämällä voitaisiin tarjota edullisia tilaratkaisuja niitä tarvitseville palveluille sekä luoda kunnan identiteettiä vahvistavaa ympäristöä.

Merijärven kuntakeskustaan Aittatorille siirrettiin vapaaehtoisvoimin kesinä 2015 ja 2016 kolme vanhaa hirsiaittaa ja yksi hirsimökki. Tarkoitus oli elävöittää kuntakeskustaa ja luoda alusta erilaisten tapahtumien järjestämiselle. Arkkitehti Marisa Tofferi sai ajatuksen tyhjillään olevien aittojen uudelleensijoittamisesta ja löysi projektille rakennusten lahjoittajia. Aitat kerättiin torin lähetyviltä kyläläisiltä ja aseteltiin torille uudeksi kokonaisuudeksi. Työ tehtiin pääasiassa vapaaehtoisvoimin, johon osallistuivat kaikenikäiset kuntalaiset sekä perinneraken-

tamisen ammattilaiset. Koululaiset pääsivät teknisen työn tunneilla valmistamaan perinnemaaleja ja tutkimaan hirsirakenteita. Aittasouvi-tapahtuma järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2016 ja se oli yleisömenestys. Sen lisäksi aitoissa on järjestetty myös kekrijuhlia sekä pidetty pop-up-kahvilaa. Vaikka hankkeeseen saatu rahoitus on jo loppunut, jatkuu toiminta edelleen ja kokonaisuutta ollaan laajentamassa uusilla aitoilla. Hanke on luonut Merijärven keskustalle uuden identiteetin ja vahvistanut kylän yhteishenkeä. (Jylhänlehto, 2018)

Tyhjillään tai vajaakäytössä olevien rakennusten uudelleenkäyttö nähdään hyvänä vaihtoehtona kaupungin tai kunnan elinvoiman säilyttämisessä, koska samalla hyödynnetään jo olemassa olevaa materiaalia, sekä tuotetaan palveluita ja toimintaa sellaisiin rakennuksiin, jotka muuten olisivat tyhjillään tai jotka jopa jouduttaisiin purkamaan. Palvelut ja toiminta ylläpitävät uudelleenkäyttöön otettuja rakennuksia myös tulevaisuudessa, jolloin rakennuksen uudelleen rapistuminen estetään.

Saksan Erlaussa kaupunki järjesti arkkitehtikilpailun vanhan juna-asemarakennuksen uudelleenkäytöstä. Vanha asemarakennus oli ollut tyhjiään 30 vuotta, minkä seurauksena se oli päässyt huonoon kuntoon. 120-vuotias rakennus nähtiin kuitenkin merkittävänä kaupungin identiteetin kannalta, joten sille haettiin uutta käyttötarkoitusta opiskelijakilpailulla. Kilpailun voittajaehdotuksessa ”sukupolvien juna-asema” vanha asema muutettiin asukkaiden olohuoneeksi, jossa oli erityistiloja ikäihmisille. Olemassa olevien kahden rakennuksen väliin rakennettiin uusi laajennusosa, joka yhdistää toisiinsa hammaslääkäriaseman ja kuntalaisten yhteisöllisyyttä lisäävät asukassalin, keittiön ja talvipuutarhan. Vuonna 2016 avautunut uusi asema on parantanut kunnan

yhteisöllisyyttä ja identiteettiä luomalla paikan, jota kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus käyttää. (Gemeinde Erlau, 2019)

Kuten luvussa 1 mainittiin tyhjillään olevien ARA-asuntojen määrä maakunnissa kasvaa. Rakennukset on usein rakennettu 1970- ja 1980-luvuilla, jolloin perinteinen rakennustapa olivat erilaiset betonielementit. Tällä hetkellä rakennuksia painaa kova perusparannustarve ja useissa kunnissa mietitäänkin korjauksen sijaan tyhjillään olevien asuinrakennusten purkamista.

Tanskalainen Lendager Group -arkkitehti-toimisto pyrkii projektissaan Resource Rows (2019) hyväksikäyttämään elinkaarensa päähän tulneiden elementtitalojen materiaaleja. Tanskassa on tunnistettu kutistuvien kaupunkien yleinen ongelma, jossa vanhat talot jäävät käyttämättömiksi ja niille on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, löytää uusia ostajia ja ne kohtaavat vääjäämättä purkamisen. Lendager Group -toimiston keskeinen ajatus on, että näiden purettavien talojen materiaalia voidaan käyttää uusien asuinalueiden rakentamiseen. Toimisto on kehittänyt toimintatapaa, jossa vanhoista julkisivuelementeistä koostetaan uutta monimuotoista julkisivua. Näin vanhojen talojen materiaalit saadaan hyötykäyttöön kaatopaikan sijaan, mikä on ekologista ja tukee kestäväää kehitystä. (Leadager Group, 2019)

Merijärven Aittasouvi. Suomi. *Henna Liimatainen* ¹⁴

Leadager Groupin ehdotus vanhojen julkisivuelementtien uudelleenkäytöstä. Tanska. *Leadager Group* ¹⁵

3.4 Ajatuksia ”kyläkeskuksen” käytettävyydestä

3.4.1 Miten toiminta käynnistetään?

Vaikka ”kyläkeskuksen” on tarkoitus edesauttaa yhteistyötä, luoda kohtaamisia ja synnyttää palveluita kunnan päättäjien, asukkaiden, yhdistysten ja yritysten edustajien välille, on toiminnan aloittamisen kannalta kuitenkin tärkeää selvittää, millaisia palveluita ja toimintoja kaupungissa tai kunnassa tarvitaan. Usein voi olla kyse jo olemassa olevien palveluiden kehittämisestä tai yhdistämisestä, mutta myös kokonaan uudet palvelut voivat olla tarpeellisia. Sellaisten palveluiden palauttaminen, joiden ylläpitäminen menneisyydessä on ollut kannattamatonta esimerkiksi suurten kulujen vuoksi, voi ”kyläkeskuksen” tapauksessa olla mahdollista, koska monet toimijat jakavat kuluja yhdessä. Toimijoiden aktiivinen yhteistyö ja erilaiset sopimukset voivat edesauttaa erilaisten palveluiden fuusioitumista ja näin ollen vähentää esimerkiksi henkilöstökuluja.

Palveluiden tarpeen selvityksessä asukasosalisuudella on suuri merkitys. Tarvittavia palveluita voidaan selvittää erilaisilla kyselytutkimuksilla, asukasilloissa tai erilaisten yhdistysten kautta. Tärkeintä on saavuttaa mahdollisimman heterogeeninen otos, jotta palvelutarjonta ei keskity esimerkiksi pelkästään ikäihmisten tai työssäkäyvien tarpeisiin, vaan kaikki saavat käyttöönsä palveluita, joita kaipaavat. Tämä lisää tunnetta yhteisöllisyydestä, jolloin ”kyläkeskuksen” asema yhteisössä vahvistuu.

”Kyläkeskuksen” käytettävyyttä ajatellessa, toimintojen lisäksi, on syytä pohtia, milloin ja millä tavoin ”kyläkeskuksen” palvelut ovat avoinna, tarvitaanko palveluiden aukioloaikoina henkilökuntaa vai voiko palveluita käyttää kulkukortilla tai avaimilla. Yksi vaihtoehto on pitää ”kyläkeskus” kokonaan avoinna, ainakin sellaisten palveluiden osalta, joiden käyttö on käyttäjälle turvallista ilman valvontaa tai joiden avoin luonne ei aiheuta palvelun ylläpitäjälle taloudellisia vaikeuksia, mikäli tilan pelisääntöjä ei noudateta. Vapaasti käytettävistä palveluista yleisin esimerkki lienevät erilaiset ulkotiloissa tapahtuvat palvelut kuten uimalat, pukuhuoneet, kodat ja puistojen penkit, jotka ovat usein käytettävissä vuorokauden ajasta riippumatta. Erilaiset liikenneterminaalit ja kauppakeskusten aulat saattavat olla auki pidempään kuin siellä tarjottavat palvelut. Saavutettavuus lisää käyttäjän itseohjautuvuutta ja tätä kautta palveluiden käyttöä. Kuntosalit toimivat kulkukortilla tai avaimella ja urheilla voi käytännössä mihin aikaan haluaa, kunhan on ensimmäisen kerran rekisteröitynyt käyttäjäksi henkilökohtaisesti. Espoon kaupunki on muuttanut yhdeksän kirjastoaan omatoimikirjastoiksi, joiden palveluita kirjastokortin haltija pystyy hyödyntämään myös kirjaston aukioloaikojen ulkopuolella. Asiakas pääsee sisään kirjastokortillaan ja tunnusluvulla. Tämä on lisännyt kirjastojen käyttöä

merkittävästi. Toiminta perustuu luottamukseen ja valvontaa tehdään vain kameroin, mikä lisää käyttäjän vastuuta sekä käytön joustavuutta. (Helmet, 2019)

Kirjasto onkin hyvä esimerkki helposti lähestyttävästä julkisesta palvelusta, joka mielletään kaikille avoimeksi. Sen käyttö on maksutonta ja useissa kunnissa kirjastoista on tullut ”asukkaiden olohuoneita”, kun kirjaston luonne pelkästään kirjojen lainaajana on muuttunut. Helsingin keskustakirjasto Oodi kutsuu itseään kirjaston sijaan kohtaamispaikaksi. Se tarjoaa asiakkaille kirjojen lisäksi vapaaseen käyttöön lehtiä, musiikkia, ompelukoneita, tietokoneita, pelikonsoleita ja 3D-printtereitä. Kirjastossa on mahdollista nauttia lounasta, käydä kuuntelemassa luentoja tai vuokrata tila työntekoon tai oman tapahtuman järjestämiselle. (Helmet, 2019) Oodi on enemmänkin alusta kaupunkitoiminnalle kuin pelkkä kirjasto ja se luo värikästä kaupunkikulttuuria.

3.4 Ajatuksia “kyläkeskuksen” käytettävyydestä

3.4.2 Kuka toimintaa ylläpitää?

”Kyläkeskuksen” ylläpitäminen voidaan hoitaa, joko kunnan toimesta tai siellä toimivien palvelun tuottajien, kuten yksityisyritysten, toimesta. Tämä on kuitenkin usein kallista ja voittoa tavoittelemattomien palveluiden ylläpitäminen voi osoittautua haastavaksi. Vaihtoehtoisesti ”kyläkeskusta” voivat ylläpitää yhdistykset, esimerkiksi erilaiset kyläyhdistykset, tai joukko vapaaehtoisia. Tämä lisää asukkaiden osallisuutta kaupungin tai kunnan toimintaan. Kuten luvussa 2 todettiin, kasvava vastuu palveluiden tuottamisesta yhdistää päättäjiä ja asukkaita, mikä osaltaan alentaa yleisesti kynnystä vaikuttaa kunnan asioihin. Vapaaehtoisvoimin pyörítettävä ”kyläkeskus” vähentää palveluihin kohdistavaa väärinkäyttöä, koska vastuu on teoriassa kaikilla asukkailla. Tärkeintä on laatia yhteiset pelisäännöt, joilla ”kyläkeskus” toimii.

3.4.3 Mitä taphtuu, jos palvelut vaihtuvat tai tilat jäävät tyhjilleen?

Pohjois-Ruotsissa ongelmaa tyhjilleen jäävistä tiloista kuntakeskuksissa on pyritty ratkaisemaan kiertävillä tai väliaikaisilla palveluilla. Koska pienissä kylissä ei ole tarvetta esimerkiksi kokoaikaiselle huonekalukaupalle, on asia ratkaistu niin, että huonekalukauppa toimii yhdessä kylässä puoli vuotta ja siirtyy sitten seuraavaan. Tyhjilleen jäävään tilaan siirtyy toinen palvelu, kuten kirpputori, jolloin kyläkeskustan tilat pysyvät aktiivisessa käytössä, eikä yhden palvelun tuottajan tarvitse sitoutua pitkäksi aikaa. Ideaalia ”kyläkeskuksen” tapauksessa olisi, että toiminta säilyisi koko ajan, eivätkä tilat lähtökohtaisesti olisi tyhjillään.

Tiloja voidaan kuitenkin pitää vajaakäytössä, jos tiedetään, että niitä vuokrataan säännöllisesti esimerkiksi kokous- tai kerhokäyttöön, jolloin voidaan varmistua, että tila ei jää kokonaan tyhjilleen. Tällöin on tärkeää, että tila on joustava ja soveltuu erilaisten toimintojen ja palveluiden järjestämiseen ja ylläpitävä taho toimii aktiivisesti uuden toiminnan tai palvelun järjestymiseksi.

Esimerkiksi Etelä-Savossa pienessä kunnissa, joissa resurssit ovat vähenevät, terveyspalveluita tuotetaan etänä. Internet-puhelun ja teknologian avulla paikalla oleva hoitaja tekee etäyhteydellä olevan lääkärin kanssa tarkastuksen potilaasta ja he yhdessä toteavat hoidon tarpeen. Hoitaja tekee tutkimustoimenpiteet lääkärin ohjeiden mukaan käyttäen apuna kameraa ja muita laitteita. Näin lääkärin tai potilaan ei tarvitse fyysisesti matkustaa pienten kuntien ja kaupungin välillä, jolloin säästyy aikaa ja resursseja.

Kohtaamispaikka keskustakirjasto Oodi. Suomi. Risto Rimppi ¹⁶

VÄKILUKU

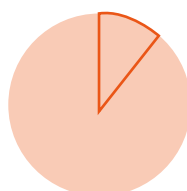

väkiluku, hlö
(2017)

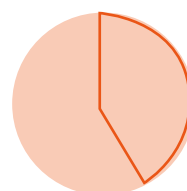

kuntien välinen
muuttotappio,
hlö (2017)

IKÄJAKAUMA

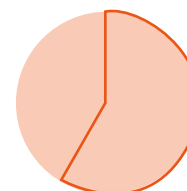

alle 15-vuotiaiden
osuus väestöstä, 12,1 %
(2017)
koko Suomi: 16,2 %
(2017)

eläkeläisten osuus
väestöstä, 41,3 %
(2016)
koko Suomi: 25,3 %
(2016)

TYÖLLISYYS

työllisyysaste, 65,6 %
(2016)
koko Suomi: 68,6 %
(2016)

KOULUTUS

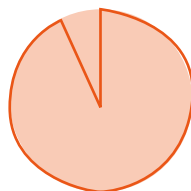

koulu, kpl (2019)
peruskoulu 1.-9.
luokat

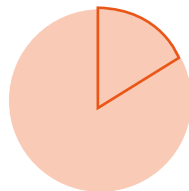
ASUMINEN

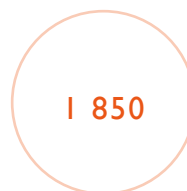
asuntoja, kpl (2018)

rivi- ja pientaloissa
asuvien asutokuntien
osuus, 94,5 % (2017)
koko Suomi: 39,4 %
(2017)

vuokra-asunnoissa
asuvien asutokuntien
osuus, 19,9 % (2017)
koko Suomi: 32,7 %
(2017)

kesämökkejä, kpl
(2018)

TALOUS

lainakanta euroa/
asukas (2017)
koko Suomi: 2930
euroa/asukas (2017)

4.1 Kuntaesittely

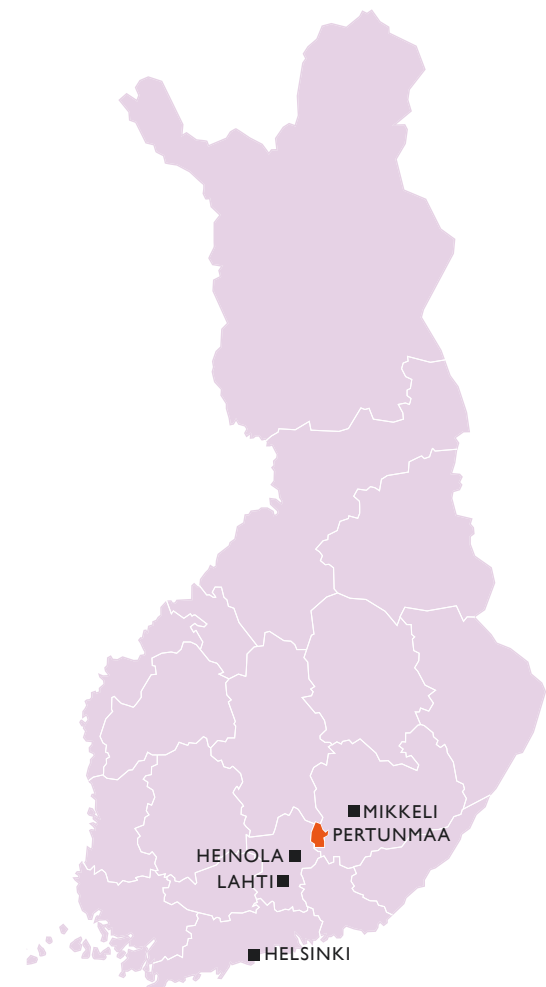
Pertunmaan kunta Etelä-Savon ja Päijät-Hämeen maakuntien rajapinnassa on perustettu vuonna 1926. Se on pinta-alaltaan noin 450 neliökilometriä, josta kuudes osa on järviä tai lampia. Pertunmaan alueella sijaitsee merkittävä määrä metsiä ja vesialueita, jotka luokitellaan Natura-alueiksi. Naapurikuntia ovat Heinola, Hartola, Mäntyharju, Hirvensalmi ja Joutsa. Lähin suuri kaupunki on Mikkeli, johon Pertunmaalta on tieyhteys valtatie 5 kautta. Matka-ajat autolla Mikkeliin ja Heinolaan ovat noin puoli tuntia Kuortin alueen kautta. Pertunmaan keskusta ei ole saavutettavissa Saimaan keskeisiä vesireittejä pitkin vaan sijoittuu Pieniveden ja Peruveden väliin jäävälle kannakselle. (Pertunmaan kunta, 2019)

Pertunmaan asukasluku oli vuonna 2018 1739 asukasta ja luvun on ennustettu laskevan tulevina vuosina. Esimerkiksi vuonna 2016 Pertunmaalta muutti muihin kuntiin 16 henkilöä ja vuonna 2017 45 henkilöä. Kesäisin vapaa-ajan asukkaat kaksinkertaistavat kunnan asukasmäärän. Kunnan alueelle sijoittuu noin 1800 kesämökkiä. Noin 40 prosenttia kunnan asukkaista on eläkeläisiä ja alle 15-vuotiaita on vain 12 prosenttia. Perheiden määrä on pieni ja syntyvyys heikko. (Tilastokeskus, 2018b)

Pertunmaa jakautuu karkeasti kahteen keskusta: vanhaan kirkonkylään, josta tässä työssä käytetään nimeä keskusta, ja Kuortin alueeseen. Kuortin alue on vanha Pertunmaan osa, joka on alkanut kasvaa valtatie varteen rakennetun ABC-ase-

man johdosta. Kuortin ja keskustan välimatka on noin 11 kilometriä, eikä välille sijoitu palveluita. Hallinnolliset ja julkiset palvelut sijoittuvat keskustaan koulun ja liikuntapalveluiden ohella. Kuortin ABC-asema on alueen suurin yksittäinen työllistäjä ja sijaintinsa puolesta paremmalla paikalla ohikulkevan liikenteen suhteen. Työllisyysaste ja työttömyys ovat Pertunmaalla koko maahan verrattuna samalla tasolla (Tilastokeskus, 2018b). Vanhat Kuortin alueen palvelut on joko lakkautettu tai niiden toiminta on siirtynyt ABC-aseman läheisyyteen. Myös osa keskustan palveluista, kuten apteekki ja Alko, ovat siirtyneet Kuortin ABC-asemalle. Kahtia jakautuminen ja palveluiden siirtyminen Kuortin keskukseen on alueen yksi haaste, koska kunta haluaa edelleen säilyttää kirkonkylän kunnan keskuksena, jossa suurin osa kuntalaisista asuu. Keskustassa asuu noin 500 asukasta, Kuortissa 250 ja loput haja-asutusalueilla (Tilastokeskus, 2018b).

Pertunmaan asukkaista 95 prosenttia asuu pien- tai rivitalossa ja noin 20 prosenttia vuokra-asunnossa (Tilastokeskus, 2018b). Kunnan asuntokanta on vanhaa ja erityisesti kunnan omistamat vuokra-asunnot on rakennettu pääasiassa 1970-luvulla ja ne vaativat korjausta lähivuosina. Osa kunnan omistamista rivitaloista on esitetty purettaviksi huonon sijainnin ja suurien korjauskulujen vuoksi. Asunnot levittyvät keskustan ympäristöön ja Kuortin alueella Mansikkamäentien ja Heinolantien risteykseen,

kuitenkin niin, että suurin osa asumisesta sijoittuu pois keskustapalveluiden välittömästä läheisyydestä. Alueella on runsaasti kesämökkejä, joista suurin osa on vain kesäisin käytössä. Kunta selvitti kyselytutkimuksella kevään 2019 aikana vapaa-ajan asukkaiden halukkuutta ympärivuotiseen mökkien käyttöön, jossa selvisi, että noin 30 vapaa-ajan asukasta harkitsee kesämökin muuttamista kokovuotiseen käyttöön (Laitinen, 2019). Pertunmaa on satsannut nopeaan internetyhteyteen parantaakseen ennen kaikkea vapaa-ajan asukkaiden mahdollisuuksia työskennellä etänä kesäasunnoiltaan.

Pertunmaalla on yksi koulu, jonka yhteydessä toimii kirjasto. Koulu kattaa luokat ensimmäisestä yhdeksänteen. Kuortin koulu lakkautettiin vuonna 2018 ja oppilaat siirrettiin keskustan kouluun. Lähin lukio on naapurikunnassa, Mäntyharjussa, jatkouluttautua voi Mikkelissä ja Heinolassa. Vähäinen perheiden ja nuorten määrä aiheuttaa haasteita joukkuelajien harrastamiseen, vaikka Pertunmaalla on olemassa verrattain hyvät liikuntamahdollisuudet. Kisarannaksi kutsutulla alueella on kisaohjaaja, tenniskentät ja uusi skeittipuisto. Yleisurheilukenttä sijoittuu keskustan toiselle laidalle yhdessä hiihtolatuojen ja vaellusreittien kanssa. Vaellusreittejä ylläpidetään yhdessä Mäntyharjun kunnan kanssa. Pertunmaa on myös tarjonnut perheille ilmaisen varhaiskasvatuksen.

Jakautuneen keskustan lisäksi Pertunmaan päättäjät toivoisivat kunnalle selkeämpää identiteettiä. Naapurikunnissa brändäys on onnistunut paremmin ja niiden esimerkkiä seuraten Pertunmaalle kaivataan omaa selkeää brändiä ja luonnetta. Muutosta tähän toivotaan yhteisöllisyyden ja asukasosallisuuden parantamisella, sekä kirkonkylän kehittämisellä.

Kunnalla on suunnitteilla uusi palvelukylä-hanke ”Kylätalo” yhteistyössä Asumisen kehittämis- ja rahoituskeskus ARA:n kanssa. Hankkeessa pyritään aktivoimaan ikäihmisten asumista yhteiskäyttötiloilla ja tuetulla asumisella. Näillä toimilla pyritään parantamaan ikäihmisten yhteisöllisyyttä ja ehkäisemään yksinäisyyttä. Olemassa olevaa palveluasumista puretaan uuden rakennuksen tieltä ja hankkeen on määrä olla valmis lokakuussa 2019. Palvelukylä rakennetaan osittain ARA:n korkotukilainalla ja osittain Pertunmaan saaman perinnön realisoitavilla varoilla (Laitinen, 2019). Lisäksi suunnitteilla on Kisarantaan uusi urheiluhalli salibandya varten, jolla pyritään parantamaan nuorten liikuntapalveluita ja tätä kautta nuorten viihtyvyyttä ja osallisuutta.

PALVELUT

- yksityiset palvelut
- julkiset ja hallinnolliset palvelut
- urheil- ja vapaa-ajanpalvelut
- kirkolliset palvelut

Pertunmaan kirkonkylä

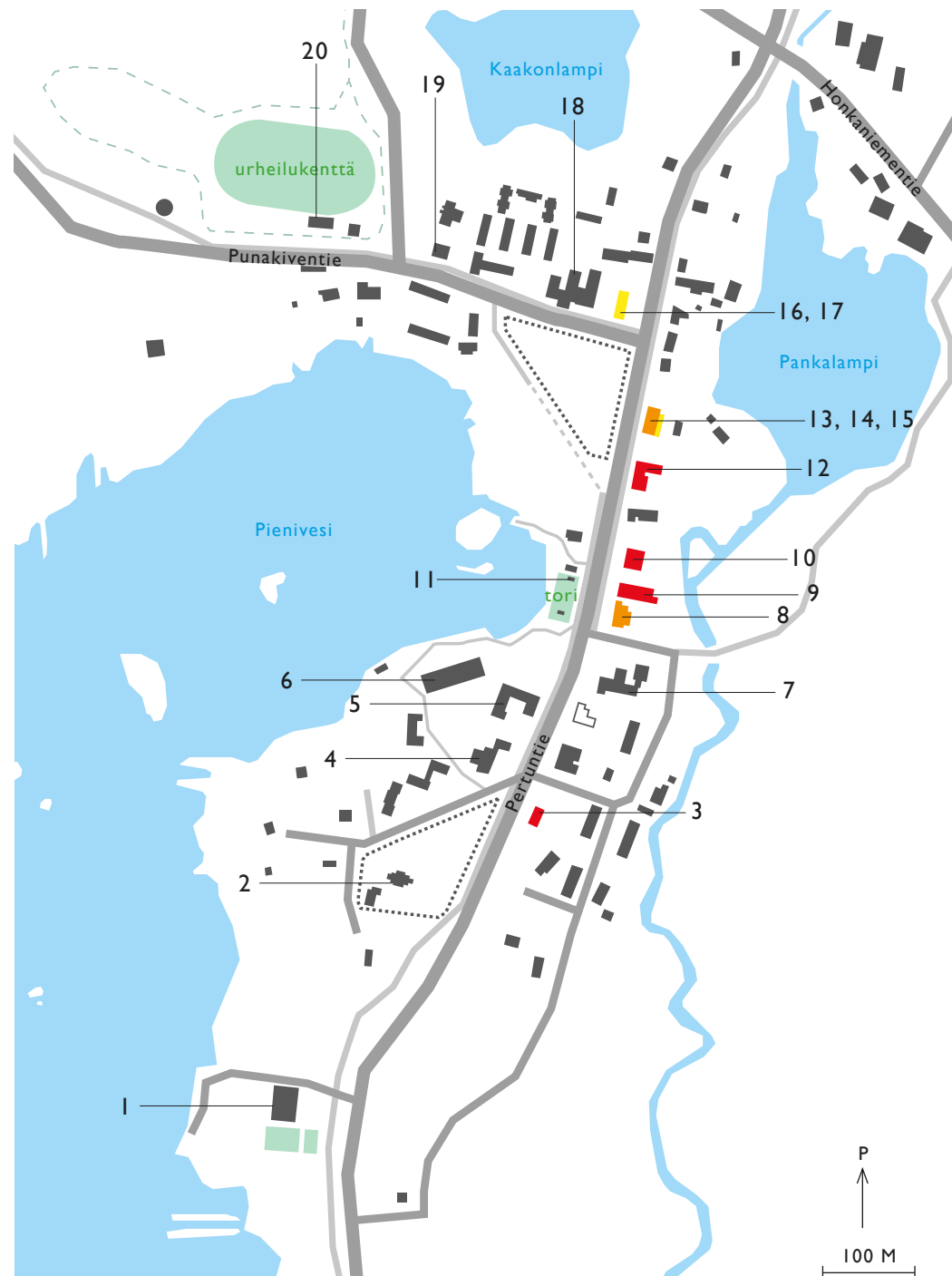
ASUMINEN

- kerrostalot
- rivi- ja paritalot
- pientalot ja lomamökit
- palveluasuminen

MERKKIEN SELITYKSET

- tie
- kevyenliikenteenväylä
- pururata/latu
- vesialue
- hautausmaa
- tyhjä liiketila

Pertunmaan keskustan palvelut sijoittuvat Pertuntien varrelle.

TOIMINNAT

- 1 kisaranta (urheilupalvelut)
- 2 kirkko
- 3 ravintola
- 4 paloasema
- 5 kunnantalo
- 6 koulu + kirjasto
- 7 terveyskeskus
- 8 pankki
- 9 elintarvikekauppa
- 10 pizzeria
- 11 torikahvila
- 12 elintarvikekauppa
- 13 hautaustoimisto
- 14 kukkakauppa
- 15 kampaamo
- 16 hieroja
- 17 kirpputori
- 18 palvelutalo
- 19 päiväkotia
- 20 pukukoppi (urheilu)

AUKIOLOAJAT

- auki myös viikonloppuna
- auki vain arkipäivinä
- auki satunnaisesti tai sopimuksella

4.2 Pertun tori ja sen ympäristö

Pertunmaan keskusta sijoittuu Pertuntien varrelle, Pieniveden rannalle. Sen keskuksena on Pertun tori, jota vastapäätä ovat terveyskeskus, ruokakauppa, käsityöpuoti ja pizzeria, viereen jäävät kunnantalo, kirjasto ja koulu. Torilla on kesäisin auki oleva kahvila ja lava. Muut keskustan palvelut, kuten liikuntakeskus, ravintola, kampaaja ja hautaus toimisto, ovat kävelymatkan päässä torista. Myös palvelutalo, seurakuntatalo ja kirkko jäävät puolen kilometrin säteelle torista. Kaksi hautausmaata erottavat palveluasumisen ja liikuntapalvelut torista. Tori tuntuu keskeisen sijaintinsa vuoksi luonnolliselta Pertunmaan keskukselta ja kävelykeskusta mahdolliselta vaihtoehdolta Pertunmaan keskustan kehittämistä ajatellen. Etäisyydet ovat sen verran pieniä, että myös ikäihmisten on mahdollista liikkua jalkaisin.

Tyhjillään olevia liikerakennuksia Pertunmaan keskustassa on yksi, joka sijoittuu kunnantaloa vastapäätä torin ulkonurkkaan. Siinä on mainosten mukaan ollut ravintola, jotka on jouduttu sulkemaan oletettavasti liian pienen asiakasmäärän vuoksi. Tyhjillään olevan rakennuksen viereinen rakennus on myyty tekniikkaliikkeelle. Sen vieressä oleva ravintola, jossa on myös baari, on säilynyt. Torin läheisyydessä olevat palvelut elintarvikekaupat, pizzeria ja käsityöpuoti sekä edellä mainittu ravintola, ovat keskustan ainoat palvelut, jotka ovat auki viikonloppuisin. Pizzeria toimii apteekin entisissä tiloissa, joista apteekki on muuttanut Kuortin ABC-asemalle. Mitä kauemmas torista mennään, sitä harvemmin liiketilat ovat auki. Keskustassa ei ole julkisen liikenteen palveluita, koska julkinen liikenne ei kulje sinne. Pitkän matkan bussit kulkevat valtatie 5 pitkin ja pysähtyvät ainoastaan Kuortissa. Keskustassa liikutaan pääasiassa omalla autolla tai taksilla.

Kohtaamisia ja yhteisöllisyyttä tukevia rakennuksia on keskustassa vähän. Kirjasto toimii jonkinlaisena kohtaamispaikkana, mutta se on perinteisten kirjastojen tapaan hiljainen tila, eikä siellä ole erillistä kokoontumistilaa. Muita kohtaamispaikkoja ovat kirkon takana oleva seurakuntatalo, Kisarannan kuntosali- ja liikuntapalvelut, ravintolan viikonloppukaraoke ja nuorisotalo, joka sijaitsee reilun kilometrin pohjoiseen torista. Torin alue tarjoaa mukavan virkistysalueen hienojen näkymien ja vehreän ympäristönsä ansiosta. Ikäihmisten liikkumista palvelukeskukselta torille tosin häiritsee kesken matkaa katkeava Pertuntien laidassa kulkeva kevyenliikenteen väylä, vaikea tien ylitys sekä valaistuksen puute. Myös torilla oleskelua lisäävät penkit ja lepoalueet puuttuvat. Varsinkin talvisaikaan tori toimii pääasiassa paikoitusalueena.

Pertun torilla järjestettiin kesällä 2018 kesätori, joka osoittautui kävijämäärältään onnistuneeksi kokeiluksi, jonka jälkeen kunta järjesti torilla myös joulutorin, joka oli yleisömenestys (Laitinen, 2018). Torilla on myös järjestetty Pertunmaan 90-vuotisjuhlat Pertun päivät (Pertunmaan kunta, 2019). Torikahvilan vuokrasopimus on uusittu, joten kahvilatoiminta jatkuu myös tulevana kesänä (Laitinen, 2018). Torin keskeisen sijainnin, onnistuneiden kokeiluiden ja potentiaalain vuoksi, valitsin Pertun torin ympäristön tämän diplomityön kehityshankkeen keskipisteeksi.

Pertun tori

Pertun tori

4.3 Asukaskyselyn tulokset

Asukaskysely toteutettiin Pertunmaalle yhteistyössä Elinvoimainen taajama -hankkeen projektipäällikön Jonna Taegenin kanssa. Sama asukaskysely tehtiin aiemmin Suupohjassa ja se on tarkoitus toteuttaa myös muissa hankkeen yhteistyökunnissa syksyn 2019 aikana. Kysely toteutettiin paperisena kyselynä, joka postitettiin Pertunmaan kuntalaisille sekä vapaa-ajan asukkaille. Kyselyyn oli mahdollista vastata myös sähköisesti linkin kautta. Kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa asukkaiden näkökulmasta olemassa olevista palveluista, niiden laadusta ja mahdollisista kehitysehdotuksista. Koska kyselyllä haluttiin myös parantaa asukasosallisuutta ja kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia tulevaan päätöksentekoon, luovutettiin kyselystä saadut vastaukset koottuna myös Pertunmaan kunnalle. Kyselyssä oli yhteensä 23 kysymystä, joista 8 kysymystä olivat avoimia kysymyksiä. Näitä kysymyksiä käsiteltäessä on tätä työtä tehdessä käytetty seurantamenetelmää, jossa vastauksista on haettu esimerkkisanan avulla samankaltaisia vastauksia. Esimerkiksi julkisen liikenteen palveluista on käytetty hakusanoja ”julkinen liikenne”, ”linja-auto” ja ”bussi” ja laskettu yhteen näillä sanoilla saatujen vastausten määrä. Kaavioissa on esitetty ainoastaan suosituimmat vastaukset ja kokonaisvastaajista on vähennetty tyhjät vastaukset.

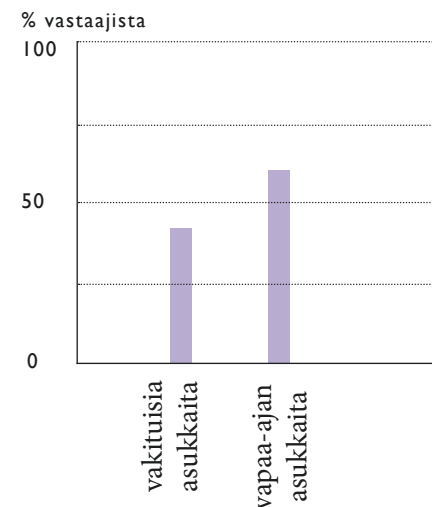
Kysely oli jaettu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä vastaajalta kerättiin perustiedot liittyen ikään, sukupuoleen, kotikuntaan, suhteeseen Pertun-

maahan, asumistyyppiin ja ruokakunnan kokoon. Toinen osa kyselystä painottui olemassa olevien palveluiden kartoittamiseen, niiden käyttöön ja tarkeyteen. Tässä osassa selvitettiin myös missä vastaaja käyttää palveluita Pertunmaalla ja sen ulkopuolella. Viimeinen osa käsitteli Pertunmaan tulevaisuutta. Tässä osassa vastaajaa pyydettiin pohtimaan millaisia palveluita hän kaipaaisi Pertunmaalle, kuinka hän olisi valmis vaikuttamaan kunnan toimintaan sekä mitä hän pitää Pertunmaan vahvuuksina. Tähän diplomitöiden lukuun on poimittu ne kohdat kyselystä, jotka koskettavat Pertunmaan keskustaa ja sen palveluita sekä auttavat ”kyläkeskus”-konseptin soveltamiseen.

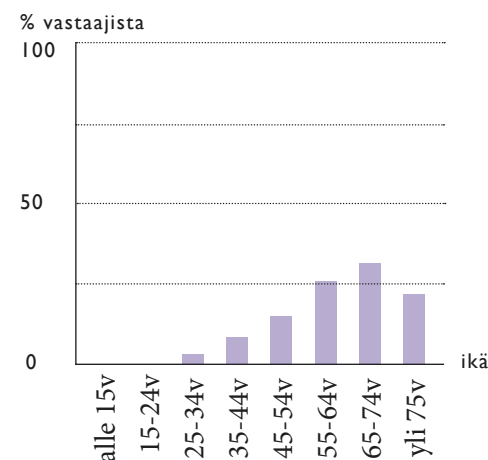
Kyselyyn saatiin yhteensä 577 vastausta. Vastaajista (N=577) 40 prosenttia oli Pertunmaan vakituksia asukkaita ja 60 prosenttia vapaa-ajan asukkaita. (Kaavio 3A) Ikäjakaumallisesti nuorten vastaajien määrä oli suppea ja painopiste oli 50-75-vuotiaissa vastaajissa. Tätä selittää Pertunmaan yleisesti korkea ikäihmisten määrä. Ikärakenne ei merkittävästi eronnut toisistaan vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden välillä. Vapaa-ajan asukkaista suuri osa kertoi olevansa eläkkeellä. (Kaavio 3B) Tässä työssä muut yleiset tiedot vastaajista on jätetty käsittelemättä, koska niiden ei koettu olevan tämän työn kannalta merkityksellisiä.

Pertunmaan keskustassa käytettävistä palveluista, vastaajista (N=329) 91% kertoi käyttävänsä päältäistavarapalveluita, 35% kirjastoa, 33% erikois-

KAIKISTA VASTAAJISTA (N=577)
yleisiä tietoja

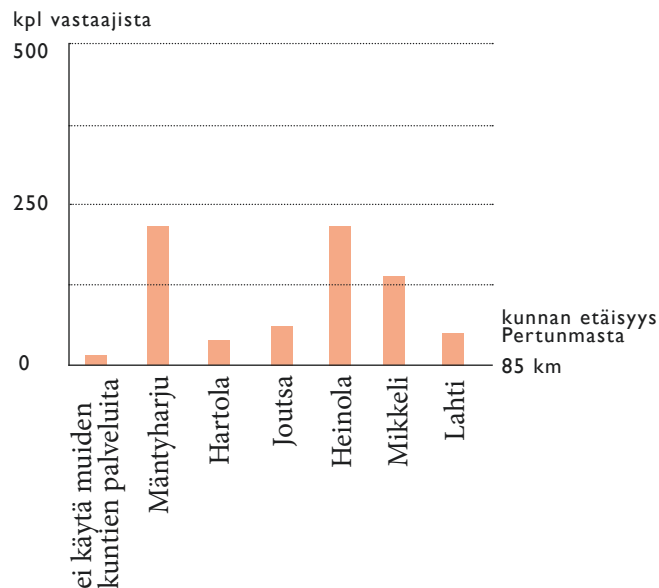
Kaavio 3A: Kyselyyn vastanneista 40% oli Pertunmaan vakituksia asukkaita ja 60% vapaa-ajan asukkaita.

Kaavio 3B: Kyselyyn vastanneiden keski-ikä painottuu 50-70-vuotiaisiin. Pertunmaan asukkaista 40% on eläkeläisiä.

KAIKISTA VASTAAJISTA (N=454)
käytätkö palveluita naapurikunnissa

Kaavio 4A: Kyselyyn vastanneista suurin osa käyttäi joitain palveluita naapurikunnissa. Eniten palveluita käytetään Mäntyharjussa ja Heinolassa.

KAIKISTA VASTAAJISTA (N=332)
mitä palveluita kaipaavat Pertunmaalle
(suosituimmat vaihtoehdot)

Kaavio 4B: Kyselyyn vastanneet kaipaavat Pertunmaalle lääkäri- ja terveyspalveluita, julkista liikennettä, monipuolisempia kauppoja sekä erilaisia liikuntapalveluita.

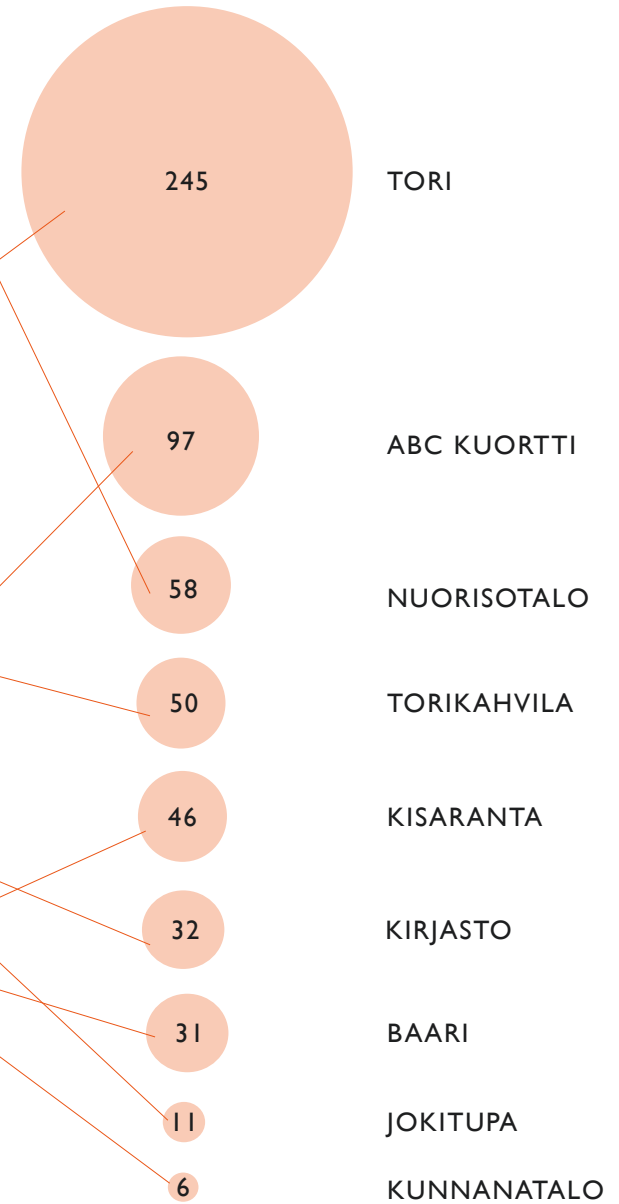
KAIKISTA VASTAAJISTA (N=318)
millaisilla muutoksilla viihtyväsi paransi
(suosituimmat vaihtoehdot)

Kaavio 4C: Jotta viihtyvyys Pertunmaalla paransi, kyselyyn vastanneet kaipaavat lisää tapahtumia ympäri vuoden, teiden parempaa huoltoa, lääkäri- ja terveyspalveluita sekä julkista liikennettä. Suuri osa vastaajista kertoo viihtävänsä hyvin.

KAIKISTA VASTAAJISTA (N=421)
kohtaamispaikat Pertunmaalla
(suosituimmat vaihtoehdot)

Kaavio 5: Kyselyyn vastanneet pitävät Pertunmaan keskeisimpinä kohtaamispaikkoina keskustan toria ja Kuortin ABC-asemaa.

liikkeitä, 25% liikuntapalveluita, 24% sosiaali- ja terveyspalveluita ja 16% seurakunnanpalveluita. Kuortissa vastaajista (N=340) 93% kertoi käyttävänsä päivittäistavarapalveluita, 82% erikoisliikkeitä, 13% julkisen liikenteen palveluita, 11% elinkeinopalveluita ja 13% muita palveluita, joista yleisimpinä bensa-asema ja apteekki. Vastaukset heijastelevat olemassa olevia palveluita. Keskustasta uupuvat erikoisliikkeet, julkisen liikenteen palvelut ja huoltoasema, kun taas Kuortissa ei ole kulttuur- tai terveydenhuoltopalveluita. Kysymyksessä sai valita monta vaihtoehtoa.

Vastaajista (N=454) suurin osa käyttää kotikuntansa lisäksi säännöllisesti myös lähikuntien palveluita. Mäntyharjussa ja Heinolassa käytiin naapurikunnista eniten hoitamassa päivittäistavaraostoksia ja asioimassa erikoisliikkeissä. Kulttuuri- ja sairaanhoitopalveluita käytettiin pääasiassa Mikkeliissä. Palveluita käytettiin myös Hartolassa ja Joutsassa. Vain 8 vastaajista kertoi, ettei tarvitse palveluita kotikuntansa ulkopuolelta. (Kaavio 4A)

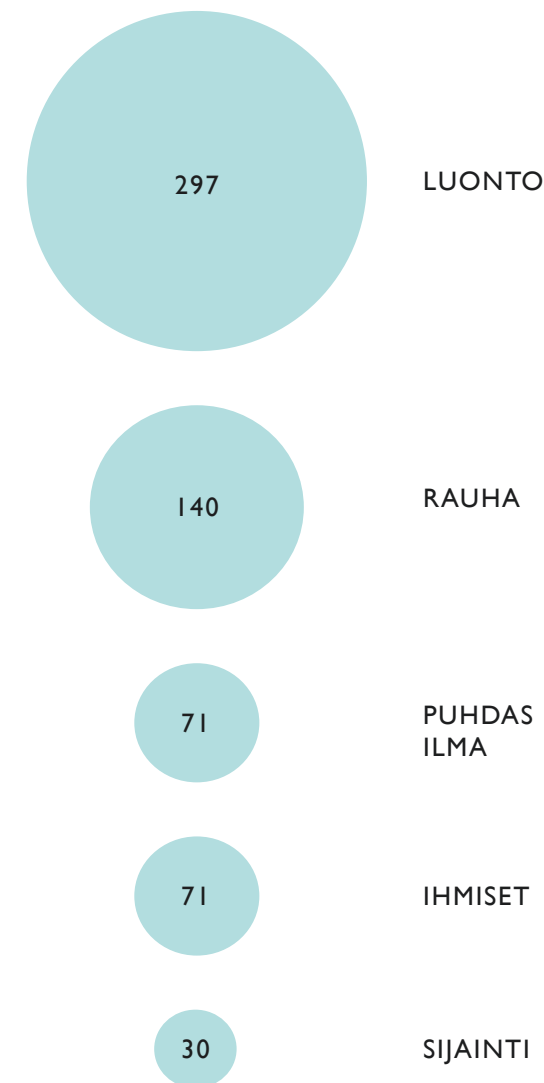
Pertunmaan palveluiden kehittämisen suhteen vastaajat (N=332) kaipaavat ennen kaikkea terveydenhuolto- ja lääkäripalveluita. Apteekin siirron takaisin keskustaan mainitsi 16 vastaajaa. Julkisen liikenteen yhteyttä Kuortin ja keskustan välille pidettiin tärkeänä saavutettavuutta parantavana seikkana, sillä tällä hetkellä linja-autot pysähtyvät ainoastaan Kuortissa ABC-asemalla. Huoltoasemapalvelut keskustassa mainitsi 24 vastaajista. Ruokakauppojen suhteen toivottiin kilpailua eri ketjuilla monipuolisemman valikoiman sekä alhaisemman hintatason saavuttamiseksi. Paikallisten tuottajien tuotteiden myyntiä toivottiin. Liikuntapalveluista retkeilyreitit ja niiden kunnostus, sekä uimahalli mainittiin useamman kerran. (Kaavio 4B)

Palveluiden kehittämisestä poiketen, viihtyvyyteen koettiin merkittävimmin vaikuttavan kunnassa järjestettävien tapahtumien määrä. Vastaajista (N=318) 83 kertoi viihtyvyytensä lisääntyvän erilaisten kulttuur- ja liikuntatapahtumien kautta. Tapahtumia toivottiin vuoden ympäri ja esimerkeiksi ehdotettiin konsertteja, näytelmiä, juhannusjuhlia, elokuvanäytöksiä ja tansseja. Kuten palveluiden osalta, terveydenhuollon, julkisen liikenteen ja jätehuollon parempien palveluiden koettiin lisäävään viihtyvyyttä. Huonokuntoiset tiet ja pyöriteiden puute vaivasivat 24 vastaajista. (Kaavio 4C) Viihtyvyyteen liittyvässä kysymyksessä yhteisöllisyyttä ja saavutettavuutta korostavat seikat nousivat yksittäisiä palveluita tärkeämmiksi.

Kohtaamispaikoista tori osoittautui kaikista suosituimmaksi vastaukseksi. Vastaajista (N=421) yli puolet, 245 vastaajaa, mainitsi torin Pertunmaan keskeiseksi kohtaamispaikaksi. Myös sen yhteydessä sijaitsevat kahvila ja baari mainittiin usein. Torin jälkeen eniten vastauksia sai Kuortin ABC-asema, yhteensä 97 vastaajaa. Keskustaan sijoittuvat kulttuuripalveluista kirjaston keskeiseksi kohtaamispaikaksi nosti 32 vastaajaa ja nuorisotalon 58 vastaajaa. Lisäksi mainintoja saivat urheiluhalli Kisaranta, päiväkeskus Jokitupa ja kunnantalo. (Kaavio 5)

Parhaaksi puoleksi Pertunmaassa kaksi kolmasosaa vastaajista (N=504) koki luonnon, rauhallisuuden ja puhtaan ympäristön vesistöineen ja metsineen. Oma tilaa ja kiireettömyyttä arvostettiin luonnon ohella. Mukavat ihmiset, ystävät, sukulaiset ja naapurit, mainittiin usein. Sijainti suhteessa naapurikuntiin ja pääkaupunkiseudulle oli 30 vastaajalle tärkeää. (Kaavio 6)

KAIKISTA VASTAAJISTA (N=504)
mikä on parasta Pertunmaalla
(suosituimmat vaihtoehdot)

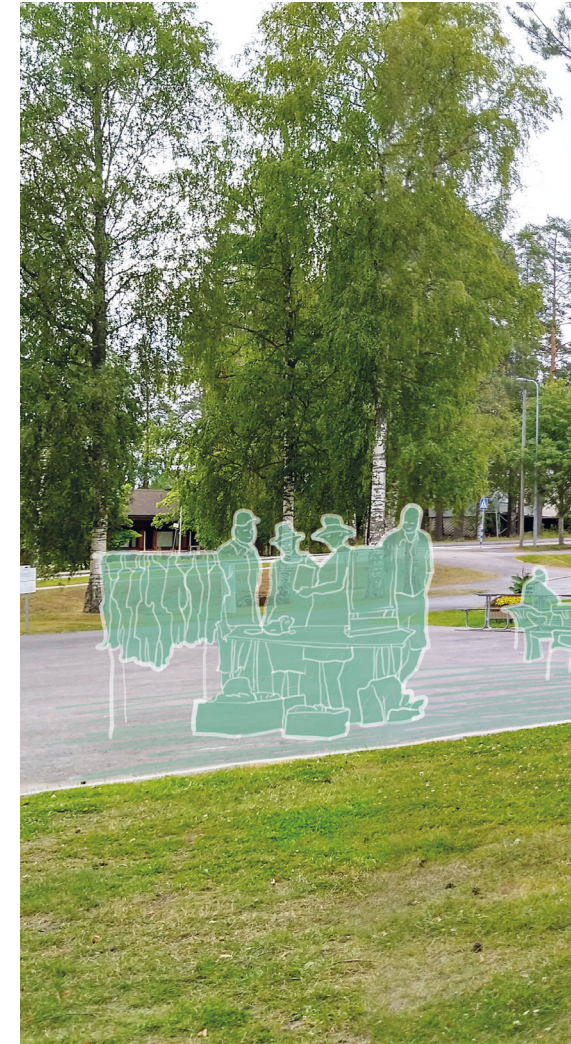
Kaavio 6: Kyselyyn vastanneet arvostavat Pertunmaassa luontoa, rauhallisuutta, puhdasta ilmaa, mukavia ihmisiä ja sijaintia suhteessa lähikuntiin ja pääkaupunkiseutuun.

4.4 Kehittämissuunnitelma: ”kyläkeskus”-konseptin soveltaminen Pertunmaalla

Pertunmaan haasteena on identiteetin ja yhteisöllisyyden puuttuminen ja tätä kautta vähentynyt asukasosallisuus kunnan päätöksenteossa. ”Kyläkeskuksen” tarkoituksena on luoda tila, jota voivat käyttää asukkaat, päättäjät, yhdistysten ja yritysten edustajat sekä vapaa-ajan asukkaat. ”Kyläkeskuksen” on tarkoitus olla kaikille avoin niin sanottu ”kolmas paikka”, joka painottuu ei-kaupalliseen toimintaan ja sijoittuu kuntakeskustaan tiivistämään olemassa olevaa rakennettua ympäristöä ja luomaan turvallista julkista tilaa.

Koska Pertunmaalle ei päättäjien sanojen mukaan ”rakenneta yhtään uutta seinää” muutui ”kyläkeskus” tämän työn edetessä Pertunmaan kohdalla yksittäisestä rakennuksesta erilaisten palveluiden ja niitä yhdistävien ulkoalueiden kokonaisuudeksi yhden uudisrakennuksen sijaan. Pienet resurssit ja vajaakäytössä olevat tilat tekivät uudisrakennuksen suunnittelusta epärealistisen, joten päädyin kehittämissuunnitelmassani lähtökohtaan, jossa pyritään vahvistamaan jo olemassa olevaa ja sitä kautta luomaan Pertunmaalle uutta kuntakeskusta ”kyläkeskus”-konseptin puitteissa.

”Kyläkeskus”-kehityssuunnitelma esitetään seuraavissa neljässä alaluvussa. Ensimmäiseksi pohditaan ”kyläkeskuksen” sijaintia ja torialueen kehittämistä. Toisessa luvussa paneudutaan väliaikaisuuden teemaan vapaa-ajan asukkaiden näkökulmasta ja, siitä kuinka toiminta ja palvelut toimivat eri vuoden aikoina Pertunmaalla. Kolmannessa luvussa kartoitetaan Pertunmaan palveluita ja luodaan niiden ympärille palvelureitti kokoamaan olemassa olevat palvelut yhteen. Samalla pohditaan tarvitaanko Pertunmaalle uusia palveluita. Neljännessä luvussa esitetään Pertunmaan kunnantalon uudelleenkäyttösuunnitelma. Tällä hetkellä vajaakäytössä olevia tiloja muutetaan kunnan yhteiskäyttötiloiksi ja kunnantalon roolia osana ”kyläkeskusta” korostetaan.

Pertun tori on Pertunmaan uusien reittien solmukohta

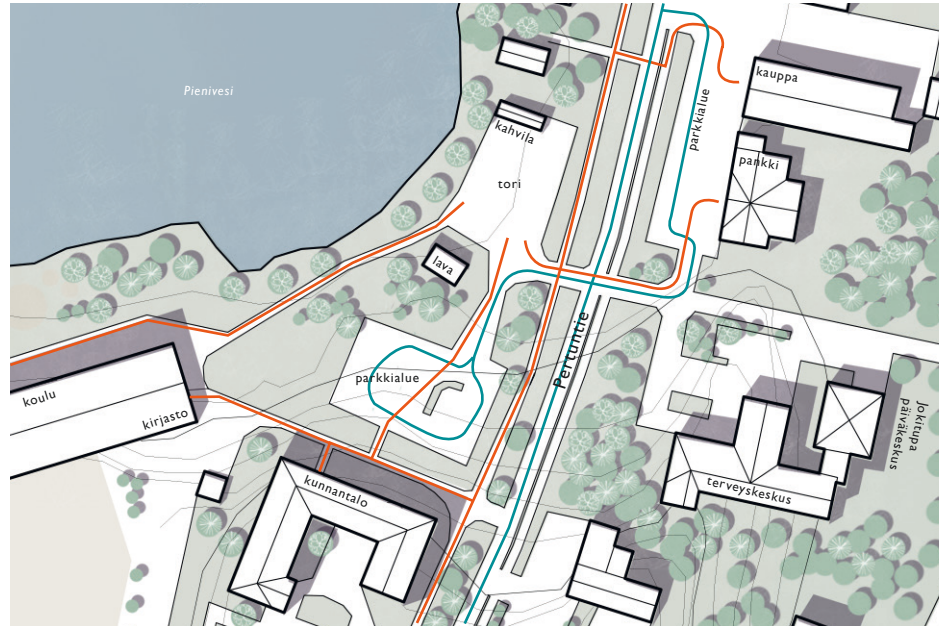
4.4 Kehittämissuunnitelma: ”kyläkeskus”-konseptin soveltaminen Pertunmaalla

4.4.1 Sijainti: tori, puisto ja ”shared space”

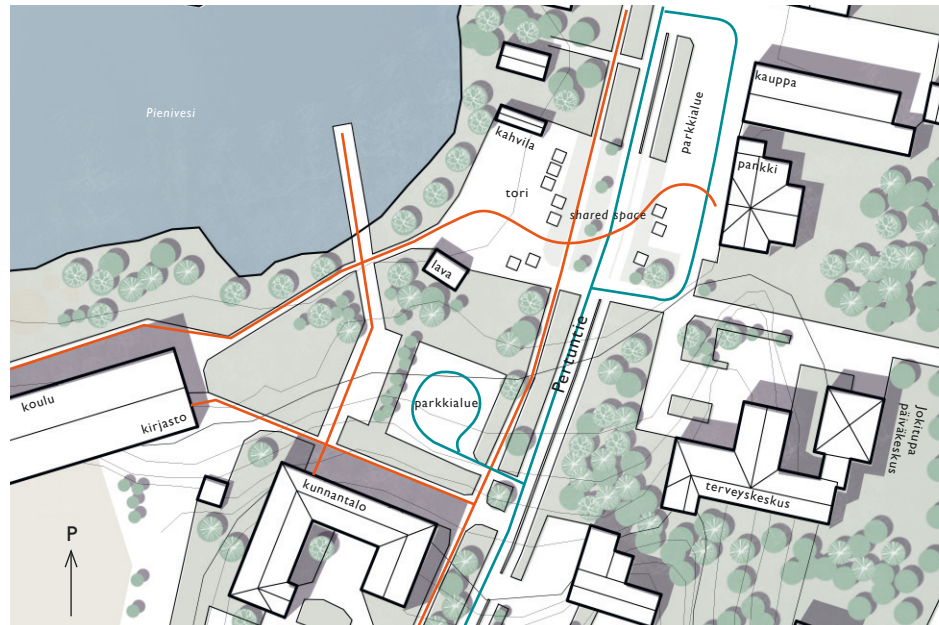
Kuten mainittu luvussa 4.3 moni Pertunmaalla asuva tai vapaa-ajan asukas mainitsi asukaskyselyssä Pertun torin Pertunmaan keskeiseksi kohtaamispai-
kaksi. Tori sijoittuu keskustan palveluiden kannalta niiden keskiöön ja on näin sijaintinsa puolesta hyvä paikka ”kyläkeskukselle”. Tori sijoittuu keskustan halkovan tien välittömään läheisyyteen ja on liikenteen solmukohdassa tien toisella puolella olevien palveluiden myötä. Tämä lisää ohikulkevien ihmisten määrää ja lisää pysähtymisen mahdollisuuksia. Toritoiminta on läpinäkyvää tarkoittaen, että se viestittää selkeästi ohikulkeville tapahtuvasta toiminnasta ja kannustaa osallistumaan.

Pertun torin valtteja, keskeisen sijainnin lisäksi, ovat toria ympäröivät maisemat ja luonnon läheisyys. Tori rajautuu toiselta laidalta Pieniveden rantaan ja näkymälinja kantaa pitkälle vettä pitkin. Torin reunustavat suuret puut ja ympäröivien rakennusten luoma mittakaava on miellyttävä. Tori on asfalttipäällysteinen kenttä, mutta sen reunoilla on nurmikkoa ja vehreämpää. Rannassa kasvavat kaislat ja rantaviivaa reunustamaan on rakennettu pieniä laiturin pätkiä. Toiselta laidalta tori rajautuu Pertuntiehen, jonka toisella puolella ovat pankki, elintarvikekauppa, pizzeria ja käsityöläispuoti. Käynti näistä palveluista on torille yhden suojatien kautta, johon ei ole suoraa yhteyttä torin ja palveluiden väliin jäävältä parkkialueelta.

Jalankulkijan yhteyttä näiden palveluiden ja torin välille olisi syytä parantaa, jotta palveluiden käyttäjien kynnys torille siirtymiseen pienenesi. Tämä olisi mahdollista ”shared space” -tyyppisellä ratkaisulla, jossa pyritään luomaan tila, jossa kävelijät, pyöräilijät ja autoilijat ovat samanarvoisia poistamalla erilliset ajo- ja kevyenliikenteen väylät.

Pertunmaa keskusta, nykytilanne I:2000

Pertunmaa keskusta, kehittämissuunnitelma I:2000

Keskustan kevyenliikenteen reitit risteävät autoreittien kanssa ja kulku torille on haastava. Kulku torilta kirjastolle on parkkialueen läpi.

Luomalla torin kohdalle ”shared space” pystytään torin saavutettavuutta parantamaan. Uusi venelaituri ja uusi reitti rannasta kunnantalolle ja kirjastolle erotetaan parkkialueesta risteävän liikenteen poistamiseksi. Ajo parkkialueelle siirretään pois torilta.

— kevyt liikenne
— autoliikenne

Saksan Schönebeckissä keskustori muutettiin ”shared space” -tilaksi, kun todettiin, ettei keskustan läpi kulkevaa tietä voida ohjata toista reittiä, mutta keskustan turvallisuutta ja viihtyvyyttä haluttiin parantaa myös jalankulkijan ja pyöräilijän näkökulmasta. Tässä ratkaisussa keskustori kivettiin uudestaan ja ajokaistat poistettiin kokonaan niin että ajo torin läpi tapahtuu kivetyn alueen läpi, jossa jalankulkijat ja pyöräilijät myös liikkuvat. Tämä madaltaa autoilijoiden tilannenopeuksia. Paikalle istutettiin puita ja tuotiin penkkejä, joilla ohjailtiin liikkumista niin autolla kuin kävelenkin. Muutoksen ansiosta kaupunkiin on muodostunut viihtyisä keskustori, joka on elävöittänyt keskustaa merkittävästi. (Shönebeck, 2019)

Pertunmaan tapauksessa koko Pertun torin ja sen ympäristön uudelleen päällystämisen sijaan, ylityksen turvallisen korostamisen voisi hoitaa suojatietä muistuttavalla, mutta leveämmälle levittyvällä ratkaisulla, jolloin Pertuntie olisi mahdollista ylittää torin kohdalta mistä tahansa. Tällaista ratkaisua on hyödynnetty Espoonlahdessa Ulappatorin ja sen viereisen kauppakeskuksen yhteydessä. Torin ja kauppakeskuksen välissä kulkee vilkkaasti liikennöity tie, jonka yli haluttiin luoda turvallinen ylitys jalankulkijoille. Selkeät ajoväylät on erotettu viereisistä torista ja aukiosta puuston ja pensasistutusten avulla ja jalankulkua ohjaamaan tiehen on maalattu koko matkalle suojatietä muistuttavat viivat, jotka viestittävät autoilijoille kävelijöistä. (Kuva Ulappatori) Pertunmaan tapauksessa ylityskohdan tehokas valaistus viestittäisi myös vuoden pimeinä aikoina jalankulusta autoilijoille ja lisäisi ylityksen turvallisuutta paremmalla näkyvyydellä.

Pertun toria ympäröivän puiston virkistyskäyttöä lisäämällä puisto voitaisiin ottaa tehokkaammin käyttöön. Jo esimerkiksi penkkien ja erilaisten

lepopaikkojen lisäämisellä parannettaisiin puiston viihtyvyyttä. Myös selkeämmät virkistysreitit Aarresaareen ja koulun ohi rantaa pitkin lisääisivät ohikulkuliikennettä ja tekisivät alueesta turvallisemman. Oslossa Link Arkitektur -arkkitehtitoimisto uudisti Aker Bryggen kaupunginosan rantabulevardin vuonna 2015. Tarkoituksena oli luoda julkinen tila, jossa voi läpikulun lisäksi helposti pysähtyä viettämään aikaa. Erilaiset penkit ja portaat mahdollistavat monenlaisen toiminnan yksin tai ryhmässä. Laiturista on muodostunut yksi Oslon suosituimmista paikoista viettää aikaa. (Link Arkitektur, 2019) Tällainen puiston ja siihen liittyvän rannan parannus voisi toimia Pertunmaan torin ympärille rakentuvan identiteetin vahvistajana.

”Shared Space” -tila Schönebeckin keskustassa. Saksa. ¹⁷

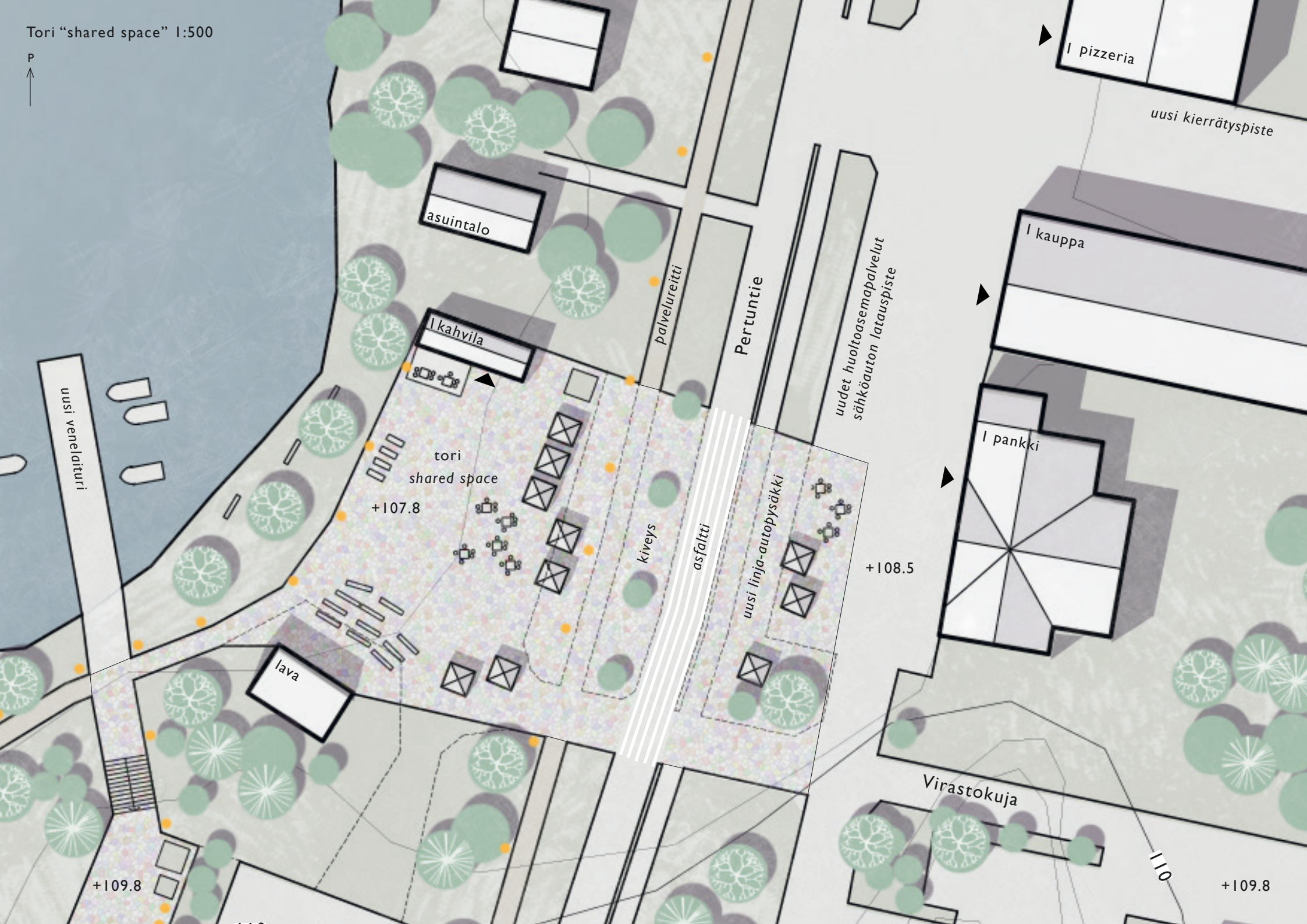
Ulappatori yhdistyy viereiseen aukioon tien ylitse. Suomi. YIT ¹⁸

Vapaa-ajan viettoa Stranden Aker Brygge -laiturilla. Norja. Link Arkitektur ¹⁹

Tori "shared space" 1:500

I pizzeria

uusi kierrätyspiste

I kauppa

I pankki

+108.5

Virastokuja

+109.8

asuintalo

palvelureitti

Pertuntie

uudet huoltoasemapalvelut
sähköauton latauspiste

I kahvila

tori
shared space

+107.8

kiveys

asfaltti

uusi linja-autopysäkki

uusi venelaituri

lava

+109.8

110

Torialueen uudelleen kiveäminen erottaa sen ympäröivistä teistä ja kevyenliikenteen reiteistä. Ajoväylä "shared space" -alueen läpi jatkuu asfalttisena. Ajoväylän reunaan istutetaan puurivistö ja lisätään vastakkaiselle puolelle linja-autopysäkki. Toritoiminta on näin kiinteämmin yhteydessä jo olemassa oleviin toimintoihin tien toisella puolella.

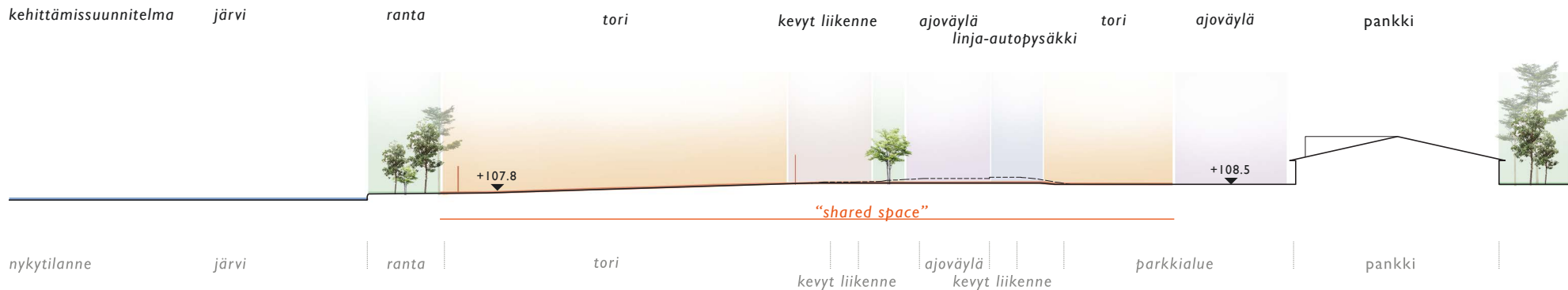

Pertuntie on nykytilassa korkeammalla kuin sen viereiset tori ja parkkialue. Tieosuuden madaltamisella samaan viereisten alueiden kanssa luodaan yhtenäinen "shared space" -alue.

Puumalan keskustan tori liitetty toisella puolella olevaan aukioon kohotetulla tieosuudella. Kiveys asfaltin kanssa samassa pinnassa.

Alueleikkaus "shared space" 1:500

4.4 Kehittämissuunnitelma: “kyläkeskus”-konseptin soveltaminen Pertunmaalla

4.4.2 Väliaikaisuus: vapaa-ajan asukkaat

Pertunmaan tapauksessa suurimman eron talvi- ja kesäajan välille muodostavat vapaa-ajan asukkaat, jotka kesäkautena tuplaavat kunnan väkiluvun. Ottamalla vapaa-ajan asukkaat paremmin huomioon, voitaisiin parantaa koko kunnan elinvoimaisuutta. Tämä tarkoittaa palveluiden joustavampaa toimintaa ja väliaikaisuutta.

Luonnonvarakeskuksen (Luke) tutkimusprofessori Hilikka Vihinen (2019) toteaa haastattelussa, että ihmiset hakevat hyvinvointia nykypäivänä liikkuvuudella entistä enemmän, mikä tarkoittaa sitä, että yhä useampi suomalainen viettää osan vuodesta kotipaikkansa ulkopuolella. Erityisesti kesäkuukausina kaupungit tyhjenevät, kun ihmiset siirtyvät haja-asutusalueille kesäasunnilleen nauttimaan luonnosta ja rauhasta. Tämä ihmisten liikkuvuus pitäisi pystyä ottamaan huomioon kutistuvien kuntien palveluverkkoja suunniteltaessa ja pyrkiä luomaan mahdollisuuksia ihmisten monipaikkaisuudelle.

Kemiönsaaren kunnassa vapaa-ajan asukkaat ovat ratkaisevassa asemassa kunnan elinvoimaisuuden ylläpitämisessä. Kemiönsaarella on 4 817 kesämökkiä ja 3409 vakituista asuntoa. Kunnan väkiluku on kymmenessä vuodessa laskenut ja työpaikkojen määrä vähentynyt, mutta silti kunnan asukaskohtainen liikevaihto on maakunnan keskiarvoa suurempi. Palveluiden keskittäminen, esimerkiksi postin, Matkahuollon ja pesulan yhdistäminen, mahdollistaa palveluiden säilymisen vuoden ympäri,

vaikkakin vapaa-ajan asukkaiden ostovoima ja menestyksenkäs kesäkausi pitävät kunnan pääasiallisesti elossa. Suurten tehtaiden siirryttyä pois, erityisesti nuoret ovat perustaneet rakennusliikkeitä kesäasukkaiden tarpeisiin, jotta he voivat työllistyä omassa kunnassaan. (Tilastokeskus, 2019; Huhtanen, 2018) Kemiönsaaren lailla myös Pertunmaalla on selvästi enemmän kesämökkejä kuin vakituksia asuntoja, mutta hajautunut palvelutarjonta hankaloittaa tiiviin keskustan rakentumista, jossa myös vapaa-ajan asukkaat voisivat viettää aikaansa mökkien ulkopuolella.

Lopen kunnassa Hämeessä vapaa-ajan asukas Pirjo Juhela perusti yhdessä kuntalaisen Erja Noroviitan kanssa vuonna 2016 Lopen Syrjä-seura ry:n, jonka tarkoituksena on pitää yllä kunnassa sijaitsevaa Syrjän vanhaa talonpoikaistaloa, jota pidetään tärkeänä osana paikan identiteettiä, mutta joka oli huonossa kunnossa ja purku-uhan alla. Tällä hetkellä rakennuksessa järjestetään kulttuuritapahtumia runonlausuntailloista taidenäyttelyihin ja seuran jäsenet pitävät sitä kunnossa talkoovoimin. Tässä tapauksessa sysäys yhteiselle toiminnalle lähti paikan päällä olleesta rakennuksesta, jonka suojelusta kummatkin osapuolet olivat kiinnostuneita. (Lopen Syrjä-seura, 2018; Syrjälä, 2018) Toiminnalla on saatu aikaan Lopen kuntaan uusi kulttuurin keskus. Onkin selvää, että pelkästään kunta ja julkiset palvelun tuottajat eivät yksinään pysty kutistuvissa kunnissa tarjoamaan kaikkia tarvittavia ja haluttuja palveluita vaan

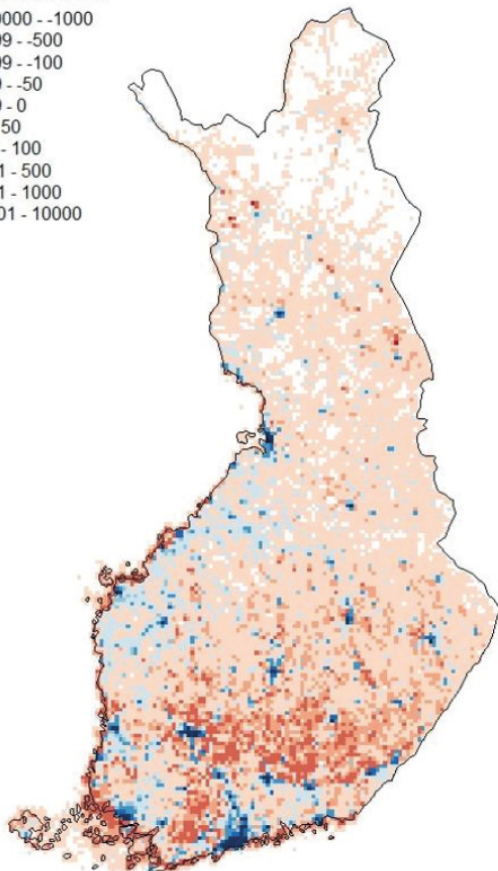
palveluiden tuottamiseen on löydettävä uusia ratkaisuja.

Pertunmaan tapauksessa näitä vapaa-ajan asukkaiden toimintaa tukevia palveluita voisivat olla etätyöpisteet, verstaas ja erilaiset kesätapahtumat. Asukaskyselyssä (luku 4.3) kävi ilmi, että erilaisten tapahtumien järjestäminen lisäisi vastaajien viihtyvyyttä. Toritoimintaa tukemaan voitaisiin järjestää konsertteja, juhannusjuhlat, tansseja tai ulkoilmaelokuvanäytöksiä. Hyväksikäyttämällä kunnan vajaa-käytössä olevia tiloja pystyttäisiin kesäaikaan tarjoamaan tiloja yhteisöllisyyttä lisääville tapahtumille myös sellaisina aikoina, kun sää ei salli tapahtumien järjestämistä ulkona. Keskittämällä palvelut talviaikaan yhteen voitaisiin säästää henkilöstö- ja kiinteistöjen huollon kuluissa. On myös tärkeää hyväksyä, että talviaikaan kunnan palvelut vähenevät ja tuotot tehdään kesäkaudella, jolloin kunnassa on enemmän käyttäjiä ja resursseja.

EROTUS (ASUKASTA)

- -10000 - -1000
- -999 - -500
- -499 - -100
- -99 - -50
- -49 - 0
- 1 - 50
- 51 - 100
- 101 - 500
- 501 - 1000
- 1001 - 10000

Kausiväestön ja tilastoidun väkiluvun erotus heinäkuussa 2016. Punaiset alueet osoittavat ihmisten liikkeen kesäaikaan. Siniset alueet tyhjenevät. *Olli Lehtonen* ²⁰

Pertun torin kesämarkkinat kokoavat yhteen kuntalaisia ja vapaa-ajan asukkaita kesälauantaisin. *Kaisa Parta* ²¹

4.4 Kehittämissuunnitelma: ”kyläkeskus”-konseptin soveltaminen Pertunmaalla

4.4.3 Toiminnot: palvelureitti

Pertunmaalle toteutetun asukaskyselyn (luku 4.3) vastauksista kävi ilmi, että Pertunmaalle kaivattiin muun muassa parempia lääkäri- ja terveyspalveluita, julkisen liikenteen palveluita, huoltoasemaa, artesaaniakauppaa ja apteekkia. Kyselyssä toistui myös tarve palveluista kuten pesulasta, joita kunnassa jo oli, mikä viittaa tiedotuksen puutteellisuuteen, palveluiden näkymättömyyteen tai niiden laatuun. Tämän kehittämissuunnitelman lisäksi, joka painottuu rakennettuun ympäristöön, Pertunmaalla onkin syytä pohtia myös tiedotuksen ja olemassa olevien palveluiden kehittämistä kyselyssä ilmi tulleiden puutteiden mukaan. Pertunmaalla on paljon vajaakäytössä olevia tiloja, joita hyväksikäyttämällä voitaisiin luoda monipuolisempia palveluita ja paikkoja tapahtumille.

Muodostin asukaskyselyn pohjalta torin ympärille muodostuvan ”kyläkeskuksen” tilaohjelman, joka koostui kahdeksasta eri osa-alueesta: kaupalliset palvelut, terveydenhuolto, liikuntapalvelut, verstaas, liikenteen tukipalvelut, ravintola, kulttuuripalvelut ja yhteisölliset tilat. Totesin, että lähes kaikki palvelut löytyvät Pertunmaan keskustasta ja käveltävältä etäisyydeltä torista, joten oli luonnollista hyväksikäyttää jo olemassa olevia palveluita. Lisäsin suunnitelmaan erityisesti vapaa-ajan asukkaita ajatellen etätyöhuoneita, uuden venelaiturin ja verstaan, jossa voisi käydä esimerkiksi hoitamassa kesämökin kunnostukseen liittyviä asioita, vaikka näitä ei varsinaisessa kyselyssä mainittukaan. Lisäksi koin tärkeäksi sijoit-

taa keskustaan linja-autopysäkin, huoltoasemapalvelut ja kierrätyspisteen elintarvikekaupan yhteyteen, jotka nousivat esille tärkeinä asukaskyselyssä.

Loin olemassa olevien palveluiden välille uuden virkistysreitin, joka sitoo yhteen kunnan keskustan palvelut ja kyselyssä ilmi tulleet Pertunmaan keskeiset kohtaamispaikat. Reitti kulkee jo olemassa olevien kevyenliikenteen väylien ja oikopolkujen kautta, mutta se kaipaasi yhtenäistämistä päällysteellä ja valaistuksella, jolloin ohikulkijan on helppo erottaa reitti keskustassa. Reitillä parannetaan myös koko keskustan turvallisuutta ja saavutettavuutta ja korostetaan hienoja maisemia ja luonnonläheisyyttä. Luomalla reitille selkeän oman luonteen, parantaa se osaltaan myös olemassa olevien palveluiden löydettävyyttä.

Jaoin palvelureitin kolmeen osaan, jotka korostavat reitin erilaisia puolia. Pohjoisosaan sijoittuvat ikäihmisten asuminen sekä osa liikuntapalveluista, keskelle jää luonnollisesti ”kyläkeskus” ja sen palvelut ja eteläosassa sijaitsevat kirkolliset palvelut ja Kisarannan urheiluhalli sekä uimaranta.

”kyläkeskuksen” tilaohjelma

POHJOISOSA

Reitin pohjoisosaan sijoittuvat ikäihmisten asuminen sekä osa liikuntapalveluista. Pertunmaan asukkaista 40% on eläkeläisiä, joten saavutettavuus ja esteettömyys on varmistettava reitillä palvelukylästä "kyläkeskukseen".

ETELÄOSA

Reitin eteläosaan sijoittuvat Kisarannan liikuntapalvelut sekä seurakunnan tilat.

— uusi palvelureitti

KYLÄKESKUS

"Kyläkeskus" sijoittuu Pertun torin ympärille luoden Pertunmaalle selkeän kyläkeskustan. Tori sitoo yhteen monet palvelut ja on reitin keskipiste.

POHJOISOSA

Kuten mainittu luvussa 4.1 Pertunmaan vakituisista asukkaista noin 40 prosenttia on eläkeläisiä, mikä tarkoittaa sitä, että ikäihmiset muodostavat suuren osan Pertunmaan palveluiden käyttäjistä. Jotta Pertunmaalle muodostuisi helposti saavutettava kävelykeskusta, erityisesti yhteyttä palvelukylästä torille on parannettava. Esteettömyyteen, saavutettavuuteen ja valaistukseen on kiinnitettävä erityishuomiota. Lisäksi kävely-yhteys palvelutalolta torille on osittain puutteellinen. Pertuntien varressa kulkeva kevyen liikenteen väylä kulkee palvelutalon ja torin vastakkaisella laidalla, mikä aiheuttaa matkalle kaksi tien ylitystä. Hautausmaan taakse on muodostunut oikopolku, mutta sen käyttäminen esimerkiksi rollaattorin tai pyörätuolin kanssa on vaikeaa. Oikoreitin päälylystäminen parantaisi saavutettavuutta, lyhentäisi matkaa torille ja poistaisi turhat tienylitykset. Reitti olisi syytä myös valaista turvallisuuden takaamiseksi. Pertun torilla pidetyssä joulunavauksessa huomattiin, että illan hämärtyessä torin valaistus ei ollut riittävä ikäihmisten toimintaan (Laitinen, 2018).

On siis selvää, että ”kyläkeskuksen” tulee tarjota vaihtoehtoja myös ikääntyneille ihmisille. Yksinäisyys on yksi ikäihmisiä vaivaavista ongelmista, johon yhteisellä tekemisellä voitaisiin löytää ratkaisuja. Yhdessä kotikulmilla -hankkeessa on muodostettu Helsingissä ja Kotkassa samassa korttelissa asuvien ikäihmisten ryhmiä, joiden tarkoitus on kehittää yhteistä puuhastelua ja tätä kautta luoda kohtaamisia.

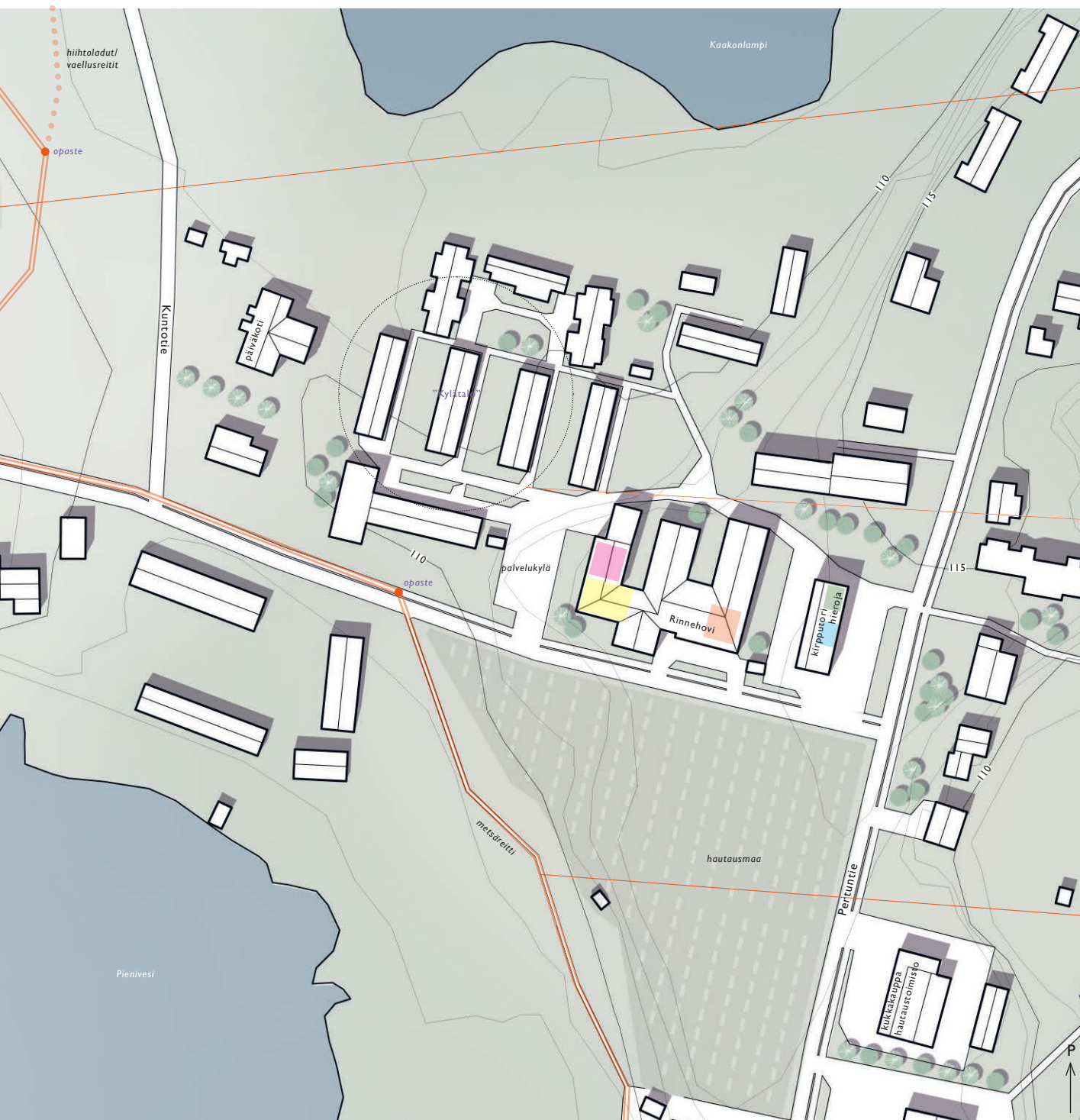
Ryhmä voi järjestää TaloTsempparin johdolla kahvitelua, pelailua tai vaikkapa lyhyen kävelyn. Ohjelmasta sovitaan aina yhdessä ryhmän kanssa ja tarkoitus on luoda matalankynnyksen toimintaa, johon jokainen voi osallistua haluamallaan tavalla. (Ikäinstituutti, 2019) Pertunmaalle on yhdessä ARA:n kanssa suunniteltu ”Kylätalo”, jossa yhdistyvät ikäihmisten asuminen sekä yhteisölliset tilat. ”Kylätalo” on kuitenkin tarkoitettu pääasiassa talon asukkaille, joten on tärkeää, että ”Kylätalo” yhdistetään selkeällä kävely-yhteydellä uuteen ”kyläkeskukseen”. Näin ikäihmisille tarjotaan mahdollisuus kohdata myös muita kunnan asukkaita ja osallistua aktiivisesti järjestäviin toritapahtumiin.

Reitin pohjoisosa yhdistää uuden virkistysreitin palvelukylän lisäksi urheilukenttään, hiihtolatuihin ja vaellusreitteihin, jotka tarjoavat monipuolisesti erilaisia liikuntamahdollisuuksia aivan ”kyläkeskuksen” läheisyydessä.

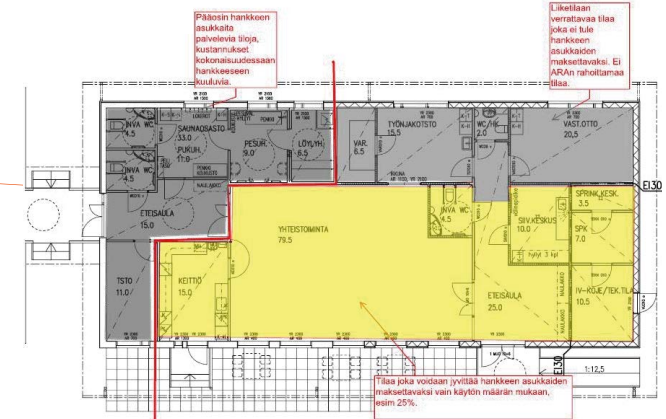
- uusi palvelureitti
- opaste
- reitti-infotaulu
- olemassa oleva palvelu
- uusi palvelu

Urheilukenttä

Uusi "kylätalo" ARA²²

Metsäreitti

KYLÄKESKUS

”Kyläkeskus” muodostuu torin ympärille sitoen yhteen toripalvelut, kahvilan, pankin, elintarvikekaupan, huoltoasemapalvelut, terveyspalvelut, kunnantalon, venelaiturin, verstaan ja kirjaston. Tarkoitus on muodostaa reitin risteyskohtaan elinvoimainen kyläkeskusta, jossa palvelut muodostavat yhdessä kokonaisuuden niin sanotun ”kolmannen paikan”. Jotta ”kyläkeskukseen” saataisiin enemmän ei-kaupallista ja yhteisöllistä toimintaa kirjaston, kunnantalon ja koulun roolia osana ”kyläkeskusta” on syytä pohtia.

Kirjastojen rooli on muuttunut viime vuosina pelkästään kirjojen lainauksesta ja lukemisesta kohti toiminta-alustaa, joka tarjoaa tiloja erilaisille toimintoille, kuten tulostukselle, työlle ja askartelulle. Kirjastoista on muodostunut ”asukkaiden olohuoneita”, jotka toimivat kaupunkikeskusten kohtaauspaikkoina. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta monitoimikirjastosta ja kohtaauspaikasta on jo aiemmin luvussa 3 mainittu Helsingin keskustakirjasto Oodi. Tutkija Di Marinon (2015) mukaan Oodin kaltaiset uuden ajan kirjastot voidaan jakaa karkeasti neljän erilaisen toiminnan mukaan tiloihin, joissa inspiroidutaan, opitaan, kohdataan toisia tai esiinnyttään. Tämä tarkoittaa sitä, että kirjastojen perinteinen rooli hiljaisina työtiloina on muuttunut aktiiviseksi kohtaamispaikaksi. Digitalisaatio on ajanut kirjastoja suuntaan, jossa erilaiset teknologiat ovat keskeisessä osassa kirjastojen toimintaa. Tämä on mahdollistanut myös etätyöskentelyn, joka nykyajan joustavammassa työympäristössä

on yleistynyt. (Di Marino, 2015)

Pertunmaan tapauksessa kirjaston tuominen kiinteämmin osaksi toritoimintaa lisäisi sen käyttöä ja mahdollista roolia ”asukkaiden olohuone”-tyyppisenä tilana, jonne voisi keskittää kirjastopalveluiden lisäksi muita palveluita. Pertunmaan kirjasto sijaitsee koulurakennuksen toisessa kerroksessa torin puoleisessa päädyssä kunnantalon vieressä. Se on perinteinen kirjojen ja lehtien lainaamiseen perustuva kompakti kirjasto, jossa on yhdessä tilassa korkeat kirjahyllyt ja lukutila, josta aukeavat kauniit maisemat järvelle. Pertunmaan kirjasto on tilana pieni, eikä se välttämättä taivu kaikkiin toivottuihin tarkoituksiin, joten sen siirtämistä kunnantalon tiloihin ehdotetaan monipuolisemman toimintaympäristön saavuttamiseksi. Kuten Mansikka ry:n Kirkonkylät palvelukeskuksina pilottihankkeessa Sukevalla, josta kerrottiin enemmän 2 luvussa, myös Pertunmaalla kirjaston yhteyteen voitaisiin keskittää palveluita, kuten postin palveluita, ryhmätyötiloja tai digineuvontaa. Henkilöstökulujen vähentämiseksi ja aukioloaikojen pidentämiseksi kirjaston muuttamista omatoimikirjastoksi olisi syytä pohtia. (Mansikka ry, 2019)

Kirjaston lisäksi nykyisessä koulurakennuksessa olevan puutyöluokan avaamisella verstaskäyttöön muillekin kuin koulun oppilaille, pystyttäisiin ”kyläkeskukseen” luomaan puuhastelupaikka niin ikään ikäihmisille kuin vapaa-ajan asukkaillekin.

- uusi palvelureitti
- opaste
- reitti-infotaulu
- olemassa oleva palvelu
- uusi palvelu

Torikahvila

Tori

Kirjasto

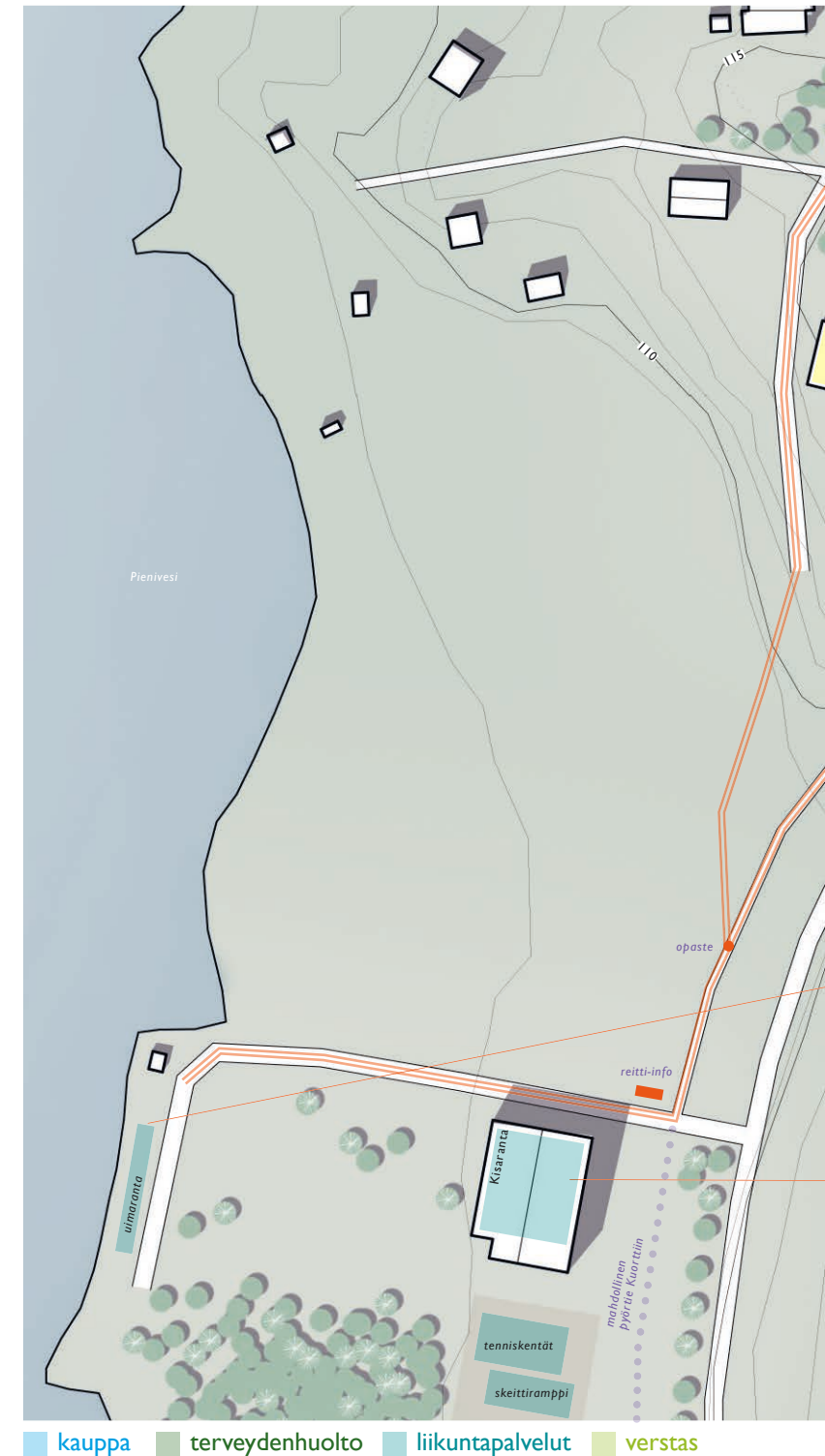
ETELÄOSA

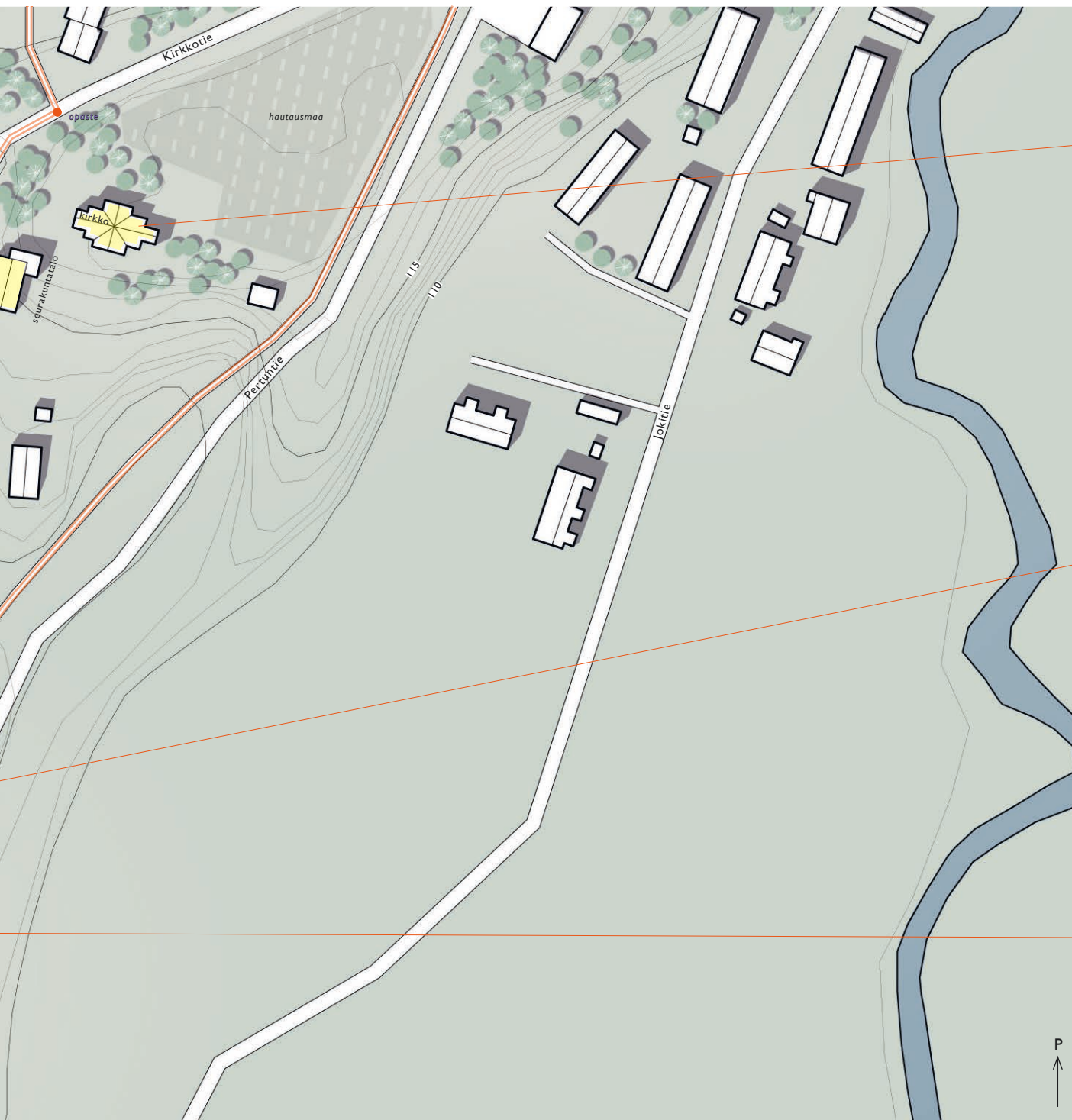
Jotta Pertunmaan palveluiden käytettävyyttä olisi mahdollisuus parantaa, yhteisöllisyyttä korostavat palvelut olisi saatava vapaaseen käyttöön riippumatta vuodenajasta tai vuorokauden ajasta. Yhteinen kulkukortti, henkilökohtainen koodi tai esimerkiksi kirjastolta noudettava avain, lisäisivät palveluiden käyttöä palvelureitin varrella. On myös tärkeää erottaa nämä yhteisölliset palvelut kaupallisista palveluista, jotta käyttäjälle on selvää, mitkä palvelut ovat ilmaisia ja minkä käytöstä maksetaan. Kuten mainittu luvussa 3, ei-kaupalliset palvelut lisäävät tilojen käyttöä ja niihin muodostuu parhaimmissa tapauksissa uusia toimintoja ja merkityksiä. Näitä yhteisöllisyyttä lisääviä palveluita olisivat Pertunmaan tapauksessa kirjasto, kunnantalon yhteiskäyttötilat, seurakuntatalo, koulukeskuksen verstaas ja päiväkeskus Jokitupa, joka muutettaisiin nuorisotaloksi. Kaikki edellä mainitut toiminnot sijoittuvat palvelureitin varrelle. Lisäksi erityisesti palvelureitin eteläosassa Kisaranta-urheiluhalli ja sen ympäristön liikuntapalvelut sekä pohjoisosan urheilukentän pukukopit olisi hyvä liittää samaan kulkukorttijärjestelmään, vaikka niiden käyttöön liittyisikin kerta- tai kuukausimaksu.

Kisaranta on Pertunmaan urheilupalveluiden keskus ja sen läheisyyteen sijoittuvat tenniskentät, skeittiramppi ja uimaranta, jossa on talvisin avaintouintimahdollisuus. Sisätiloissa on kuntosali, saunat ja sulkapallokenttä. Kisarantaan on myös suunnitella uusi salibandyhalli. Kisaranta toimiikin oival-

lisena alustana liikuntatapahtumille, joita kaivattiin asukaskyselyn (luku 4.3) mukaan Pertunmaalle. Uimarannan ja tenniskenttien kunnostuksella sekä luomalla systeemin, jonka kautta käyttäjän olisi mahdollista löytää peliseuraa harrastejoukkueiden ulkopuolelta, lisäisi urheilupalveluiden käyttöä erityisesti kesäaikaan vapaa-ajan asukkaiden toimesta. Asukaskyselyssä kävi myös ilmi, että pyörätie Pertunmaan keskustasta Kuorttiin olisi tärkeä saavutettavuuden kannalta.

- uusi palvelureitti
- opaste
- reitti-infotaulu
- olemassa oleva palvelu
- uusi palvelu

Kirkko

Uimaranta

Kisarannan urheiluhalli

OPASTEET

Palvelureitille merkityt opasteet on tarkoitus toteuttaa niin, että ne erottuvat selkeästi ympäristöstään. Tom Pesch (2018) puhuu kirjassaan Kuvan anatomia havaintopsykologiasta ja, siitä kuinka ihminen ymmärtää samankaltaiset muodot, suuruusluokat ja värit osaksi yhtä kokonaisuutta. Geometriset muodot erottuvat ihmiselle luonnonmukaisista muodoista ja samanlaiset värit yhdistetään helposti osaksi kokonaisuutta.

Tätä peruseriaatetta hyväksikäyttäen suunnittelin opasteet niin, että ne ovat selkeästi neliskanttiset ja kahta perusväriä. Palvelureitti on esitetty kokonaisuudessaan opastetauluissa ja sen varrella olevat palvelut viitotettu opasteilla reitin varrelle havainnollistamaan palveluiden etäisyyttä opasteelta. Koko palvelureitti on päällystetty ja sitä reunustavat yhtenevät valaisimet. Edellä mainitut yhteisöllisyyttä lisäävät toiminnot (kirjasto, kunnantalon yhteiskäyttötilat, seurakuntatalo, koulukeskuksen verstaas ja päiväkeskus Jokitupa) on tarkoitus erottaa muista palveluista erivärisin opastein (opaste ja opastetaulu). Sama väri toistuu kulkukorteissa ja rakennusten julkisivuissa, jolloin ohikulkijan on helppo erottaa yhteiskäyttötilat muista kunnan palveluista.

Reitin valaistus ja opasteet

KIRJASTO 100m
VERSTAS 200m

PERTUN
PIRTTI 500m

Opaste

PALVELUT KULKUKORTILLA
MUUT PALVELUT
URHEILU

PERTUNMAAN PALVELUREITTI

1 KISARANTA	8 PANKKI
2 SEURAKUNTATALO	9 KAUPPA
3 KOULUKESKUS	10 PIZZERIA
4 KUNNANTALO	11 KAUPPA
5 TERVEYSKESKUS	12 KAMPAAJA
6 JOKITUPA	13 RINNEHOVI
7 PERTUN TORI	14 URHEILUKENTTÄ

Opastetaulu

4.4 Kehittämissuunnitelma: ”kyläkeskus”-konseptin soveltaminen Pertunmaalla

4.4.4 Materiaalit: kunnantalon uudelleenkäyttösuunnitelma

Pertunmaan kunnantalo sijaitsee ”kyläkeskuksen” keskeisellä paikalla, torin välittömässä läheisyydessä rinteessä. Se toimii kunnan hallinnollisena keskukseksi, mutta kunnan pienennettyä myös kunnantalo on jäänyt vajaakäyttöisiä tiloja. Kunnantalon uudelleenkäyttösuunnitelmalla pyritään ottamaan käyttöön kunnantalon vajaakäytössä olevia tiloja esittämällä niihin uutta yhteisöllistä toimintaa kuten ”asukkaiden olohuonetta”, pienverstasta, näyttelytilaa ja etätyöpisteitä. Näillä toimilla pyritään aktivoimaan kunnantalon käyttöä ja tekemään siitä Pertunmaan keskustan kiintopiste ja toritoiminnan luonnollinen jatke.

Kunnantalo on valmistunut vuonna 1988 ja sen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Aho & Ilvonen. Se on kaksikerroksinen toimistorakennus, johon on rinnetontin ansiosta käynti sekä torin puolelta ensimmäisestä kerroksesta, että sisäpihan kautta toisesta kerroksesta. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitseva sivistys- ja opetus ja sosiaalitoimisto sekä henkilökunnan tilat ja varastot. Toisessa kerroksessa, jonne on pääsisäänkäynti kunnantalon sisäpihalta, sijaitsevat hallinnolliset tilat ja kokoushuoneet. Rakennus on jaettu kahteen siipeen, jossa toimistorakennuksille ominaisesti tilat sijoittuvat keskikäytävän kahdelle puolelle. Kunnantalon julkisivut ovat keltaista tiiltä ja sokkeli harmaata harkkoa. Ikkunanpuutteet ja niihin liittyvät detaljit on tehty puusta ja maalattu valkoiseksi. Kunnantalon merkittävin piirre on mo-

nimuotoinen peltikatto, sekä sisäpihan sisäänkäyntejä suojaavat harjakattoiset, puurakenteiset katokset, joiden yksityiskohtia on korostettu maalaamalla osa valkoisiksi.

Jotta kunnantalo liittyisi kiinteästi osaksi ”kyläkeskusta” ja toria, uusi reitti torilta kunnantalolle on keskeisessä roolissa. Reitti on erotettu autoliikenteestä ja sen keskelle, on vanhalle parkkipaikalle luotu oleskeluun tilaa, josta aukeavat korkeuserojen ansiosta näkymät Pienivedelle ja torille. Esteetön pääsy kunnantalolle on Pertuntien vartta kulkevan kevyen liikenteen väylää pitkin sisäpihan kautta. Kummatkin reitit ovat osa uutta palvelureittiä, josta on kerrottu enemmän luvussa 4.4.3. Toiminnot: palvelureitti ja yhdistävät näin ollen kunnantalon Pertunmaan muihin palveluihin.

Korostamalla sisäänkäyntejä luvussa 4.4.3 Toiminnot: palvelureitti kuvattujen opasteiden kanssa samalla värillä sidotaan kunnantalo selkeästi osaksi yhteisöllisyyttä tukevia palveluita, joiden käyttö on ilmaista.

Asemapiirros 1:1000

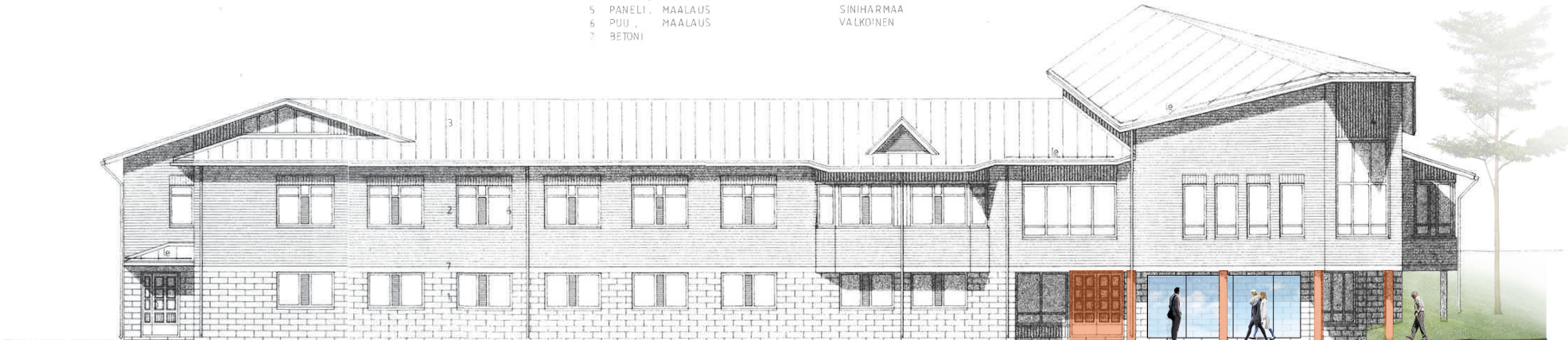

korostettu pääsisäänkäynti

Julkisivu etelään 1:200

1 PUHT MUURATTU BETONIHARKKOTIILI	KELTAINEN
2 PUHT MUURATTU TIILI	RAUTARUUKKI 5 (SEPIÄ)
3 MUOVIPINNOITETTU, KONESAUMATTU PELTI	VALKOINEN
4 PANELI, MAALAUUS	SINIHARMAA
5 PANELI, MAALAUUS	VALKOINEN
6 PUU, MAALAUUS	
7 BETONI	

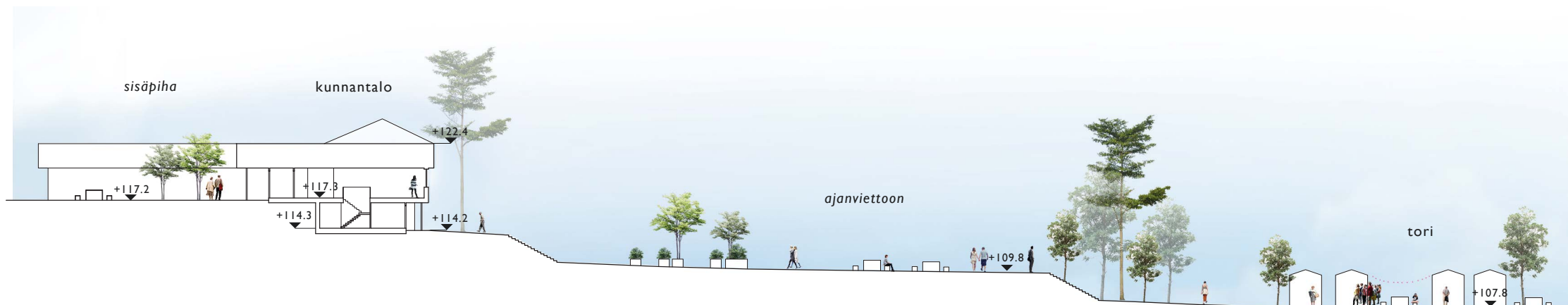
Julkisivu pohjoiseen 1:200

korostettu sisäänkäynti torin puolelta
ja uudet ikkunat kerhotilaan

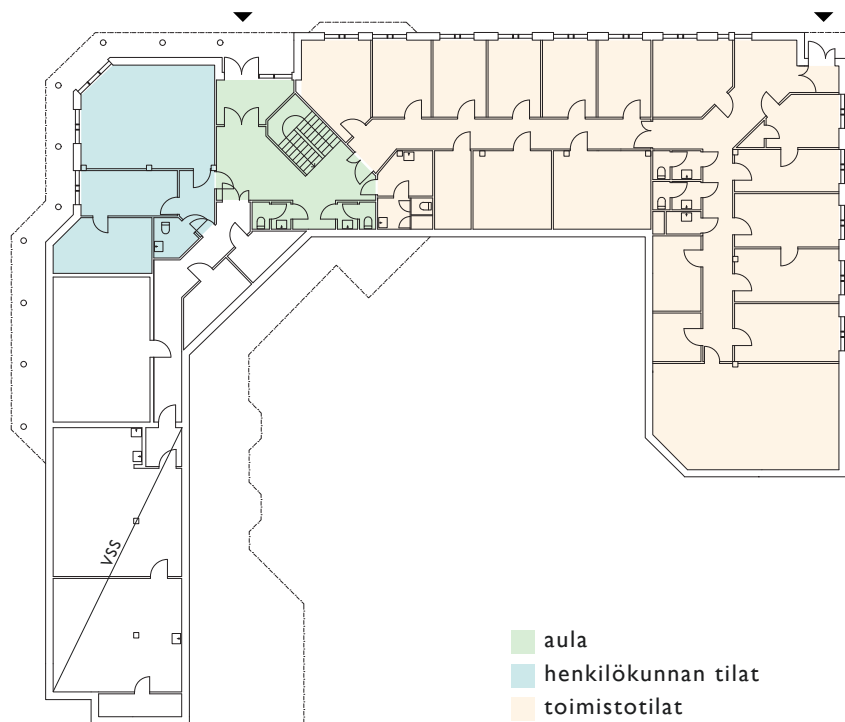

Kunnantalon pääsisäänkäynti sisäpihan kautta

Alueleikkaus kunnantalolta torille 1:500

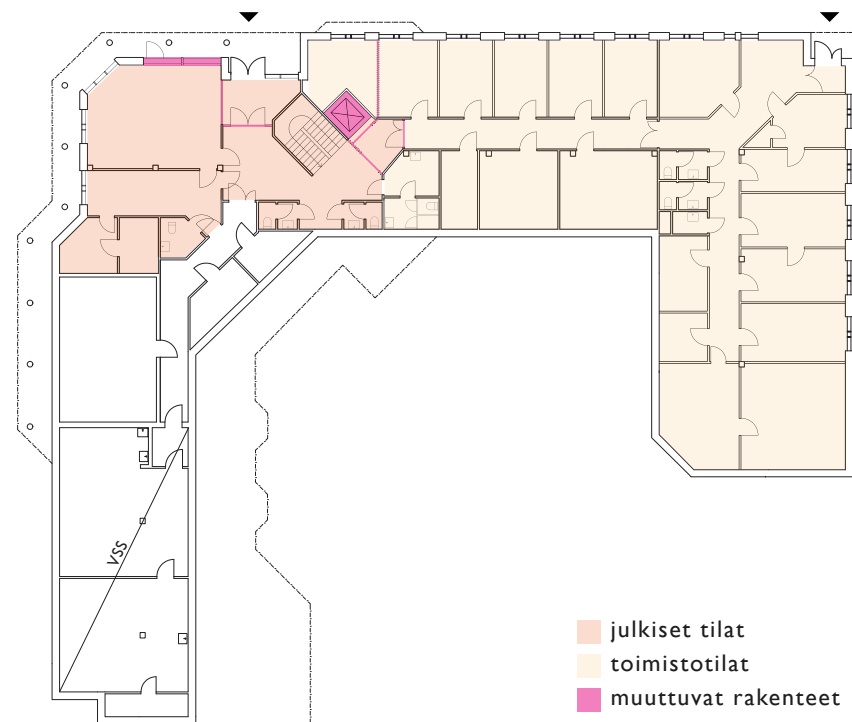

Kunnantalo I.krs, nykytilanne 1:400

Kunnantalon vajaakäyttöiset tilat ovat pääasiassa kokoushuoneita, jotka sijoittuvat kunnantalon toiseen kerrokseen. Näissä kokoushuoneissa järjestetään kunnanhallituksen ja -valtuuston kokouksia, mutta muina aikoina tilat ovat tyhjiä. Työntekijöiden määrän vähennyttyä kokoustilojen lisäksi tyhjiä on satunnaisia työhuoneita sekä ensimmäisestä, että toisesta kerroksesta.

Kunnantalon ensimmäisessä kerroksessa rakennuksen oikeassa siivessä sijaitsevat opetus- ja si-

vistystoimisto sekä arkisto. Vasempaan siipeen jää väestönsuoja ja erilaisia teknisiä tiloja. Rakennuksen keskellä sisäänkäynnin vieressä on henkilökunnan taukokuoneena käytetty kahvio sekä saunatilat. Kahvio on mitoitettu noin 20 hengelle ja nykyisiä työntekijöitä on noin 10. Sauna on vähäisessä käytössä. Aulasta on käynti toiseen kerrokseen portaita pitkin. Koska henkilökunnantilat ovat suhteessa suuret ja kahvio sijaitsee hyvällä paikalla, on sen avaaminen saunatilojen ohella yleisölle hyväksi talon yhteisöllisen luonteen paranta-

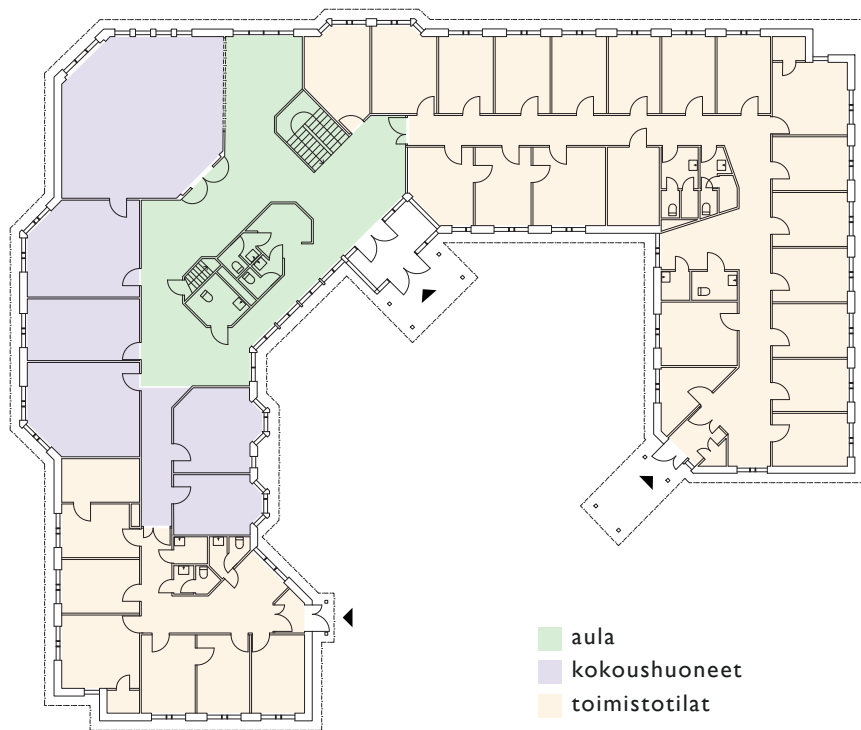

Kunnantalo I.krs, kehittämissuunnitelma 1:400

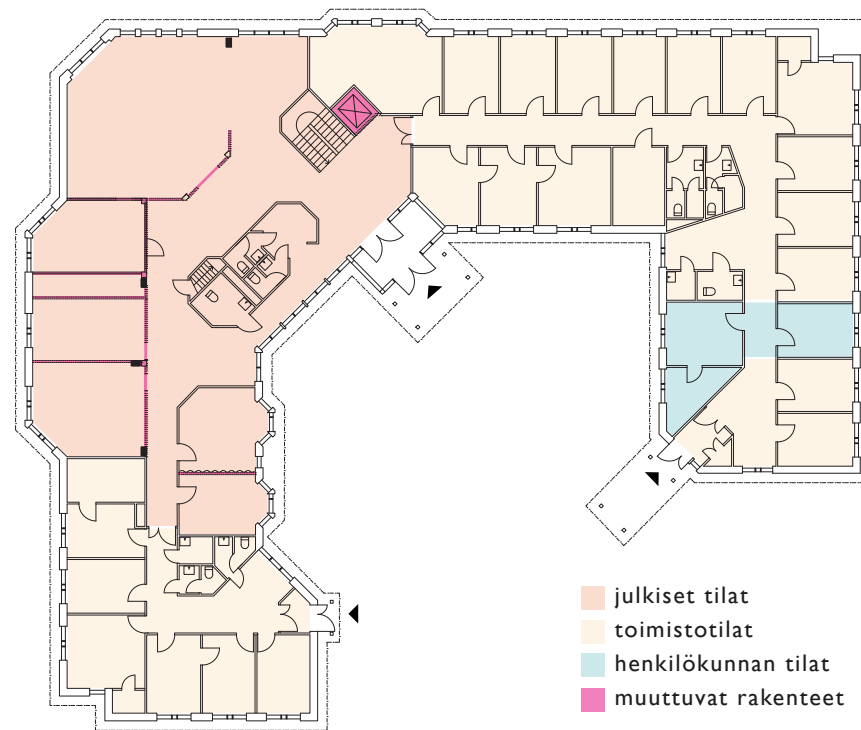
miseksi. Henkilökunnan taukotilat siirretään toiseen kerrokseen, oikeaan siipeen, jossa on kaksi tyhjillään olevaa työhuonetta ja keittiötila. Näin kahvio voidaan vapauttaa julkiseen käyttöön ja sitä voidaan vuokrata saunan ja pesutilojen yhteydessä esimerkiksi yrityskäyttöön tai erilaisiin juhliin kerhotilana. Sauna- ja pesutilat ovat hyvässä kunnossa.

Jotta uuden kerhotilan julkinen luonne erottuisi paremmin ulospäin on tilaan avattu uusi ikkuna kohti toria, sekä muutettu aulan seinistä osa lasiseiniksi. Näin

Kunnantalo 2.krs, nykytilanne 1:400

Kunnantalo 2.krs, kehittämissuunnitelma 1:400

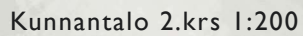
toiminta näkyy ulospäin ja sitä voidaan seurata sisään astuttaessa. Ensimmäiseen kerrokseen on esitetty myös hissivaraus esteettömyyden takaamiseksi. Toimistotilat on säilytetty niiden aikaisemmillä paikoilla, jolloin rakennuksen julkiset tilat jäävät päällekkäin rakennuksen keskelle ja luovat kunnantalolle avoimen keskuksen.

Kunnantalon toisessa kerroksessa vajaakäytössä ovat pääasiassa erilaiset kokoushuoneet, joka sijoittuvat rakennuksen keskiosaan. Huoneet on rajattu selkeästi seinillä erillisiksi kopeiksi ja niiden koko on

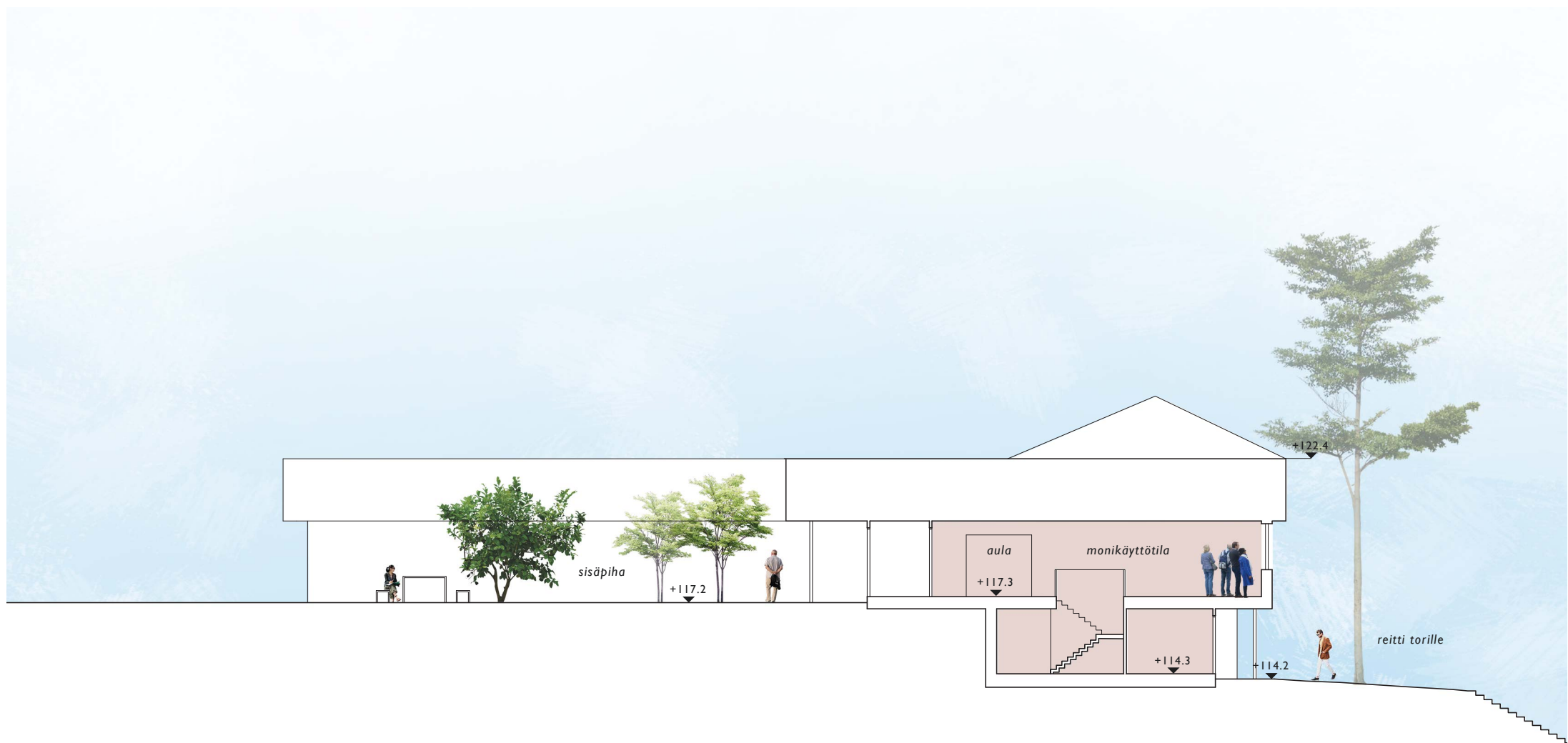
muun toiminnan kannalta haastava, sillä ne ovat suuria työhuoneiksi tai etätyöpisteiksi, mutta pieniä suuremman ryhmän kokoontumista varten. Avaamalla siniä tilojen välille saadaan aikaan muuntojoustava tila, jota voidaan käytön tarpeen mukaan muunnella verhoilla ja kalustuksella. Tämä mahdollistaa tilojen joustava käytön vuodenaikojen vaihtuessa. Talvisin esimerkiksi toritoiminta voi jatkua kunnantalossa. Kirjaston siirtäminen kunnantaloon korostaa rakennuksen julkista luonnetta ja ohjaa ihmiset sisälle. Kuten mainittu lu-

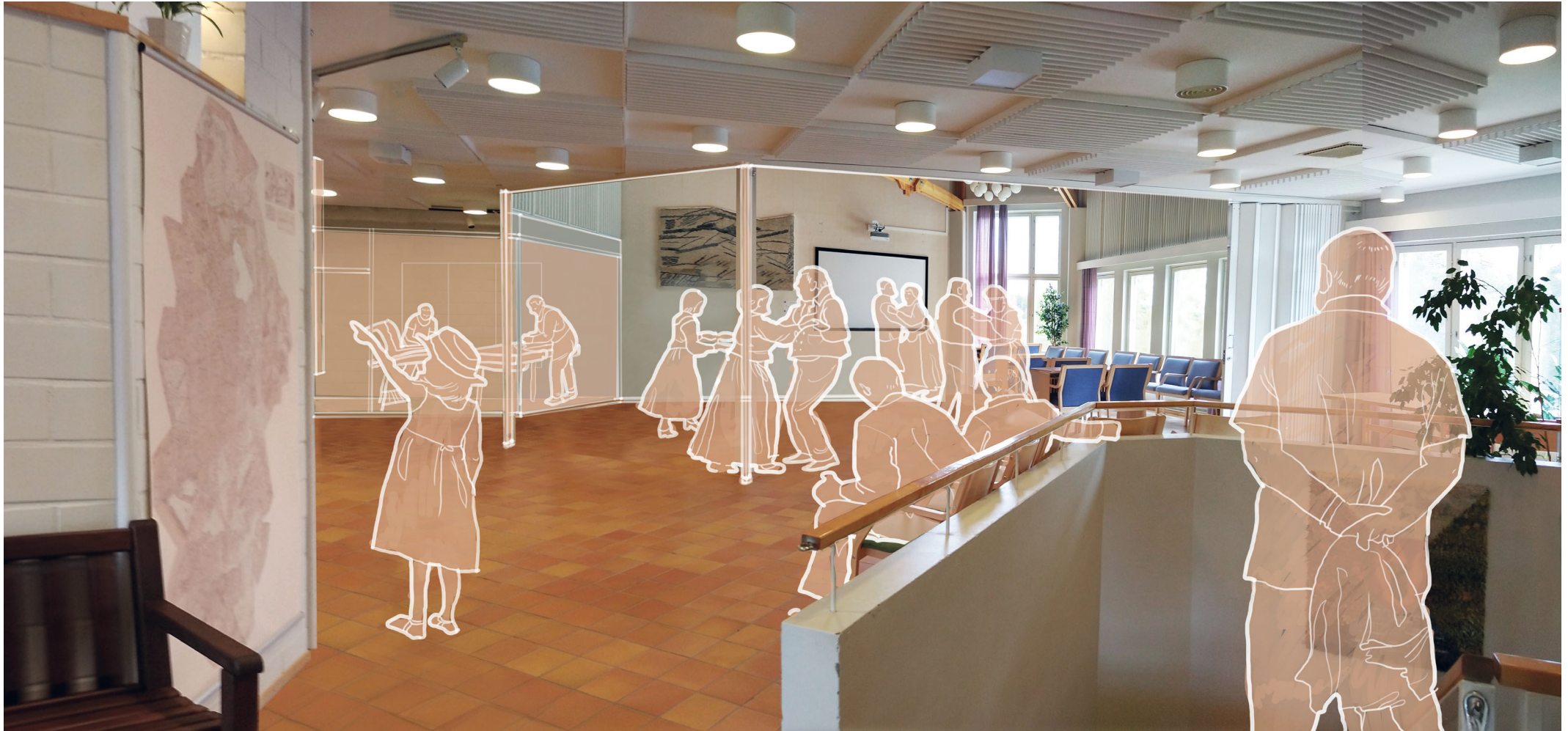
vussa 4.4.3. Toiminnot: palvelureitti kirjastojen muuttuneen luonteen vuoksi myös Pertunmaalla kirjasto tulisi nähdä ennen kaikkea kohtaamispaikkana. Tuomalla koko kunnan toiminta yhden talon sisään mahdollistetaan kommunikointi päättäjien, asukkaiden, yhdistysten ja yritysten edustajien sekä vapaa-ajan asukkaiden välillä nykyistä alemmalla kynnyksellä, mikä parhaassa tapauksessa synnyttää uusia ideoita ja parantaa asukasosallisuutta kunnan päätöksenteossa.

Toimintaa kunnantalossa
Puretut väliseinät mahdollistavat tilojen erilaisen käytön

Kaupungistuminen ja maaltamuutto ovat globaaleja ongelmia, minkä vuoksi kutistuvien kaupunkien haasteisiin on tärkeää pystyä luomaan uusia strategioita ja näkökulmia. Luopumalla jatkuvan kasvun ajatukseen pohjautuvasta suunnittelusta pystytään luomaan sellaista ympäristöä, joka säilyttää elinvoimaisuutensa myös muuttuvassa tulevaisuudessa. Kutistuvien kaupunkien ja kuntien tapauksessa pelkkä rakennetun ympäristön suunnittelu ei kuitenkaan pysty ratkaisemaan kaikkia ongelmia vaan muutoksia on synnyttävä myös toimintatavoissa ja johtamisessa. Yhdessä tekemisellä ja tiiviillä asukasosallisuudessa pienissä kunnissa on mahdollista löytää uusia tapoja tuottaa palveluita ja parantaa kunnan vetovoimaisuutta. Rakennetulla ympäristöllä voidaan luoda tällaiselle toiminnalle alustoja ja edellytyksiä, mutta toiminta on aina riippuvaista ihmisistä. Kuten Jan Gehl (1980) sanoi, mikään rakennus tai tila niiden välissä ilman toimintaa ei ole merkityksellinen ja elävä ilman ihmisiä.

Elinvoimainen taajama -hankkeen tavoitteena on tunnistaa kutistuvien kuntien haasteet ja vahvuudet, joiden pohjalta on tarkoitus luoda realistisia ratkaisuja kuntien kehittämiseksi tulevaisuudessa. Hankkeessa korostetaan vuorovaikutusta ja yhteistyötä osana suunnitteluprosessia, mikä on ollut keskeinen osa tätä diplomityötä. Suunnittelua ovat ohjanneet erilaisissa kehityshankkeissa hyväksi todettujen strategioiden lisäksi kunnan toiveet sekä ymmärrys resurssien rajallisuudesta. Tärkeintä on

ollut pyrkiä luomaan konsepti, joka on toistettavissa kutistuvissa kunnissa niiden tarvitsemalla tavalla elinvoimaisuuden takaamiseksi pienenevien resurssien puitteissa.

Kuten monien muiden kutistuvien kuntien, myös tämän työn yhteistyökunnan Pertunmaan, haasteiksi osoittautuvat hajanainen keskusta, vähentyneet palvelut, vajaakäyttöiset tilat, epätasainen ikäjakama sekä identiteetin ja yhteisöllisyyden puute. ”Kyläkeskus”-konseptilla pyritään kehittämään kutistuvien kuntien keskustoja tiiviimmiksi ja turvallisemmiksi. ”Kyläkeskuksen” on tarkoitus tarjota alusta, jossa kuntalaiset, päättäjät, yhdistysten ja yritysten edustajat kohtaavat toisiaan, keskustelevat ja parhaassa tapauksessa löytävät uusia keinoja toteuttaa palveluita. Toiminta edesauttaa yhteisön syntymistä ja korostaa asukasosallisuuden merkitystä kunnissa, joissa resurssit ovat pienet, eikä kunta yksinään pysty tuottamaan riittävästi palveluita elinvoimaisuuden ylläpitämiseksi.

Kehittämissuunnitelma jakautuu neljään osaan, joissa tarkastellaan Pertunmaan olemassa olevia tiloja ja palveluita ja pyritään korostamaan niiden parhaita puolia. Kehittämissuunnitelma tiivistää ”kyläkeskus”-konseptin hengessä kuntakeskustaa uudella torialueella sekä palvelureitillä, joka kokoaa yhteen Pertunmaan keskustan keskeiset palvelut. Uudisrakennuksen suunnittelun sijaan kehittämissuunnitelmassa esitetään Pertunmaan kunnantalon uudelleenkäyttösuunnitelma, koska kunnantalo on

jäänyt osittain vajaaseen käyttöön, eikä kuntaan haluta rakentaa yhtään uutta seinää. Kunnantalon esitetyt yhteisölliset tilat toimivat kuntalaisten ”olohuoneena” ja muuntuvat käyttötarkoituksen mukaan käyttäjän tarpeisiin.

Pertunmaan kehittämissuunnitelma ja kunnantalon uudelleenkäyttösuunnitelma eivät yksinään takaa uusien tilojen käyttöä ja uudenlaisten palveluiden syntymistä, vaan muutosta tarvitaan myös ihmisten käyttäytymisessä ja yleisessä ilmapiirissä. Asukasosallisuuden ja yhteisöllisyyden korostamisella luodaan edellytykset vaikuttamiselle ja tätä kautta yhteisön syntymiselle, jossa kuntalaiset ja vapaa-ajan asukkaat toimivat tiiviisti yhdessä kunnan tulevaisuuden parantamiseksi. On tärkeää luoda ympäristö, jossa vaikuttaminen on mutkatonta ja joustavaa. Kunnan henkilökohtaisten toimien lisäksi myös lainsäädännölliset muutokset, jossa monipaikkakuntalaisuutta tuettaisiin, hyödyttäisivät mökkikuntia, jotka pystyisivät kesäkuukausina tarjoamaan vapaa-ajan asukkaille kaikki kunnan palvelut ja tätä kautta saamaan lisää resursseja esimerkiksi terveyspalveluihin.

Kehittämissuunnitelman lisäksi Pertunmaalla on syytä paneutua olemassa olevien palveluiden laadulliseen tarkasteluun, palveluiden näkyvyyteen sekä kahden erillisen keskustan, kirkonkylän ja Kuortin alueen, yhteen saattamiseen, joita ei diplomityön rajallisuuden nimissä pystytty tarkastelemaan tässä työssä.

Kiitokset

Tätä työtä ei olisi ilman Elinvoimainen taajama -hanketta. Haluan kiittää kaikkia hankkeeseen osallistuneita inspiroinnista, kommenteista ja kannustuksista. Oli mahtavaa kuulua näin suureen työryhmään ja saada erilaisia näkökulmia koko diplomityöprosessin ajan. Kiitos valvojalleni Pirjolle asiantuntevasta ohjauksesta ja ymmärryksestä suunnittelutyön muuttaessa muotoaan prosessin aikana. Kiitos yhteistyökunnalleni Pertunmaalle ja erityisesti Juhalle aktiivisuudesta tämän projektin joka vaiheessa. Kiitos diplomityöpajoihin aktiivisesti osallistuneille Lauralle, Erkille ja Iralle rakentavasta kritiikistä ja arvokkaista tiedonjyvistä. Kiitos Rosalle, Susannalle ja Linnealle vertaistuesta ja ryhmäpaineesta.

Erityiskiitos ohjaajalleni Jonnalle. Ohjasit työtäni lempeästi ja tomerasti eteenpäin ja olit aina valmis auttamaan. Intohimosi ja uupumaton tarmosi hoitaa asioita auttoivat jaksamaan, silloinkin kun tuntui vaikealta. Kiitos kaikesta.

Kiitos perheelleni ja ystävilleni kärsivällisyydestä, Pitäjänuutisten tilauksesta ja tsemppihaleista.

Kiitos Santerille, joka piti huolen, että kaiken kiireen keskellä muistin myös nauttia elämästä ja unelmoida.

Lähteet

- Ahola, Hannu 2015. Asuntomarkkinoilla ristiriitaiset tunnelmat. ARA Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Luettu: 11.2.2019. [http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/ARAviesti/ARAviestin_verkkoartikkelit/Asuntomarkkinoilla_ristiriitaiset_tunnel\(35612](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/ARAviesti/ARAviestin_verkkoartikkelit/Asuntomarkkinoilla_ristiriitaiset_tunnel(35612)
- Alexander, Christopher 1977. Pattern Language. Oxford University Press, New York. ISBN-0-19-501919-9.
- Andersson, Harri 2009. Kaupungin julkisen tilan globaali ulottuvuus. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.
- ArchDaily 2008. Quinta Monroy. Luettu: 1.4.2019. <https://www.archdaily.com/10775/quinta-monroy-elemental>
- Aro, Timo 2016. Elinvoimaiset ja vetovoimaiset kunnat nyt ja lähitulevaisuudessa? Luettu: 20.2.2019. <https://www.slideshare.net/TimoAro/elinvoimaiset-ja-vetovoimaiset-kunnat-nyt-ja-lhitulevaisuudessa>
- Bjarke Ingels Group BIG 2019. Kotisivut: Superkilen. Luettu: 13.2.2019. <https://big.dk/#projects-suk>
- Di Marino, Mina; Lapintie, Kimmo 2015. Libraries as transitory workspaces and spatial incubators. Department of Architecture, School of Arts, Design and Architecture, Aalto University.
- Forecon Oy 2018. Raporttiluonnos. Helsinki: Ympäristöministeriön julkaisu.
- Gehl, Jan 1987. Life between buildings: Using public space. Van Nostrand Reinhold, New York. ISBN-0-442-23011-7.
- Gemeinde Erlau 2019. Kotisivut: Generationenbahnhof. Luettu: 29.1.2019. <http://www.gemeindeerlau.de/index.php/generationenbahnhof-2>
- Haase, Annegret; Hospers, Gert-Jan; Pekelsma, Simone; Rink, Dieter 2012. Front-runners in Innovative Citizen Participation. European Urban Knowledge Network. Haag, Alankomaat.
- Helamaa, Anne; Pylvänen, Riikka 2012. Askeleita kohti yhteisöasumista: Selvitys yhteisöasumisen muodoista ja toteuttamisesta. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Tampere, Suomi.
- Helmet, 2019. Kotisivut: Omatoimikirjastot. Luettu: 4.3.2019. http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Omatoimikirjastot
- Helmet, 2019. Kotisivut: Keskustakirjasto Oodi. Luettu: 4.3.2019. http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Keskustakirjasto_Oodi
- Huhtanen, Ann-Mari 2018. Ilman kesää ei olisi mitään – Kemiönsaari ja moni muu kuihtuva kunta elää mökkiläisistä. Helsingin Sanomat 21.6.2018. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005728091.html>
- IBA 2019. Kotisivut: Internationale Bauausstellung: Stadtbauhanke. Luettu: 18.2.2019. <https://www.open-iba.de/en/geschichte/2002-2010-iba-stadtbau/>
- Ikäinstituutti 2019. Yhdessä kotikulmilla -hanke. Luettu: 21.5.2019. <https://www.ikainstituutti.fi/kotikulmilla/>
- Immonen, Mervi 1999. Kaupungin muuttuva rytmi: Kaupunki vuorovaikutuksessa. Libella painopalvelu Oy, Espoo. Sarja: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja 1999 C 52.
- Jylhänlehto, Suvi 2018. Merijärveläiset siirsivät aittoja kuntakeskukseen – Aittasouvista syntyi supersuosittu sadonkorjuujuhla. Maaseuduntulevaisuus 23.6.2018.
- Karin Krokfors Architects 2011. Kotisivut: Kellokas. Luettu: 1.4.2019. <https://www.karinkrokfors.fi/projects.html>
- Kjellgren Kaminsky Architecture 2019. Kotisivut: Bicycle Tower. Luettu: 23.1.2019. <https://kjellgrenkaminsky.se/>
- Knuuti, Liisa 2007. Urbaani yhteisöllisyys ja kaupunkikulttuuri. Kirjoituksia kaupungista ja suunnittelusta toim.
- Immonen Mervi, Lehtovuori Panu & Pakarinen Terttu. Frenckellin kirjapaino Oy, Espoo. Sarja: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 63.
- Krokfors, Karin 2017. Time for Space. Aalto University Publication Series Doctoral Dissertations 76/2017. Aalto University.
- Lacaton & Vassal 2019. Kotisivut: Maison Latapie. Luettu: 19.3.2019. <https://www.lacatonvassal.com/index.php?idp=25>
- Lacaton & Vassal 2019. Kotisivut: Transformation de la Tour Bois le Prêtre. Luettu: 19.3.2019. <http://www.lacatonvassal.com/?idp=56>
- Laitinen, Lasse 2018a. Kaks’ Muijaa jatkaa torilla. Pitäjänuutiset 11.10.2018.
- Laitinen, Lasse 2018b. Väkeä oli kuin kesätorilla konsanaan. Pitäjänuutiset 13.12.2018.
- Laitinen, Lasse 2019. 30 pohtii mökin muuttamista vakituiseksi. Pitäjänuutiset 17.1.2019.
- Laukkanen, Markku 2014. Puurakentamisella voidaan hidastaa ilmastonmuutosta. Puuinfo. Luettu: 27.2.2019. <https://www.puuinfo.fi/tiedote/puurakentamisella-voidaan-hidastaa-ilmastonmuutosta>
- Leetmaa, Kadri; Kriszan, Agnes; Nuga, Mari; Burdack, Joachim 2012. Strategies to Cope with Shrinkage in the Lower End of the Urban Hierarchy in Estonia and Central German. European Planning Studies, Vol.23. Tartu, Viro.
- Lendager Group 2019. Kotisivut: Resource Rows. Luettu: 23.1.2019. <https://lendager.com/en/architecture/resource-rows/>
- Link Arkitektur 2019. Kotisivut: Stranden – Aker Brygge. Luettu: 23.1.2019. <https://linkarkitektur.com/en/Projects/Stranden-Aker-Brygge>

Lopen Syrjä-seura 2019. Kotisivut. Luettu: 22.1.2019. <http://syrjaseura.org/>

Lynch, Kevin 1980. The Image of the City. The MIT Press, USA. ISBN-13: 9780262620017.

Mansikka ry 2018. Kirkonkylät palvelukeskuksina -hanke. Luettu: 29.10.2018. <http://www.mansikkary.fi/fi/hankkeet/kirkonkylat-palvelukeskuksina/>

Marzahner Promenade 2019. Kotisivut: Marzahner Promenade. Luettu: 12.2.2019. https://www.staedtebaufoerderung.info/StBauF/DE/Programm/AktiveStadtUndOrtsteilzentren/Praxis/Massnahmen/Berlin_Marzahn/marzahn_node.html

OECD 2010. OECD Rural Policy Reviews. Strategies to Improve Rural Service Delivery.

Okulov, Seija 2008. "Yksinolo ois aika orpoo" – vanhusten palveluasumisen yksilölliset tekijät palvelutalon asukkaiden kokemuksissa. Lisensiaatin tutkimus. Kuopion yliopisto, Suomi.

Pallagst, Karina 2009. Shrinking Cities in the United States of America. University of California, USA.

Parta, Raija 2018. Äijäapu jalkautui Karankamäkeen. Pitäjänuutiset 13.12.2018.

Pesch, Tom 2018. Kuvan anatomia. Books on Demand, Helsinki. ISBN-13: 9789515689511.

Pertunmaan kunta 2019. Kotisivut. Luettu: 22.1.2019. <https://www.pertunmaa.fi/>

Riekkinen, Maria 2012. Kaupunkilaisten talo: Julkinen olohuone Kaartinkaupungissa. Opinnäytetyö. Aalto-yliopisto.

Ridell, Seija; Kymäläinen, Päivi & Nyssönen, Timo 2009. Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla.

Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa toim. Ridell, Kymäläinen ja Nyssönen. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.

Ročak, Maja; Hospers, Gert-Jan; Reverda, Nol 2016. Searching for Social Sustainability: The Case of the Shrinking City of Heerlen, The Netherlands, Sustainability. Sveitsi. Painos. 8:4.

Schönebeck 2019. Kotisivut. Luettu: 23.1.2019. http://www.schoenebeck.de/index.php?option=com_content&view=article&id=4744:qwir-wollen-einen-marktplatz-und-keinen-parkplatzq-neugestaltung-des-marktplatz-schoenebeck-zum-sh&catid=253:04--2016&Itemid=923

Sepp, Veiko; Veemaa, Jaanus 2017. Shrinking regions and innovative solutions: entrepreneurship, employment and the accessibility of services. Tartu University, Viro.

Stadtumbau Ost 2019. Kotisivut. Luettu: 18.2.2019. <http://www.stadtumbauinfo.de/>

Steen, Marc; Manschot, Menno; De Koning, Nicole 2011. Benefits of Co-design in Service Design Projects. International Journal of Design Vol.5 No.2

Syrjälä, Hanna 2018. Vuosikymmeniä meni tuntematta kunnolla mökkinaapureita, mutta sitten helsinkiläispariskunta alkoi pelastaa kylän tärkeää taloa: "Ei meitä enne kutsuttu häihin ja hautajaisiin, nyt kutsutaan." Helsingin Sanomat 7.7.2018. <https://www.hs.fi/elama/art-2000005746592.html>

Syvärinen, Katja 2015. Toimivat vuorovaikutuskäytänteet kuntalaisten osallistumisessa ja kunnan strategiatyössä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Suomi.

Taegen, Jonna; Verma, Ira; Leppänen, Susanna; Merinen, Jenni; Nykänen, Pirita 2019. Elinvoimainen taajama. Ympäristöministeriön raportti. Aalto-yliopisto, Espoo.

Tilastokeskus

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste, ISSN=1798-5137, 2018a. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 11.2.2019. http://www.stat.fi/til/vaenn/2018/vaenn_2018_2018-11-16_tie_001_fi.html?ad=notify

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset, ISSN=1796-3796, 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu: 15.2.2019. http://www.stat.fi/til/kjarj/2017/kjarj_2017_2018-02-13_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuntien avainluvut: Pertunmaa, 2018b. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu: 22.1.2019. <http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2019&active1=SSS&active2=588>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuntien avainluvut: Kemiönsaari, 2018c. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu: 23.1.2019. <http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2019&active1=SSS&active2=322>

Varmavuori, Marjaana 2018. Neulojien yhteinen olohuone tarjoaa harrastajille ammattiapua ja vertaistukea – "Olen kutonut tänä vuonna 25,5 kilometriä lankaa". Helsingin Sanomat 25.11.2018. <https://www.hs.fi/kaupunki/jarvenpaa/art-2000005910316.html>

Vihinen, Hilka 2019. Suomi tyhjenee vai tyhjeneekö? Yle aamu-tv haastattelu 8.4.2019. <https://areena.yle.fi/1-50114155>

Yhteispalvelu 2019. Kotisivut. Luettu: 18.2.2019. <http://www.yhteispalvelu.fi/intermin/hankkeet/yp/home.nsf/pages/indexfin>

Kuvat

Lähde merkitty kuvan alle seuraavasti:

Kuvateksti. *Kuvaaja* ¹²³

Kuvat tekijän, ellei toisin mainita.

Alkuperäiset rakennuspiirustukset kunnantalosta ja pohjakarttamateriaali Pertunmaan kunnalta.

1. Ikäryhmien osuus väestöstä 1970-2017 ja ennustettu osuus 2018-2070. Kuvaaja.
Tilastokeskus, 2018. Viitattu: 25.2.2019. https://www.stat.fi/til/vaenn/2018/vaenn_2018_2018-11-16_tie_001_fi.html
2. Hede, Alvros, Linsell ja Funäsdalen. Ilmakuvat.
Pohjakartat Google, 2019. Muokkaus tekijän.
3. Marzahn-Hellersdorf. Kaupunkikuva. Saksa.
Marzahn-Hellersdorf Info-lehti. 2019.
4. Bicycle Tower. Kjellgren Kaminsky Architure, 2019. Göteborg.
Kjellgren Kaminsky Architure, 2019. Viitattu: 12.2.2019. <https://www.kjellgrenkaminsky.se/>
5. Superkilen. Bjarke Ingels Group, 2012. Kööpenhamina.
Iwan Baan, 2012. Viitattu: 12.2.2019. <https://big.dk/#projects-suk>
6. Pyhämaan kyläkauppa. Pyhämaa.
Pyhämaan kyläkauppa, 2015. Viitattu: 12.2.2019. <http://pyhamaankylakauppa.fi/>
7. Lentävä Lapanen. Järvenpää.
Rouva Sana, 2016. Viitattu: 19.2.2019. <https://www.rouvasana.com/2016/09/aika-on-ystavani.html>
8. Jan Gehlin ajatuksia, kuinka parantaa kohtaamisia kaupungissa.
Jan Gehl, 1980. Life between buildings. s.64.
9. Christopher Alexanderin ajatuksia sisäänkäynnin merkityksestä.
Christopher Alexander, 1977. Pattern Language. s.544.
10. Transformation de la Tour Bois le Prêtre. Lacaton & Vassal, 2011. Pariisi.
Lacaton & Vassal, 2011. Viitattu: 19.3.2019. <https://www.lacatonvassal.com/index.php?idp=56>
11. Maison Latapie. Lacaton & Vassal, 1993. Floirac.
Lacaton & Vassal, 1993. Viitattu: 19.3.2019. <https://www.lacatonvassal.com/index.php?idp=25>

12. Kellokas. Karin Krokfors Architects, 2011. Helsinki.
Karin Krokfors Architects, 2011. Viitattu: 1.4.2019. <https://www.karinkrokfors.fi/projects.html>
13. Quinta Monroy. Elemental Architects, 2008. Tarapaca.
Cristobal Palma, Estudio Palma & Taduez Jalocha, 2003. Viitattu: 1.4.2019. <https://www.archdaily.com/10775/quinta-monroy-elemental>
14. Merijärven Aittasouvi. Merijärvi.
Henna Liimatainen, 2018. Viitattu: 27.2.2019. <https://popikki.fi/asiakastarina-artikkeli/aittatori/>
15. Resource Rows. Leadager Group, 2019, Kööpenhamina.
Leadager Group, 2019. Viitattu: 12.2.2019. <https://lendager.com/en/architecture/resource-rows/>
16. Keskustakirjasto Oodi. ALA Arkkitehdit, 2019. Helsinki.
Risto Rimppi, 2019. Viitattu: 4.3.2019. <https://www.oodihelsinki.fi/medialle/>
17. Schönebeck.
Viitattu: 22.1.2019. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marktplatz_Sch%C3%B6nebeck_\(Elbe\),_Quelle-_SLR.jpg#file](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marktplatz_Sch%C3%B6nebeck_(Elbe),_Quelle-_SLR.jpg#file)
18. Ulappatori. Espoo.
YIT, 2019. Viitattu: 22.1.2019. <https://www.yit.fi/toimitilat/espoo/ulappatorin-liiketilat>
19. Stranden Aker Brygge. Link Arkitektur, 2015. Oslo.
Link Arkitektur, 2015. Viitattu: 22.1.2019. <https://linkarkitektur.com/en/Projects/Stranden-Aker-Brygge?sp=19973%2C21072%2C20582%2C19561>
20. Kausiväestön ja tilastoidun väkiluvun erotus heinäkuussa 2016. Kuvaaja.
Olli Lehtonen, 2016. Viitattu: 11.6.2019. <http://www.ptt.fi/media/tyopaperit/politiikkadialogi-muistio-liite.pdf>
21. Pertun tori. Pertunmaa.
Kaisa Parta, 2019. Viitattu: 20.5.2019. <https://www.pitajanuutiset.fi/2018/05/15/pertun-torilla-riitti-kuhinaa/>
22. ”Kylätalo”. Pertunmaa.
Asumisen kehittämis- ja rahoituskeskus ARA, 2018. Viitattu: 12.4.2019. <http://uusiepi.fi/wp-content/uploads/2018/10/vaesto-ikaantyy-25.10.2018-esitys-saara-nyyssola.pdf>

